

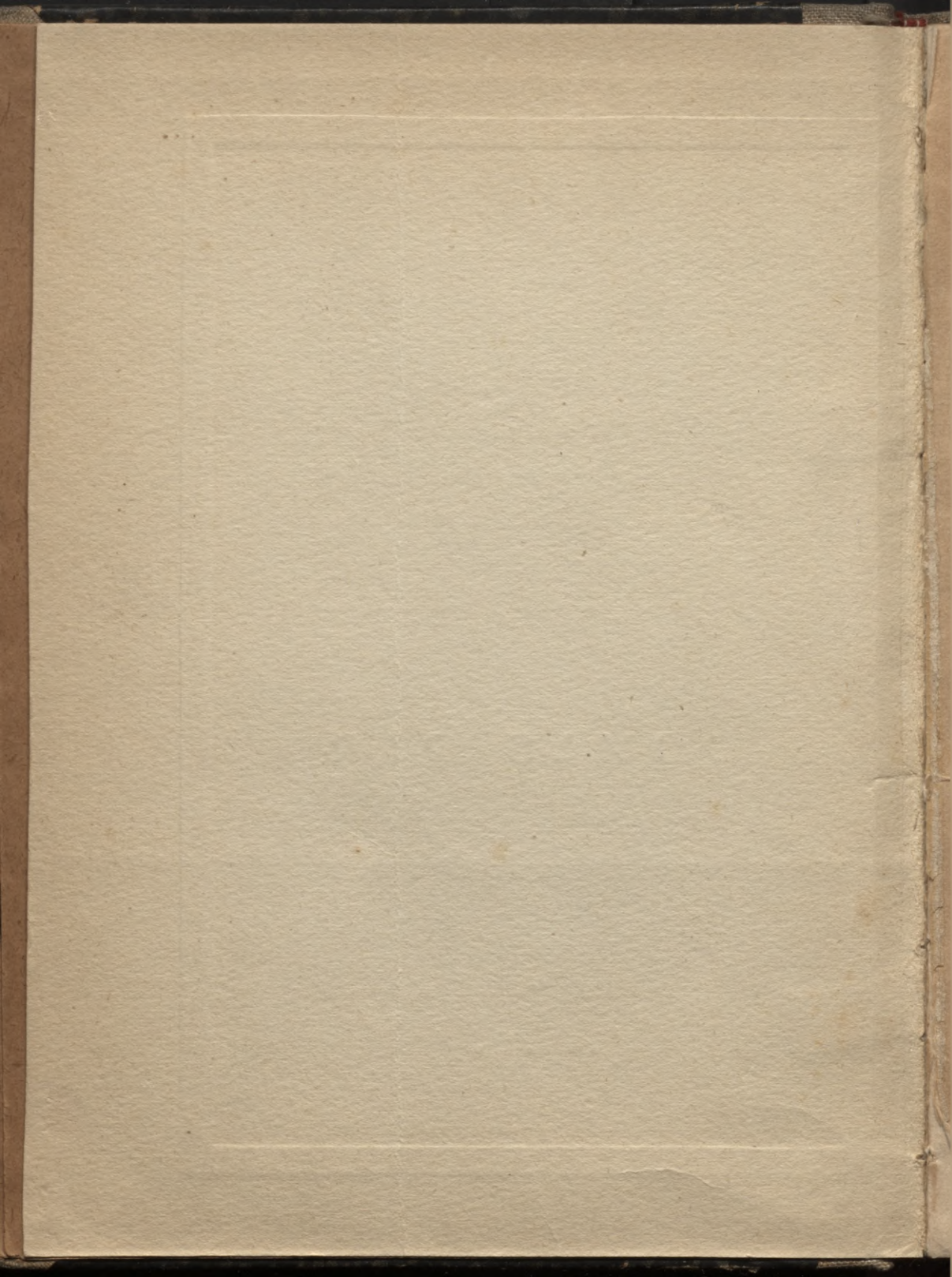
VII
DUBL. NOD.

Dr. MIKELIS WALTERS

MŪSU
TAUTIBAS
JAUTAJUMS

DOMAS PAR
LATVIJAS TAGADNI
UN NĀKOTNI

1·9·1·4

65-3
L418

DUBL NO. 9
DUBL

Dr MIKELIS WALTERS

*Mūsu
tautības jautajums*

*DOMAS PAR LATVIJAS
TAGADNI UN NĀKOTNI*

Jaunu Rakstu apgādeens.
Generalkomisijā pec
A. WALTERA, J. RAPAS u. BEEDR.,
Rigā, Teatra eelā Nr. 9.

0908042461

L. V. B.	
Nr. _____	In. 105 680

✓

~~Sf. 2342~~

✓

(28)

(7)

F2366

L

Dr. MIKELIS WALTERS

MŪSU
TAUTIBAS
JAUTAJUMS

DOMAS PAR
LATVIJAS TAGADNI
UN NĀKOTNI

1·9·1·4

MUSEUM
TALITHAS
SMITHIAN

ROBERT S. SARGENT
TALITHAS SMITHIAN
MUSEUM

1871

La Question nationale de la Lettonie

PAR LE Dr M. WALTERS

(En langue lettone.)

Die Nationale Frage in Lettland

VON Dr. M. WALTERS

(In Lettischer Sprache.)

NO TA PAŠA AUTORA IZNĀCA :

Latvešu kritika mākslas un zinību jautājumos.

Florence. Studija iz mākslas vēstures un mākslas filozofijas.

Latvešu kulturas demokrātija, viņas spēki un uzdevumi.

Tolstoi nach seinen sozialökonomischen, staatstheoretischen und politischen Anschauungen.

Andrejs Papahrde : Tantris.

Andrejs Papahrde : Ēnas uz akmeņiem.

SAGATAVOŠANĀ ATRODAS :

Andrejs Papahrde : Mūžība.

RAINIM :

Es zinu, ka Tavā sirdī mīt tās
pašas jūtas un tadēļ sūtu Tev šīs
lapas kā drauga sveiceenu un kā
pateicību.

M...

REVISED

It is now the first time that
the paper has been printed
in the United States
and is the first of its kind
in the world.

M.

EEVADAM

Sai apcerejumā izteiktās galvenās domas autors aizstāvejis jau vairāk kā desmit gadu. Pirmo reizi tās tika eerosinatas kādā latvešu mēnešrakstā, cik tas toreizejos apstākļos bij eespējams. Noteiktos jēdzeenos tās vareja parādītees tikai šaurakās aprindās. Tomēr laiks ir darijis savu darbu, daudz ir nākuši pee tās pašas atziņas. Ja no sen eerosinatas domas izaug jauni centeeni, tad nopelns peeder teem, kas to aistāvejuši. Viņeem paldees! No viņeem atkarasees ari domas turpmaka attīstība un viņas spīrgtums. Latvijas attīstības doma, tāla mērķa vadīta — ta izteikta visās šīs lapās, ta ir viņu sajušma un viņu ideals.

MIĶELIS WALTERS.

Rudenī, 1913. g.

I

MŪSU TAUTIBAS JAUTAJUMS UN AIZGAJEJI.

Tautības jautājuma svarīgums. — Veenaldzība un bezprincipa tautības jautājumā. — Veenaldzība pret aizgājeju likteni. — Aizgājeju musinašana uz sakušanu. — Nacionāla nostiprinašanās ārpus Baltijas. — Uzskati par sakušanu.

Tautības jautājuma leelā nozīme noskaidrojās arveem vairak. Pēdejos gados ir izcēlušās daudz jaunas nacionālas problemas un zinātniskā rakstneecība ir peespeesta šim jautājumam arveem plašākā mērā peegreest vēribu. Kreevijās eekšejee notikumi savukārt ir pēmuši tādu virzeenu, ka tautibam Kreevijā pamatīgi jāpārdomā savs stāvoklis. Centralās pārvaldišanas sistēmas politika sanākuse asā sadursmē ar tautību centeeneem pēc kulturas un pašvaldības.

Bet taisni šai jautājumā, kā leekas, atraduse mūsu sadzīvē plašu vētu bezprincipa.

Pēdejos gados vareja jo beeži novērot zīmes, kas lika domāt, ka tautības jautājumā pee mums eestājusēs pilnīga veenaldzība, un pee tam visvairak aprindās, kas pastāvīgi

uzsvēra savu sabeedrisko raksturu un savu idejisko noteiktību.

Ši veenaldziba nav jauna. To jau zinam, ka no deviņdesmiteem gadeem sākot nacionalais jautajums pee mums palicis novārtā un pēdejo gadu veenaldziba šinī jautajumā pārgājuse salkanā bezprincipā. Senak ap tautības jautajumu cinijās, tagad cenšas to noklusēt vaj nostādīt par tādu, gar kuŗu zocialai sabeedriskai domašanai nav nekādas daļas. Pēdejos gados var dzirdēt latveešu valodā tālu Kreevijā, ka « mēs tautas un tautības jautajumu nemaz neatzīstam ». Ja šī veenaldziba un bezprincipa senak nedūrās tik asi acīs, tad tas izskaidrojas arī ar to, ka pats nacionalais jautajums nētika no dzīves tā nostādīts, kā tas noticis Kreevijā pēdejos gados, kad tas eeguva aizveen vairak stingru nozīmi un pārvērtās par dedzīgu politisku jautajumu, kuŗam apeet apkārt nav eespējams.

Šee pēdejee gadi ir izcēluši tendences, kuŗas nav vairs raksturojamas kā kosmopolitisms, bet ātrak gan kā asimilešanās, saplūšanas virzeens, kas cenšas eeņemt zocialu un demokratisku ideju izskatu.

Uz šo pēdejo seviška vēriba greežama it īpaši vēl tadēļ, ka tas, kā redzesim, prot veikli izleetot no tautiskās veenaldzības sagatavoto bezprincipu un ka tas, pa daļai arī pilnīgi organiski, bez kāda viltus un māksligas izturešanās, saistas ar sabeedrisku ideju strāvu vispārīgi.

Preekš pāris gadeem (1909.) šī tendence parādijās jo stipri dažos Leepajas « Dzīves » rakstos, kuŗi kā raksturigakee var noderēt par paraugu visam asimilešanās virzeenam, kadēļ tos arī seviški te atzīmešu. Plašaki eevēroti tee nav tikuši; dažas eerunas gan parādijās minētā lapā, bet pats rakstu kodols, tas, kas viņos ir tā sakot paleekošas vērtības un var noderēt mūsu sabeedrisko un politisko domu sakarīgai apgaismošanai, nav ticis izlobits. —

Eevērojot latveešu plašo izklišanu ārpus Baltijas, it dabīgi jaceļas jautajumam, kas sagaidams nākotnē viņu

dažadam kolonijam. Ja latvešu tautības spēks nīkst, tad jadomā, ka šīm iznikšanas zīmem visātrak japarādas ārpus Baltijas kur latvešu savstarpejie sakari nevar būt tik dzīvi, kā tas ir dzimtenē, un kur āreji nogludinoši eespaidī var ātrak izpaustees. Par to ir jau latvešu presē daudz ticis rakstīts.

Bet ja senak, gadus desmit atpakaļ, iznāca runa par šo leetu, tad gan tika reizem izsacīta doma, ka daudz latveši ees Kreevijā pazušanā, neveenam tomēr nenāca prātā atzīt tādu parādību par dabīgu un vēlamu. Ar viseem spēkeem tad pūlejās aizgājušos pulcināt un saistīt tos pee dzimtenes garīgās dzīves un neveens nedomaja, ka tas varetu kādā ziņā nākt aizgājejeem par ļaunu. Pavisam citadu stāvokli eepem jau minetais pārtautošanās virzeens. Viņam šķeet, ka aizceļotaju pulcešanās latvešu beedribās ir nevajadzīga un kaitīga, jo ta atturot latvešus no dsīvakas līdzdalības pee svešu tautu kulturas. Kreevijas pilsētās esot tik daudz izglītošanās eestāžu, vakaru kursu un beedribu, ka latvešeem neesot nemaz vērts eet savās izglītības beedribās un noturet savus preekšlasījumus. Tikai « kreevu valodas nemācešana » varot latvešus « peevilkt latvešu izglītības beedribam Kreevijā » (1). No zocialo ideju stāvokļa, tā teek spreests tāļak, šī apveenošanās kustība ārpus Baltijas ir pat ļoti kaitīga, jo ta leekot peemirst zocialas plaisas starp izglītības beedribu dalībneekem.

Šādā savā veidā uzstādīts jautajums par latvešu aizgājejeem nevar tikt asaki izteikts un atbilde uz viņu nevar būt noteiktaka, kā ta ir dota. Latvešu kulturas labā un šķīru ciņas dēļ — nost ar latvešu patstāvīgu kulturas darbību! Varbūt, ka šis formulejums izliksees pārak ass, bet neveens neleegs, ka no tā eepemta stāvokļa, kā tas izteicas minētā domu gaitā, iztek šis formulejums pats no sevis. Būtu tatšu leela politiska naivitate, ja šādu for-

(1) « Dzīve », 1909, 135. num.

mulejumu atzītu tee paši, kam šī doma tuvu stāv, bet tee nevar noslēpt šī stāvokļa īsto raksturu.

Vaj ir vispirms taisnība, ka no latveešu pulcēšanās ārpus Baltijas ceetuse vaj ceetis latveešu aizgājeju garīgā attīstība? Un ta tatšu pēdejā kārtā ir ari zocialā kustībā izšķiroša. Vaj pateesi vēl nebūtu laiks atradinatees no uzskata, ka līdzdarbība dažadu aprindu kopejās kulturas eestādēs ir kaitīga? Kadēl šī mūžīga bailība no citu domam, no citu centeeneem, citu šķiru uzskateem? Ja šķiras stāvoklis nosaka cilveku domas, tad taču tee pēc ilga vaj īsa laika sapratīs, kas noder viņu politiskam intreseem un kas nē, ar kādām domam tee var veenotees un no kādām teem jašķiras. Taisnība, šī šķiršanās var kūtros prātos notikt grūtaki, bet ta var notikt ari veeglaki, kad saduras uzskati atklāti un tas noteek, kur nākas kopeji spreest un kopeji izteikt dažadus uzskatus.

Kas lūkojees mūsu dzīvē, tas būs novērojis, ka sajaukšanās noteek galvenam kārtam tur, kur garīgā dzīve ir nabadzīga. Vēl veenmēr ir labakais līdzeklis dot cilvekam garīgu patstāvību, ja to eerauj domu cīņā un, ja tas nav pēc savas dabas nikulis, tad tas drīz veen izjaudis, kur ir viņa tuvakee, kur ir no viņa stāvokļa zocialā pateesība un kas no viņa stāvokļa vēlejam. Taisni preekš teem, kas aizeet no Baltijas, vēl pilnīgi no sabeedriskas dzīves neaiztikti, ir no seviška svara nepazust svešos ļaudīs, kur tee ātrak nogrimst veenaldzībā, bet gan palikt pašu vidū un augt kopā ar viseem notikumeem, kā tee atspoguļojas šai vidū. Ja cilveks *garīgi* modinats, ar savu zocialo domašanu un savam politiskam teeksmem tas pats visnoteiktak tiks skaidribā. Tādā gadījumā nebūs jadoma, ka tas eeguvis tikai dažus tukšus vārdus, kuņi tam pee pirmās sadursmes var izklīst, bet gan, ka tas attīstījees ar savu noteiktu garīgu seju.

Ka nacionalās teeksmes sajaucas ar dažadeem zocialeem centeeneem un ka zocialās plaisas, kas ir aizgājeju starpā, nebūt neteek mākslīgi noslēptas, uz to jau norāda

pa daļai jau tas veen, ka daudz Kreevijas pilsētās pastāv vairak latveešu beedribu ar dažadu nokrāsu. Zocialā ziņā veenadaki elementi atdalisees pēc ilgaka vaj isaka laika no svešeem elementeem. Šo procesu var novērot visus pēdejos gadus un ja būtu izteikta veenigi vēlešanās, lai šis process norisinatos līdz zinamai normalai attīstībai, tad pret to nekas nebūtu ko eebilst, jo katrs mēģinajums šo procesu apturet, saistot zocialā ziņā pārak pretejus elementus, novestu tikai pee veltas spēku tērešanas.

Bet tik pat kaitīga varetu būt šai attīstībai māksliga spēku sadrostalašana. Nav noslēpums, cik sadrostalatas ir tagad mūsu dažadas strāvas un nostrāvas un cik dažadi uzskati pastāv par zocialu peederību. No latveešu beedribam ārpus Baltijas laikam nekas pāri vairs nepaliktu, ja ņemtu viņās sadalit beedrus pēc šeem jautajumeem. Paliktu pāri varbūt sikas grupas, bet nekad zocialas eestādes, kas varetu izvest leelakus darbus un varetu pastāvet.

Pavisam greizi teek no nacionalās idejas pretneekem spreests, ja tee domā, ka izkaisitos cilvekus kāds tikai tadēļ veen grib pulcināt, ka tee peeder pee veenas un tās pašas tautības. Tas varbūt noteek dažōs gadījumos, kur vispāreja kulturelā un politiskā atziņa ir vēl neattīstīta. Kur valda kulturelas intereses, tur latveešu aizgājeji pulcejas nevis tadēļ, ka tee peeder pee veenas tautības, bet galvenam kārtam gan tadēļ, ka teem šai ceļā ir visveeglaki apmeerināt savas kulturelas vajadzības un ka tee kulturelas tautības uzturešanā un viņas izkopšanā atrod derīgu darbību vispārejas attīstības labā. Kur nacionalā ideja ir jau kaut mazā mērā paspējuse peesleetees vispārejeem attīstības centeneem un kur sāk saprast, ka šis idejas labā ir pulcināt ap viņu visus progresīvus spēkus, tur šī ideja arveen vairak atbīdis no sevis tumšus elementus. Tas apstākļis, ka latveešu aizgājeju leelais vairums peeder pee tautas leeleem slāņeem un ne pee kādas sikas grupas, nodrošina, ka šī spēku veenošanā nevar nodibinatees siku

grupu politika, kuŗa vēl visvairak varetu atbalstītees uz kulturas cīņā neitrāleem vaj kulturai naidīgeem centēneem.

Fakti paši gaiši rāda, ka latveešu aizgājeji nepulcejas tikai tautiskās izpreecas labā. Vēl nav pārskata par latveešu aizgājeju kulturas darbību, bet ja kādreiz tāds atrādīs deenas gaismu, domāju, ka tas rādīs bagatīga darba gleznu. Šos faktos ir jau pa daļai arī atbilde uz jautājumu, vaj ir vērts aizgājejus pulcināt. Aizgājeju organizēšanās nav nekas ārkārtīgs; tā tek blakus visai latveešu attīstībai un kā tāda tā ir jau eelīkuse savu daļu mūsu vispārējā attīstībā. Kur šīs pulcīnašanas darbs teek jau strādats gadu desmīteem, tur, protams, vajaga būt apstākļeem, kas šo organizēšanās vajadzību leek nemitīgi sajūst.

Ka tā būs tikai veena daļa no « izkaišteem cilvēkeem », kas koposees ap progresīvo tautības attīstības ideju, tas pats par sevi saprotams. To jau neveens nedomā, ka šī ideja varēs apveenot visus latveešus. Zīnama daļa aizgājeju stāvēs tai pat naidīgi pretī un ar to pašu jau atklāsees robeža, kas atdalīs naidīgus spēkus un palīdzēs noskaidrot pretejus uzskatus.

No latveešu attīstītās paaudzes atkarasees, vaj tai izdosees būt par šīs progresīvās nacionālās idejas neseju un cik leelā mērā tas tai izdosees, tādā mērā šī ideja arī palīks par kulturas spēku, kas spēš apveenot mūsu sadrostalato dzīvi. Nacionālā ideja jaatsvabīna no vecam šlakam. Bet tā nav atraīdama. Jāsaneedz ir veenīgi nacionālās idejas pārveīdošana ar jaunlaīku dzīves saturu.

Šādi pārveīdota nacionālā ideja atraīda bezprīncību un atpakaļrāpūlību; tā nenostājas naidīgi pret humaneem zocialeem īdealeem; taisnī otrādī, vīņa rādīs, ka mazā tautā šī ideja var augt un peepīldītees veenīgi sakarā ar plašu zocīalu īdealu attīstību.

Butū pavīsam greīzi tautības kopsaderības jūtas neeevērot, vaj tās uzskatīt par konzervatīvu, apkarojamu

atleeku. Peedzivojumi rādījuši, ka šīs jūtas ir daudzkārt pats pirmais sākums, ar kuŗu ir eespējams cilveku vest pee politiska un zociala pasaules uzskata vispārim. Zocialā ziņā gurdens un veenaldzigs cilveks ir beeži eekustinams uz sabeedrisku darbibu veenigi, dodot jaunu virzeenu viņa dziņai peederet pee savas tautas. Tālu no dzimtenes ir šī dziņa asaka, te viņa ātraki izkopjas un eegūst noteiktaku politisku saturu un līdz ar to ta paleek tādos gādījumos par demokratisku spēku. Visur, kur veen starp aizgājeem ir izdevees pacelt viņu tautibas jūtu un to pārvaudit uz nacionalu *apziņu*, tur latveešu progresivais spēks ir audzis un tas bez šaubam notiks vēl jo leelakā mērā, kad izdosees mūsu tautibas centeeneem dot stingraku zocialu veidu. Tad ari nebūs ko bītees, ka tautibas jūta varetu tikt izmantota no attīstībai naidigeem centeeneem un tikpat maz būtu tad ko bītees, ka tautibas ciņas ideja varetu aizkavet zocialo audzinašanu.

Ja latveešu beedribas Eekš-Kreevijā gribetu būt tikai par pabalstu teem, kas neprot vēl kreeviski, tad nepaeetu ilgs laiks, kur tās zaudetu katru nozīmi. Nē, latveešu aizgājeji redz savās beedribās daudz vairak. Viņus saista pee šīm beedribam viņu kulturas centeeni. Tadēļ ir pavisam nepareizi ari sacit, ka « tikai kreevu valodas neprāšana » paleekot galu galā tas eemeslis, kas varetu « peevilkst latveešus šīm beedribam » Kreevijas centros. (« Dzīve », minētā 135. n.)

Nav šaubu, ka daudz latveešu aizgājeji Kreevijas centrās jau pārvalda kreevu valodu pilnigi, bet šķeet ka dažā labā veetā taisni šee ir ļoti dedzigi latveešu beedību darbineeeki. Šeem jau pa leelakai daļai peeejami visi kreevu pilsētu « izglītības un kulturas avoti » un brīnums, šee spēki, ja tee vispārim interesejas par kulturas dzīvi, nav ari paši veenaldzigakee latveešu beedribu darbībā. To var novērot pat tādās veetās, kur sveši « izglītības un kulturas avoti » plūst leelā daudzumā.

Vaj šai parādībā jau neslēpjas laba daļa no visai

raksturīgam tautības jūtam un vaj ir tadēļ kāds pamats sacīt, ka no tautības jūtam nav sagaidams paleekošs eespaids uz latveešu turpmako beedrošanos svešumā? Ja tautības jautajuma noleedzeji atzīst, ka latveešu tautības peederigee tālu no dzimtenes turas kopā, ja tos ari neveeno teešas un veenadas materielas intereses un neskatotees uz to, ka teem « ir peeetami daudz labaki un lēteki izglītības un kulturas avoti, nekā latveešu izglītības beedribas », tad viņeem vajadzetu ari saprast, ka latveešu aizgājeju kopā turešanās nav atkarīga no kreevu valodas mācešanas.

Pirmā laikā gan vēl daudz aizgājeju izklīda, zaudeja interesi uz latveešu dzīvi, tagad top pamazam citadi. Ja uzmanīgi seko visam tam, kas norisinājas latveešu garīgā dzīvē, tad var tur redzet daudz notikumu, kuři norāda uz latveešu spēku peeaugšanu ari ārpus Baltijas.

Ja kas var Eekš-Kreevijas centros novirzit uzmanību uz citu pusi un apmeerinat zinamus garīgus prasījumus, tad ta ir, peemēram, kreevu skatuves māksla. Bet ta nebūt nav mazinajuse starp mūsu aizgājejeem interesi uz latveešu skatuvi. Nekas neapleecina to labaki, kā, peemēram, mazs ziņojums par to pašu Maskavas Latveešu Izglītības Beedribu tai pašā 1909. ga., kad « Dzīvē » parādijās minetee raksti. Tur lasam : « 18. oktobrī greznajās un plašajās medineeku kluba telpās uz Vozdvizenkas tika sarīkots teatrs. Izrādei bij izraudzita Ibsena « Sabeedribas pīlari ». Pārsteidzošs bij leelais publikas daudzums šinī izrādē. Maskavā tatšu neiznāk neveens latveešu laikraksts, neveens te nekladzina avižu lapās eepreekšejas reklamas un — tomēr zāle pilna. Savadi. Trīs latveešu beedribas... Tad jau dažai labai latveešu beedribai būtu izdevīgaki pārceltees uz Maskavu, kur tik dzīva interese preekš sabeedriskeem darbeem. Leepajas un Rīgas māmuļas, kuņas mūžam sirgst ar to kaiti, ko sauc par apmekletaju trūkumu, te varetu dzit labu veikalu. » Lai eeverojam, ka tādā mērā teek latveešu teatris pabalstīts

pilsētā, kur atrodas ļoti labi kreevu teatri. Pēc citeem, tikpat raksturigeem gadījumeem nav ilgi jameklē. Latveešu teatra apstākļu pazinejs Roberts Tautmils-Bērziņš raksta savā pēdejā apskatā par 1911 gadu : « Ļoti tšakli rikojas latveešu kolonisti Kreevijā » (1). No pasneegtam ziņam redzams, ka latveešu teatra vakari sarīkoti Odesā (7 izrādes), Vāršavā, Jekaterinoslavā, Peterburgā, Bakū, Kijevā, Vitebskā un citās veetās. Par dažadeem latveešu preekšnesumu vakareem ziņo no Šveices, Zveedrijas, Somijas, Berlīnes, Parizes un daudz pilsētām Amerikā. Pamatīgas un kārtīgi vāktas ziņas par latveešu kulturas darbību un beedribu attīstību ārpus Baltijas rāditu, ka latveešu aizgājeji ir daudz veetās rosīgi pee darba un tās arī leecinatu, ka apgalvojums : « aizgājeju liktens ir pamaziteja, bet droša asimilešanās » (veenā no « Dzīves » raksteem), ir uzņemams ar leelu šaubu. Tas ir apgalvojums, kuŗš ne tik daudz izeet no stingreem novērojumeem, kā no simpatijām.

Ar to nav sacīts, ka nebūtu tādu gadījumu, kur aizgājeji leelos svešas kulturas centros, kā Maskavā, nenāktu zem apkārtejas dzīves eespaيدا un nepazustu. Ta būtu cita pārmēriba.

Pareizi saka kāds cits maskaveets, kas no « Dzīves » eekustinatā sakušanas jautajumā izteic arī savus novērojumus : « Nevar leegt », saka tas, « ka ir daļa latveešu, kas cenšas sakust ar kreeveem, tāpat kā senak veena daļa latveešu pilnīgi palika par vāceešeem » (2). « Jarēķinas ir ar to », — saka tas, « ka var sakust veena daļa no tā sauktās latveešu inteliģences », bet pagaidam tas vēl neesot novērojams. Pat tee, kas paredz latveešu saplū-

(1) Roberts Tautmils-Bērziņš, Latveešu teatrs 1911. g. « Latvijā », 24. martā 1912. g.

(2) Vēl reiz par izglītības beedribām galvas pilsētās, « Dzīve », 142 num. 1909.

šanu, atzīst to, ka « Maskavas latveešu inteliģenti ņem visdzīvāko dalību veetejo beedribu dzīvē ». Bez mazākā optimisma varot par tagadni sacīt, ka « Maskavas latveešu asimilešanās nav vispārīga parādība ». Kā redzams, « izkaisītie cilvēki » nav pēc dažu novērotāju domām nemaz tik bēdīgā stāvoklī.

Tas pats rakstītais is Maskavas it pareizi peemin, ka latveešu grupas un pulciņi pastāv daudz citās Kreevijas pilsētās un arī ārzemēs, kur latveešu ir vēl mazāk, neskaitāmi mazāk un kuŗu starpā ir vēl mazāk veenojošās saites. Kas atteecas uz ārzemes grupām, tad tām ir gan vairāk politisks raksturs, bet arī viņās daudzkārt izpaužas tautības jūtas un bez tam viņu zocialpolitiskie mērķi, vismaz veenā daļā no šīm grupām, aptver arī ciņu par latveešu tautības attīstību un sekmē tā pa daļai teeši, padaļai neteeši latveešu tautības vispārejo ciņu. Ari šīs grupās sateekas palaikam ļoti neveenādi zociali elementi, arī viņus neapveeno viscaur veenādas saimneeciskas saites. Ārzemēs vēl vairāk kā Kreevijā peeejami labi izglītības avoti, bet « izkaisītie latveeši » tomēr ar teem veen neapmeerinājas, tee dibina izglītības pulciņus, sarīko teatri un vispārim cenšas būt sakarā ar kultūras darbību Baltijā. Tā tad arī te nav skaidri redzama « droša asimilešanās ar apkārtejo tautu ».

Ka latveešu aizgājeju izturešanās tautības ziņā ir pat tādās veetās stingra, kur apstākļi visai maz labvēlīgi, par to ir novērojumi, peem. no Vitebskas, Smoļenskas un Mogiļevas guberņām, kur latveešu kolonijas dzīvo gandrīz pavizām aizmirstas no Baltijas. Tā no Vitebskas raksta : « Starp žīdu, kreevu un poļu eedzīvotājiem daži simti latveešu. Ar atzinību jamin šejeenes latveešu patriotisms. Daudzi no viņiem ir peedzimuši un uzauguši še, bet visi uz savu tautību lepni. Esmu dzirdejis apgalvojumus, ka tādeem eenācejiem svešumā jaiznikst, jasakūst ar apkārtejam tautam. Cik tas atteecas uz šejeeni, tad tādi apgalvojumi ir aplāmi. Neveens nav pārkreevojees, izpe-

mot varbūt tos individus, kas kultureli nestāv augstāk, dzīvo pa veenam atkarīgi no kāda kreeva muižneeka. Vitebskas latveetis vēl latviskaks nekā dažs ridzneeks. Te maz dzirdami tee sabojatee vācu vārdi, kādus vēl bagatīgi leeto Baltijas pilsētās » (1). Tas pats novērotājs ziņo pat par sekošu un gandrīz jocīgu parādību par Sozņas meestu pee Rigas-Orlas dzelzsceļa : « Eebraucejs, latveetis, te var justees tāpat kā Baltijā. Katrs veetejais kreevs, žids saprot latviski. » Kur meklejami dažkārt eemesli, kadēļ latveešu aizgājeji nevar strādat pee savu spēku izkopšanas, to atklāj sekošs raksturīgs ziņojums no Jeņisejas guberņas : « Sibīrijas Aluksnē ir nodibinatas un sekmīgi darbojas arī divas beedribas : 1) Patēretāju beedriba un 2) Kreditbeedriba. Kamenskā arī gribeja šogad nodibināt izglītības beedribu, kuņas darbības rajons būtu visas latveešu kolonijas Kanskas apriņķī, arī statuti tika sastādīti un eesneegti Jeņisejas guberņas beedribu leetu komisijai bet ta paziņoja statutu eesneedzejeem, ka beedribu nevarot apstiprinat, jo beedribas mērķis esot apveenot latveešus un pacelt latveešu dzīvi, tā varot izceltees nevēlamas parādības, peemēram, naidis un latveešu atsvešinašanās un attālinašanās no kreeveem... Tā Kaminkas latveeši palika bez savas beedribas » (2).

Jautajums par mūsu aizgājeju likteni var tikt arī apskatīts, lūkojotees no teem novērojumeem, kas eegūti aizgājeju leetā vispārīm arī pee citam tautam, lai gan tādi novērojumi pee citam tautam jāņem ar uzmanību, jo ļoti krīt svarā tas, no kādeem elementeem aizgājeji sastāv, kāda ir viņu izglītība, viņu materialais stāvoklis, uz kādam veetam tee aizeet, kāda ir viņu vēlākā nodarbošanās. Šai ziņā pastāv leela izšķirība starp dažādu tautu izceļo-

(1) Starp kolonisteem. « Dzimtenes Vēstnesis », 2. septembrī, 1911.

(2) Latveeši Jeņisejas guberņā. «Latvija», 4. nov. 1912.

tajeem. Vispārim var sacīt, ka novērojumi rādījuši, ka tur, kur kāda tauta jau sasneeguse zinamu attīstību, viņas attīstītakee aizceļotaji savu tautību neatmet. To atzīst gandrīz visi, kas par šo jautajumu rakstījuši.

Par šo jautajumu var atrast arī dažas domas marksisma literatūrā. Kautskis, kuņam neveens nevarēs pārmet, ka tas būtu pārak nacionals, atzīst, ka aizgājeji, kas peeder pee attīstītakeem tautas locekļeem, savu tautību svešumā nebūt nezaudē. Tādā ziņā pat tee, kas labprāt peeturas pee vecā marksisma eeskateem par tautību, atzīst, ka tautības jūtas var gan cilvēkus stipri šaturet kopā un tos pat svešumā pasargat no izklišanas vaj sakušanas. Tauta un tautības jūta ir šinī ziņā reals veenojošs spēks. « Tautības eespaids ir uz mums milzigs (gewaltig) », — saka Kautskis (1). Citā veetā Kautskis atzīst « tautības principa milzigo (gewaltigen) spēku jaunlaiku politiskā dzīvē » (2).

Runājot par mazo tautu peederigeem, Kautskis saka, ka aizgājeji, kas labi eepazinūšees ar citu tautu kulturu, arī visvairak cenšas pacelt savas tautas kulturu. Tee neatstāj savu tautību, bet gan taisni otradi, top noteikti nacionali un ta var notikt, ka kādas tautas *internacionalakee* locekļi ir arī viņas *nacionalakee*. Ja šo Kautska aizrādījumu eevērotu tee latveešu marksisma peekriteji, kuņeem tautība ir kaut kas nesvarīgs, atraidams, tad tee varbūt būtu arī redzejuši, ka latveešu aizgājeju pulčešanās ir visai dabīga parādība un ka « izkaisītee cilvēki » var it labi peesavinatees starptautisku kulturu un pee visa ta palikt, kas tee bijuši pēc savas tautības. Taisni izglītība un plaša kultura ir ta, kas saista garīgos spēkus pee dzimtenes.

(1) Kautsky, Nationalität und Internationalität, Stuttgart 1908, 2. l. p.

(2) Turpat, 23. l. p.

Nedrikt tatšu peemirst, ka latveešu aizgājeju skaits Eekš-Kreevijā un ārzemēs teek vērtets uz 100,000. Pee tik leela aizplūduma no dzimtenes nevar būt preekš latveešu tautas veenaldzigi, kas ar teem noteek. Starp aizgājeem ir ļoti daudz pašu dzīvako spēku un teem nedrikt atmet ar roku. Tee jasaista pee dzimtenes, lai ta celtos un lai nepanīktu viņas atrautes spēki. Kas tos māca atrautes un peekopt tautisko bezprincibu, tee vājina mūsu dzimtenes spēkus un dažam labam, kam būtu vajadzigs moralisks pabalsts, teek atveeglinata sirdsapziņa. Tautiska bezprinciba tam māca, kā atmet ar roku neveen uz tautibas cīņas idealeem, bet uz kulturas cīņas idealeem vispārim. Ja latveešu starpā ir jau stipri zeedos bezbēdigais birženeeku kosmopolitisms, tad ta ir zīme, ka tautiskai bezprincibai nevar būt veeta demokratijas rindās. Izturetes kritiski pret primitivo tautiskumu ir noderīgi, bet tai pašā laikā jasargajas atveeglinat spēli birženeeku starptautibai, no kuņas vēl mazak labuma sagaidams, nekā no politiski neizkoptā nacionalisma.

Taisniba, jau agraki vareja dzirdet tādas pašas pesimistiskas domas par mūsu aizgājeju likteni. Tā 1902. g. rakstija « Balss » kādā savā apcerejumā sekoši : « Lai nemaldamees. Tādu pašu likteni, kā vāceeši, laikam peedzīvos arī par visu Kreevijū izkaisitee latveeši, t. i. tee tāpat kā vāceeši nespēs preti turetes apkārtnes kreevu dzīves peevilkšanas spēkam. Daudz, ja otrā augumā tee vēl turesees par latveešeem, trešā viņi vairs nebūs latveeši. Pat novērojams, ka dēli un meitas vairs neturas pee savas tautibas, kur vecaki tika peeskaititi pee latveešu patriotem » (1). Pārleecinajošus peerādījumus arī « Balss » rakstā neatrodam. Ari viņā ir taisiti slēdzeeni uz veena

(1) Vaj jel domajams, ka latveeši pārees vāceešos? Pārdrukats iz « Balss » « Baltijas Vēstnesī », 295. n. 1902. g.

otra atsevišķa novērojuma, bet ne uz plašāka materiāla pamata, peē tam eevērota pirmam kārtam kādas citas tautības izturešanās. Ka vāci Kreevijā un ne veen Kreevijā deezgan ātri pazaudē savu tautību, ta ir stipri pazīstama leeta un par to no vācu ceļotājiem pēdeajā laikā ir deezgan beeži ticis aizrādīts. Bet no tādeem fakteem, kas runā par veenas tautas attīstības virseeneem, nevar vēl taisīt slēdzeenus uz otru tautību, vaj vismaz teem nav parleecinošs spēks. Tikai plašāki novērojumi var noskaidrot mūsu aizgājeju izturešanos un tāda materiāla mums vēl nav. Tas veen jau speež uzmanitees visos tados slēdzeenos.

Bet veenu var sacīt ar leelu drošību, proti, ka arī tautības leetās izšķirs tas, cik leelā mērā attīstītees tautības nostiprinašanās. Vēsture rāda, ka tautības apziņa pat sliktākos apstākļos spēj aizkavēt tautas iznīcināšanu. Kur kādas tautas garīgie spēki jau sasneeguši zināmu kultūras augstumu un spēj darīt arī eespaaidu uz visu tautu, un kur šee spēki apzinas, kas no viņeem atkarajas tautības attīstībā, tur būs citāds iznākums, nekā tur, kur tautības ideja nav kultūras ideja. Mazās tautas ir savā tautiskā kustībā spēcīgākas ar idealismu un tas viņam palīdz ciņā pat pret leelakeem pretspēkeem. Tapēc ir no svara, ka « izkaisītee cilvēki » turas kopā, ka viņu kultūras pasākumi teek viseem spēkeem pabalstīti un viņu darbībai teek rādīti plaši mērķi.

II

LATVEESU TAUTIBA UN ŠĶIRU CIŅA.

Vaj strādneeku šķiras attīstība noved pee tautības izzušanas? — Apzinīgas strādneeku šķiras stāvoklis tautības jautājumā. — Sakušanas peekriteji un viņu taktika. — Latveešu kultura un nacionalā attīstība. — Strādneeku šķirai eeteiktais internacionalisms. — Sakušanas draugu praktiskās teeksmes.

Pārejot uz Baltiju, sakušanas ideju draugi atrod arī te apstākļus, kuŗi pēc viņu domam virza latveešu tautību uz iznikšanu. Starp šeem apstākļeem tee cerauga pirmā veetā šķiru attīstību Baltijā, no kuŗas tee sagaida, ka ta leelu daļu latveešu atsvešinās no tautas celma un tos novedīs pee pilnīgas veenaldzības tautības leetās.

Teem šķeet, ka ne tikai latveešu aizgājejus sagaida iznīcība, bet ka visa latveešu tauta eet preti savam galam. Tee saka : « Latveešu tautā attīstas šķiras, kuŗam peederēs nākotnē galvenā loma un kuŗas pēc sava zocialā rakstura un saimneeciskā stāvokļa ir antinacionalas un kuŗas eet ar labu prātu preti asimilācijas un denacionalizācijas procesam. » (Iz kāda « Dzives » raksta.) Par kādam šķiram te runa, tas nav skaidri teikts, bet nemaldi-

simees domadami, ka spreests te ir par strādneeku šķiru.

Negribas ticēt, ka teikums, kuŗu nupat atzīmejām, būtu nopeetni domats. Bet tas tā bez šaubam. Viņā ir visas asimilatoru domu gaitas kodols. Uzskats, ka strādneeku šķira pēc sava stāvokļa un pēc saveem centeeneem padodas labprat denacionalizācijas procesam, ir viņu cerību stūra akmens.

Vaj tas uzskats iztur kritiku? Vispirms, kas atteccas uz to, ka strādneeku šķira esot pēc sava « zocialā rakstura un saimneciskā stāvokļa » antinacionāla, tad jāsaka, ka šis šķiras zocialais un saimneciskais raksturs ir tikai tur anti-nacionāls, kur strādneeku šķira nav vēl attīstīta, kur ta ir vēl politiski neēnākuse masa.

Pēc sava saimneciskā stāvokļa strādneeku šķira ir naidīga kapitalisma interesem. Bet kapitalisms nav nacionālisms. Ja kapitalisms izleeto beeži nacionalismu kā savas ideoloģijas un politikas līdzekli, tad tas nebūt vēl nenozīmē, ka nacionalisms isteiktos tikai kapitalisma cīņā pēc peļņas jeb tirgus. Šāds uzskats gan atrodams pee strādneekem, kad tee vēl tikai pasāk organizettes. Bet vēlāk, kad strādneeku šķira ir eepazinusees ar vispārejo politisko dzīvi, ta redz, ka nazonālisms ir daudz plašāks jēdzeens un ka starp nazonālisma dažādeem veideem ir leela starpība. Starp kapitalisma tirgus nacionalismu un mazas tautas aizstāvešanās un kulturas attīstības nacionalismu ir tik leela starpība, ka tee ir divi pilnīgi šķirti jēdzeeni.

Strādneeku šķira ir internacionāla, un šis internacionālisms taisni uzstājas par tautu pastāvešanu. Ari latveešu strādneeku šķiras internacionālisms nekad nepabalstīs kulturas tautas pazušanu.

Ir leela maldišanās domat, ka strādneeku šķira būtu saistīta pee zināmas tautības tikai tai merā, cik ta neprot svešas valodas. Kas tā domā, tas peemirst, ka strādneeku šķira, ciktāl ta ir organizējusēs un cinas pēc zināmeem mērķeem, ir pavisam kas cits, kā strādneeku šķira, kas

padodas pilnīgi savam liktenim un dzīvo bez pašapziņas, bez politiskiem un sociāliem ideāliem. Jaunā strādneeku šķira, kas arveem vairak attistas par politiski apzinīgu spēku, rīkojas pēc noteiktiem politiskiem principiem. Šis jaunais spēks peerāda, ka tas, ņemdams sev par pamatu demokrātijas principus, pabalsta tautu attīstību.

Pee tautam, kuŗas vēl cīnas pēc atzišanas un pēc brīvības kulturas attīstībā, var notikt, ka strādneeku šķira ar leelu dziņu ņem teešu dalību šai cīņā. Ļoti zīmīgu peemēru šai ziņā dod tagadejee notikumi čechu strādneeku kustībā. Čechu strādneeki eesākuši tagad cīņu par savu īpašu stingri autonomu organizāciju. See viņu centeeni eet tiktāl, ka tee pee katra streika paģēr, lai streika vadība tīktu uzticeta tās tautības strādneekiem, kuŗeem tāi streikā ir vairakums. No streiku komitejam tee paģēr, ka tās būtu sastādītas pēc tautībam, eeverojot viņu samēru. Augstakās koporganizācijas eestādēs tee prasa peenācīgu daļu veetu; tāpat tee paģēr, ka starptautiskās arodu beedribu eestādēs tīktu dota preekštāvība čechu arodu beedribam (1). Par šadu čechu strādneeku « seperatismu » iscēlās starp Austrijas vācu strādneekiem uzbudīnājums; bet tas čechus neebaidīja. Ko tee tagad lūko izvest savā kustībā, nav nekas cits, kā tas, ko čechu demokrātiskā un politiskā kustība atzīst par savu nacionālo ideālu : ta vēlas sasneegt tādu čechu tautas nacionālu eekārtu, kuŗā visi čechi varetu organizētes personālā, eksteritorialā saveenībā. Ar citeem vārdeem, preekš čeehem, kuŗi dzīvo daudz veetās ar stipri sajauktam tautībam, ir no svāra šais veetās izcēlt savu nāciju atsevišķās grupās un šīs grupas tad apveenot veenā vispārejā čechu tautas kopībā. Tā tad tagadejee čechu arodu beedribu centeeni, viņu « seperatīsmis » ir teešam ļoti noteikts nacionālīsmis. Var

(1) Antrag der Vertreter der tschechischen Gewerkschaftskommission. Bulletin Périodique du B. S. I. 7. num. 23. 1. p.

droši sacīt, ka tas čehu tautas vispārejai nacionalai cīņai dos stipru pabalstu un pasargās čehu tautas strādneekus no isklišanas un pazušanas. Tas pabalstīs čehu tautas atdzimšanu un nostiprinašanos taisni aizgājejos un izkaisītos cilvēkos. Ka čehu « seperatisteem » jadzird par savu isturešanos rūkti pārmetumi, tas pats par sevi saprotams, jo jaeevēro, ka Austrijas strādneeku kustībā leelako lomu spēle vācu elementi. Čehu-slāvu arodu beedribu spēki un čehu zocialdemokratija stāvot ar pilnu apziņu tuvak nacionalam teeksmem, nekā strādneeku zocialām vajadsibam; viņi uzstādot « spilgtakā nacionalisma prasibas » u. t. t. (1). Ar meerīgu prātu izskaidro čehu « seperatisti », ka tee nebūt nedomā veenā vaj otrā zinā palikt neuzticīgi kopejeem strādneeku mērķeem; tee ees ari turpmak kopā ar citu tautību beedreem, bet teem šķeet, ka tas stāvoklis, kuŗu čehu arodu beedribas, peem., eeņem vispārejā kustībā, nebūt neisteicas šīs kustības eestādēs, un tadēļ teem nevar ņemt ļaunā, ka tee cenšas šo vācu pārsvaru vājinat, kaut ari pirmā laikā pee tam isceļas kaitīgas sadursmes. Kā daudz citās tautās, kur vēl vedama cīņa, tā ari čehu strādneeku kustībai nākas ļoti beeži satiktees ar nacionaleem centeeneem citās šķīrās, un tai gribot negribot ar šeem centeeneem jarēķinajas. Atraidit nacionalo problemu tee nevar, to jau dsīve pati teem rādijuse un tadēļ teem jacenšas nacionalos centeenus demokratizet. Ar savu noteiktību un stingru principu politiku nacionalās leetās tee grib vest cīņu, kā tee paši saka, pret « viltus nacionalismu ». Šai ziņā viņu zocialā kustība *nacionalizejas*.

« Bet paleekamas nozīmes nacionalismam strādneeku šķīrā nav », raksta kāds asimilācijas draugs « Dzīvē ». Ko lai uz tādu apgalvojumu saka? Paleekama vaj nepaleekama nozīme — šee vārdi te neka nesaka. Kas mūžīgi

(1) Sal. « Resolution der oesterreichischen Gewerkschaftszentrale » tai pašā biletēnā, 27. l.p.

būs, par to nestrīdesimees. Politikā jāreķinas ar to, kas ir tagad un kas paredzams. Slēdzot pēc redzameem, pārlecinošiem apstākļiem un skatoties no šī stāvokļa, jāsaka, ka tam nacionalismam, kuŗu aprādijam, būs nozīme, kurmet vēl teesību principi nebūs izcīnīti līdz pēdejam.

Latveešu aizgājejeem teek eeteikts atstāt latveešu kultūras eestādes; latveešu strādneekem teek rādīts, ka visa attīstība eet uz sakušanu un tautisku bezprincipību. Peerunat aizgājejus uz izklišanu un eerunat latveešu strādneekem Baltijā, ka viņu zocialais stāvoklis nosaka meerīgu padošanās denacionalizācijai, — tas ir tagadejās nacionalās veenaldzības teorijas īstais nolūks. Bet ar to vēl nepeeteek, ka strādneekem teek rādīta tā sauktā objektīvā, neatraidamā attīstības gaita, teem teek stāstīts, ka viņu pašu teešās interesēs ir denacionalizetees. Sakušanas draugi zin, kādu svaru strādneeki leek uz savas šķiras organizēšanu, un tee ari zin, ka, ja strādneeku šķira nāktu pee tās pārleecības, ka viņu šķiras zocialee ideali prasa tautības atstāšanu un tautības sakušanu, tee izvēleesees pirmejo. Tapēc teem nepeeteek ar to, ka tee rāda latveešu strādneekem, ka viņu, t. i. strādneeku pašū labā esot atstāt savu tautību, lai tee varetu tikt pee labakeem izglītības avoteem; tee zin, ka vēl vairak noderēs apgalvojums, ka strādneeku šķiras denacionalizešanās vajadzīga šķiras organizācijas interesēs.

« Latveešu tautība, tā saka tee, aizkavē viņu pilnīgu peesleēšanos internacionālai strādneeku kustībai. » Tas neteek atklāti isteikts. Tautība neteek mineta, tautības veetā tee saka « latveešu strādneeku zemais attīstības stāvoklis ». Zem šeem vārdeem nav domats latveešu strādneeku vispārejais attīstības stāvoklis. No visa raksta, kuŗā šee vārdi atrodas, izredzams, ka autors ar zemo attīstības stāvokli saprot valodu nemācešanu, galvenam kārtam kreevu valodas nemācešanu.

Kartis ari šai gadījumā drusku pajauktas.

Vajaga taču būt bērnam, lai nesaprastu, kas te sapro-

tams ar « peesleešanos internacionalai strādneeku kustibai ». Nav taču nezinams, ka latveešu strādneeku šķira, ciktāl ta ir vispārim organizējusēs un stāv tuvu strādneeku kustibai, ne ar ko neteek trauceta šai peesleešanās procesā no latveešu tautības. Latveešu strādneeku šķira ir jau peeslējusees strādneeku kustibai. Latveešu strādneeku šķira nav ari nebūt mazak attīstīta, kā strādneeku šķira ārzemēs. Ko asimilatori ar « zemu attīstības stāvokli » un latveešu strādneeku šķiras pilnīgu peesleešanos pee internacionalās strādneeku kustības saprot, ir tikai vēlešanās, lai latveešu strādneeku šķira denacionalizetos. Tik atklāti runat tee neuzdrīkstas, jo tas atvērtu daudzseem uzreiz acis.

Lai atkārtotam : latveešu strādneeku šķiras peesleešanās idejā un organizācijas attīstībā pee šīs kustības ir jau leelā mērā notikuse, atleek vēl tikai peesleešanās tai sajēgumā, ka latveešu strādneekem japeeslejas ari tautības ziņā. Tā soli pa solim latveešu strādneeki teek vadīti uz domu, sakust un pazaudet savu tautību.

Ka tautības pazudinātāji raudzis savus mērķus apslēpt ar strādneeku šķiras kustību, tas pats par sevi saprotams, un tikpat labi saprotams, ka tee savus mērķus slēps aiz tā sauktās « objektīvās apstākļu attīstības ». Bet tas, ko tee sauc par objektīvo attīstību, nav nekas cits, ka viņu vēlešanās. Tee zin, ka daudz pārleecinošaki skan, kad var atsauktees uz nepececešamo leetu gaitu. Tee zin, ka dažam labam, dzirdot vārdus par objektīvo attīstību, var rastees šaubas. Ja objektīvā attīstība prasa tautības panikšanu, var tā nakt uz domam, ko tad līdz visa ciņa, vaj ta nav tad pret dabisko attīstību, vaj nav tad labak, ka sakūšanas process teek paātrinats? Ja latveeši Kreevijas pilsētās ir tautības apkarotājiem tikai « izkaisīti cilvēki », kuŗu vēsturiskais nepārvaramais liktens ir — asimilēšanās, tad pateeši ir pareizak, ka tee neteek pulcinati. Kam tad vajadzīgas izglītības beedribas? Ja latveeši Baltijā un sevišķi latveešu strādneeki eet dabiskā gaitā pretī sakuša-

nas procesam, tad pateesi velti tos aicināt pēē līdzdalības latveēšu kulturas dzīvē.

Katram zinams, ka šī kultura atrodas tikai savā pirmā attīstības posmā. Ta ir mazas tautas kultura un ka tāda ta, protams, nevar mēritees ar leelu tautu kulturam. Sakušanas idejas peekriteji jo sevišķi mīl uz to aizrādit. Tee saka : « Latveēšu tauta... nav spējuse attīstīt savas mākslas un zinātnes eestādes un viss, kas šīnī ziņā darīts un panākts, ir pāarak novēlojees un attīstījees stipri pamazinātā un sakropļotā veidā, kā nelaika auglis. Visi mūsu kulturelee pasākumi pastāv no neveikli peesavinateem svešeem paraugeem mūsu neveiklā un nedrošā tautiskā pārstrādajumā » (1).

Kā redzams, te Baltijā ta pate nelaime, kas Kreevijā. Tur latveēšu beedribas nespējot apmeerinat kulturas prasības un tamdeļ tur izkaisiteem latveēseem jasadkūstot. Te Baltijā ta pati klizma : zema un neattīstīta kultura un slēdzeens no ta tikai, protams, tas pats. Viss, kas no latveēseem kulturas ziņā teek darīts, ir taču parak « novēlojees », mūsu kultura ir « nelaikā peedzimis bērns ». Bet varbūt vēlāk mūsu kultura tiks citada, varbūt vēlāk mēs attīstīsam īstu kulturu un nepalīksam citam tautam aiz muguras? Tas atkarajas, saka mineta raksta saceretajs, no ta, kas notīks ar « visu tautu, ar Baltijas nākotni ». Bet šī nākotne jau noteīkta : tā kā Baltijas nākotnē palīks arveen vairak noteīcošas « šķīras, kuņas eet ar labu prātu pretī asimilācijas un denacionalizācijas procesam », tad, tikai ģeķīs varetu domat, ka latveēši « spēes attīstīt savas mākslas un zinātnes eestādes ». No ta atvasīnama praktiska programa, kuņa būs prātīga, ja ta peesleesees realam attīstības virzeenam un nemēģīnās velti tēret spēkus pēē latveēšu mākslas un

(1) Latveēšu teatris, no Teatraļa, « Dzīve », 1909, 136 n.

latveešu zinātnes eestāžu attīstības. « Visu mūsu kultūras pasākumi » un viss darbs, kas būtu nolemts viņu sekmešanai, ir, no šīs praktiskās programmas stāvokļa skatoties, veltas pūles; tās ir pretejas objektīvam attīstības virzienam.

Izteikt tik atklāti šādu programmu, to dažādeē kaunīgeē « teatraļi » gan vēl it kā kautrejas darit; tas atklātu kartis, bet tas negroza pašu leetu. Mūsu tautas pazudinataju praktiskā programa nav noslēpjama. Aiz izdomatas objektīvas attīstības noslēpdamees, tee grib iznīcinat tautas interesi uz savu mākslu un kulturu. Kur vajadzētu visus spēkus mudinat uz darbu pee mūsu nākotnes celšanas, tur asimilatori mēģina spēkus atraut un radit veenaldsibu.

Kur tautai jaizcina nelabvēlīgos apstākļos pirmee soļi un kur tas, ko ta jau sasneegusi, leecina, kā ta var ceret uz nākotni, tur nav veetas tautiskai bezprincipibai. Kas to sapratīs, tee ees pee darba, neskatotees uz to, ka mūsu kultūras attīstība vēl ir zema. Kritikas teesības ir graizit visu, ko mūsu attīstība devuse līdz šim, bet veenīgi tad, ja ta vēlas šīs attīstības rosigaku gaitu. Ja ta grib nonāvet viņas pirmos sākumus un radit pret tautas tālako attīstību veenaldsibu, tad viņas centeeni ir reakcionari. Kur ta raudzis mūsu dsīvē eeenest iznīcības un sakušanas ideju, tur ta nesekmēs mūsu attīstību, bet gan to kavēs. Ne sakušanas un iznīkšanas ideja ir ta, kas var mūs pacelt un vadit uz preekšu, bet gan ideja, ka mūsu tautai ir nākotne un ka šīs nākotnes attīstība atkarajas no mums pašeeem.

Varbūt tautības iznīkšanas idejas neseji paši nezin, ko tee dara, kad tee māca atmet latveešu kultūrai ar roku un, varbūt, tee jutisees aizskārti; tee varbūt apgalvos, ka teem nenāk ne prātā kaitet mūsu tautas attīstībai, un ka tee izsaka tikai objektīvos apstākļos radušos ideju. Ne-noleedzami, ka veena viņu daļa var to sacit ar pilnīgu teesību. Tee, varbūt, pat izšķiras savos vārdos un darbos un tai pašā laikā, kur tee uzstājas kā tautības idejas

neatzineji, tee, varbūt, ar saveem darbeem peerāda, ka tee sekmē tautības attīstību. Par šeem nav ko bēdatees, tee pēc ilgaka vaj īsaka laika atradis saskaņu starp saveem vārdeem un saveem darbeem.

Turpreti pavisam citādi ir ar teem, kuņu novēršanās no tautības ir ceešā saskaņā ar sakušanas simpatijam. Pret teem sabeedriskai kritikai japaceļ sabeedribas domas un jarāda, ka viņu teeksmes, domas un simpatijas var maldinat citus un ka viņu apgalvojumi nav pārleecinoši.

Tādos laikmetos, kur sabeedriskās domas svārstas un nav vēl skaidribā par daudz jautajumeem, kā tas ir vēl tagad, tur kritikas uzdevums ir šos apgalvojumos atsegt viņu slepenās simpatijas un rādit, ka viņos slēpjas nolūki, kas nesaeetas ar mūsu sabeedrisko labumu.

Nav jadamā, ka sakušanas sludinātajī savas simpatijas tulīņ pārceļs politiskos rīkojumos. Tas pārak asi rāditu viņu centeenus. Viņu politika pastāv galvenam kārtam vēl no teeksmem. No svara ir viņeem vispirms celt šaubas pret pašu spēkeem. Katram saprotams, ka mūsu kultura var attīstītees tikai tad, ja pee tās ņems dzīvu dalību visa progresīvā tautas daļa. Pee šīs demokrātijas greežas tad ari mūsu asimilatori ar savu musinašanu. Tautas demokrātikā daļa jaatsvešina, tanī jaizaudzē skepticisms, naidis pret latveešu kultura, viņai jaecestāsta, ka ta pabalsta latveešu kultura uzplaukšanu tikai tadē, ka ta vēl atrodas uz zema attīstības stāvokļa, lai vēlāk varetu pacelt tautas izbeigšanas ideju vēl noteiktaki; tad varēs stātees pee darba īsta plāveja roka.

Tikai rūpīgi sakārtojot pusapslēptās domas, var redzet, kurp eet ceļš. Varetu eebilst, ka šīm domam ir tikai teoretisks raksturs. Uz to der par atbildi tas, ko sacijam jau eepreekšējās rindās. Mūsu asimilatoru teoretiskā uzstāšanās ir jau praktiskam teeksmem. Šīs praktiskās teeksmes pabalsta, kā tas pats par sevi saprotams, vispārejo politiku tautību jautajumā. Ja mūsu asimilatori isteiktu tikai hipotēzes, ar teem eerobežojumeem, kuņus prasa katra

hipotēze, tad tos varetu vēl saprast. Bet no pamatīgas faktu apsvēršanas pee teem nav ne vēsts. Tas ari izskaidro, ka tee nevar apmeerinātees ar domu objektīvu īsteikšanu; viņu jūtas velk tos tāļak un mudina tos uz politisku rīcību savu simpatiju labā.

Jau no pašēem pirmēem citāteem redzejam, ka tautības sakušanas simpatijas virzas uz noteiktu pusi. Mūsu asimilatori nav patesībā internacionāli vaj kosmopoliti; nē, tee slejas uz noteiktu tautību, tee ir nacionāli, bet tikai ne latvešu tautības pēekriteji.

Kādu izskatu šīs teeksmes pēepēms mūsu apstākļos, to vareja uz preekšu noteikt. Nav taču vēl visai sen, kad latvešu tautības pirmēe cīnitāji cereja atrast pabalstu Maskavas slavofīļu tuvumā. Bet kas šodeen gribēs mums eestāstīt, ka tautībam ir zem katkovīstu pātāgas salda dzīve, par to it dabīgi var domāt, ka tas saņem algu zināmā veetā.

To mūsu sakušanas sludinātāji labi zin un tadēļ tee ari nedrīkst savās praktiskās teeksmēs pēemirstees. Sacīt, ka mazam tautam pēe mums eet ļoti labi, to tee baidas darīt. Bet ir cits ceļš, likumeem, kas mazak redzams. Pee ta nav vajadzīgi taisni vārdi, tur pēeteek ar pusvārdeem, ar noklusešanu un domu novirzīšanu uz citu pusi. Kuŗš no tagādājeem tautības apkaŗotājeem Kreevijā labprāt neželojas un neraud par mazo tautu likteni citās valstīs! Kam nav pazīstama visa ta leekulība, kas teek īstēreta, lai atņemtū mazam tautam attīstības spēkus? Visi šee mazo tautību želotāji — citās zemēs ir veenmēr leekuļojuši, ka ne viņi esot mazo tautu apspeedeji, bet gan citi. Pašu zemē tee nekad nav redzejuši, ka te mazam tautam būtu grūta dsīve. Austrijā, Prūsijā, — ja, tur gan teek tautas apspeestas.

Ši leekuļu politika ir saprotama. Bet šī politika vēl veenumēr atrod nesapratīgus cilvēkus, kas viņai tic. Kapēc tad mūsu asimilatoreem nemeģināt izleetot šo politiku ari savu ideju labā? Tai pašā « Dzīvē » var atrast kādā

viņas zeemas svētku numurā, 1909. g., sekošu veetu :
« Meers virs zemes... Vaj šee vārdi neskan kā rūkta ironija, kad mazas tautiņas vārgst zem leelo varas. » Skaisti teikts; būtu jādoma, ka nu demokratiskā frāze atradis šis « mazās tautiņas » kaut kur tuvumā. Nē, te tuvumā nav tādu nospeestu tautiņu, un tadēļ avize turpina: «...kā to redzam Austrijā, kur bez asas cīņas nenorit gandrīz neveena parlamenta sēde. » Vaj tas nav jauki sacīts: «kā to redzam Austrijā...?» Protams, tikai Austrijā. Tur Austrijā mazās tautiņas vārgst zem leelās tautas varas, tur viņu liktens jo sevišķi ļauns, jo tur, lūk, « bez asas cīņas nenorit gandrīz neveena parlamenta sēde ». Bet pee mums? Ak, nejautajat, lasitaj, kas nu būs tik ziņkārīgs.

Nav nemaz vajadzīgs, ka tāda « meeru svētku » politika būtu noteikta no citeem nolūkeem un ne no tīri politiskam simpatijam. Mēs taču dzivojam ļoti dīvainu pārleecību laikmetā un nav tapēc jābrīnas, ka mums gadas tagad sastaptees ar cilvekeem, kuŗi domā pakalpot latveešu tautai ar to, ka novirza viņas skatus uz ļauno Austriju. Kadēļ domat, ka tāda publicistiska darbība jau tūliņ atnes procentus? Ja mūsu iznikšanas teoretīki būtu tikai veikalneeki, tad bēda būtu maza. Nē, te ir darišana ar citas sugas eenaidneekeem. No ta maskaveeša, kas Maskavas Izglītības beedribas vakarā pasludinajis : « mēs tautas un tautību jautajumu neatzīstam », lids aprādītam meeru svētku prologam ir veena līnija. Ļoti grībetos uzskatīt famozo « kā to redzam Austrijā » par stīla kļūdu, bet tas būtu eespējams, ja nezinātu visu to, ko dzirdejam par «izkaisiteem cilvekeem », par pilnīgas peesleešanās nepeeceesāmību, — visus šos padaļai neveiklos, padaļai pusapslēptos vārdus, kuŗos neizpaužas vis stīla kļūdas, bet savstarpeji saistīti uzskati.

No ta var redzet, ka ir laiks šim jautajumam peegreest vēribu. Nevar teikt, ka teek sneegtas veenīgi teoretiskas hipotēzes vaj ka būtu darišana veenīgi ar paviršībam domašanā. Jaatzīst, ka te ir darišana jau ar politiskām

teeksmem un tas peedod ari asimilācijas idejas teoretiskai musinašanai politisku nozīmi. Tādā laikā, kā tagad, šī teoretiskā aģitācija nav mazāk kaitīga un mazāk svarīga politiskā ziņā, kā teeša praktiska rīkošanās. Lai ari šīs asimilācijas un denacionalizācijas idejas parādas pašā nevainīgākā teoretiskā eetērpā, mēs redzam, ka aiz viņam slēpjas praktiski nolūki. Tās grib sagatavot sabeedribu uz padošanos politiskeem rīkojumeem. Tee, kas redz mazo tautiņu vajašanu Austrijā — un to tura par vajadzīgu uzsvērt pat savos zeemassvētku rakstos, tee rīkojas pret sabeedribas intereseem. Viņu rīkošanās nevar būt veenīgi kaitīga mazo tautu stāvoklim, tee zem tagadejeem apstākļeem pabalsta politisko reakciju. Cīņa pret tautibam ir tai pašā laikā cīņa pret vispārejam sabeedribas teesibam; kas pabalsta cīņu pret tautibam, tas pabalsta vispārejo reakciju.

III

TAUTIBAS JAUTAJUMS VECA UN JAUNA STRAVA.

Sakušanas centeenu saknes senākā nenoteiktībā. — Vecās strāvas pirmatnejais nacionalisms. — Ši nacionalisma vājināšanās zem dažādeem eespaideem. — Mūsu saimniecības zocializešanās un viņas jaunās vajadzības. — Jaunās strāvas eeskati tautības jautajumā zem vecā marksisma eespaida.

Kur tik rupji vareja parādīties nacionalas pašpazīnašanas tendences, tur vajadzēja būt sevišķiem apstākļiem, kas šīs tendences palīdzēja radīt un tām atveglināt viņu nocētināšanos. Nekad tautības pazudinātajiem nevarētu likt tā savus valģus, nekad tee nebūtu varejuši parādīties ar savu, kaut arī steepto valodu atklātībā, ja tee nebūtu pārleecinati, ka zeme viņu sēklai pa daļai jau sagatavota.

Jaatzīst, ka tee rēķina deezgan pareizi. Tee meklē pamatus latveešu demokratiijā un nostājas kā dziļu zocialu pārgrozību draugi. Ar to tee eegūst labu segu. Tee bez šaubam manijuši, ka šai demokratiijā valda pa daļai virzeens, kas var noderēt viņu pretnacionalam teekmem.

Un ar to mēs nonākam pee svarīga apstākļa. Ja pretnacionalā propoganda vareja parādītees deenas gaismā taisni mūsu demokratiskās aprindās, tad ir skaidri, ka šāis aprindās nav pee laika tikuse peegreesta vērība tautības jautajumam.

Tas ari pateesībā ir tā. Leela daļa no mūsu jaunās paaudzes palika tautības leetās bez vadošam domam; ja, vēl vairak, ta bija pat lepna uz to, ka preekš tās tautības jautajuma nemaz nav. Šis apstākļis nāca par labu tagadejeem sakušanas idejas nesejeem.

Bet bez šī apstākļa ir vēl citi, kuŗu vēsturiskā attistība savkārt noteic mūsu politisko domu attistību ari naciju jautajumā.

Pirmais, kas pee šo uzskatu attistības jaeevēro ir tas, kādu stāvokli eeņēma mūsu nacionalā jautajumā tā sauktā « vecā paaudze ». Pee viņas stāvokļa nāksees vēl atgreestees, pagaidam jauzsver sekošais : Vecā paaudze bija nacionalā jautajumā bez sintetiska, apveenota skata. Vecās paaudzes eezīme ir viņas optimisms un viņas politiska peeticība. Latveešu tautas nākotne tai rādijās kā laime kaktā, saulaina, meerīga, bez uztraukumeem un bez rūpem. Viņa nopreecajās gar mūsu tautas gara mantam, viņas seno dzīvi, viņas dzeju, bet cik nelabprāt ta peeskāras pee viņas politiskās nākotnes jautajuma. Vaj šai meerīgai tautīņai domat pee politikas, vaj ari tai runat par teesibam? Mūsu nākotne likās esam peeteekoši nodrošinata caur citu labvēlibu. Vecā paaudze nevaicaja, vaj ar laiku nenāks jaunas eekšejas sadursmes ari latveešu tautā, vaj mūsu senā veenība nešķelsees, vaj necelsees un nenāks naidīgi spēki taisni no tās puses, uz kuŗas labvēlibu tika likts tik daudz cerību? Ar kādeem idealeem tad kopot tautas spēkus, kā pulcinat no jauna nedrošos un stiprinat tos, kā atrast dzimtenei pastāvīgakus un stiprakis pamaus? Vecai paaudzei būtu šee jautajumi izlikušees kā murgi. Kāda pašpalaišanās dveš, peemēram, iz sekošeem vārdeem : « Latveešu tauta var aizrādit uz leelu vecumu.

Viņas valoda peerāda, ka ta ir veens no pirmajeem bērneem areešu tautu šūpuli. Viņas izturiba, ar kuŗu ta atnākuse no nezinameem tāļumeem līdz Baltijas jūrai, atvezdama līdzī bagatu pūru vēl pilnīgi neizcilatu gara mantu, dod viņai leecibu, ka starp viņas locekļeem pastāv sakariba, kas nav vārdeem izteicama, bet saprotama pate no sevis. » Šos vārdos ir izteikta vairak nekā vēsturiska fakta atzīmešana, šos vārdos atspoguļojas viss ta laika optimisms. Šis optimisms deva daudz latveešu darbineekeem spēku cīnites, bet tas pats optimisms neredzeja, ka politiskā dzīve tuvojās lūzumeem un ka šos lūsumos tiks eerauta ari latveešu tauta. Tas padarija visu mūsu nacionālo jautajumu veenpuseju.

Lai eegaumejam pee tam, ka mūsu tautā trūka tradīciju par tautiskam cīņam; tad sapratisim, ka visa pirmā nacionālā kustiba vareja norisinatees tikai šauru jautajumu eelokā. Mūsu parastā atturiba idejās kautriģi palikt pee mazākā soļa noveda pee ta, ka vecā nacionalā programa negāja tāļak par pirmeeem nacionalās kustības digļeem. Tautas plašaku teesibu stāvoklis palika neaistikts.

Pat teoretiski uzstādīti tādi jautajumi būtu dažam labam izlikušeem pārdroši. Vaj kādam prātā nāca domat, kā būt, kad vispārejee teesibu apstākļi valstī nonāks pee lūzuma? Vaj atradīs jel kādā toreizejā rakstā kaut neteeši aizskārtu domu, kā būt, kad pee vispāreja pārkārtojuma valstī atsevišķam tautam nāksees eekārtot savu patstāvīgaku dzīvi?

Teesa, vecā nacionalā kustiba bija cīņas kustiba. Cīņa pret vāceetibu prasīja daudz pūļu, bet šī cīņa ar laiku noslāpa. Needra rāda savu Morituri-rakstu trešā turpinajumā, ka cīņai pret vāceetibu bija japagurst aiz dažadeem eemesleem. Pirmkārt, vāceešu peeplūdums ap 1870. gadu no ārzemem uz Baltiju sāka mazineates; otrkārt, no laukeem vācu elements sāka pāreēt uz mūsu leelakam pilsetam, vaj sāka pat pārlatviskotees, treškārt, latveešu pārvācošanās pilsetās, ka, peemēram, Rīgā, ar leelaku latveešu centru attīstīšanos un viņu garīgās dzīves nodībi-

našanos sāka apstātees. Visas šīs parādības mazināja cīņas asumu, un paleelināja to pašu veco pazīstamo optimismu, kā tas tik skaidri izteicas tāi paša Needras rakstā. « Baltijas vāceši pamasam izmirs un izklidīs », rakstīja Needra.

Tai laikā, kad vecā nacionalā kustība atradās vēl sadursmē ar vācietību, šis optimisms tik tālu vēl negāja, bet nenoleedzami, ka tas vēlāk darija eespaaidu uz visu mūsu nacionalo cīņu. Kur leetas ņēma Baltijas attīstībā tādu gaitu, tur it dabīgi zuda cīņas vajadzība, tur vareja atstāt visu dabīgai attīstībai, kuŗa tatšu tik labi likās strādajam preekš latveešu tautas nostiprinašanas. Deezgan veiklā politika tiklab no vācu, kā kreevu puses aizmigloja mūsu inteliģencei acis. Ta neredzeja, ka latveešiem tuvojas denacionalizācijas vilnis no citas puses. Ja arī varbūt veens otrs no veceem nacionalistiem paredzeja, ka latveešiem nāksees vest cīņu par tautību uz divam pusem, tad no tāda paredzejuma līdz aktīvai politikai un noteiktai programai bija vēl tāļu.

Pee ta peenāca klāt, ka latveešu daudzīnatais praktiskums atvilka daļu latveešu inteliģences no vispārejās dzīves. Viņu teoretiskas intereses palika neattīstītas, tās teecās vairak uz praktiskeem darbeem un ja tautības ideja viņos neiznīka, tad tas izskaidrojams vairak ar tradīciju, ne ar veenmēr jaunu pārdomašanu, kas speež cilvēku peesavinat kādu ideju konzekventi un atdot viņai spēkus. Tāda šī idejas pārdzīvošana vareja nākt tikai vēlāk, kad pamodās dziļāka teoretiska darbība.

Kreevijas politiskā augšanas procesā latveešu « vecā » inteliģence ņēma dalību tikai mazā merā. Nācās pārdzīvot astoņdesmito gadu peleko nakti, kuŗā šķīta visas domas aprīmušas. Var saprast, ka latveešu inteliģence, kuŗa tai laikā sāka tikai vispārīm peņņemt noteiktaku veidu un kuŗā vēl nebija modīnatas dziļākas politiskas un teoretiskas teeksmes, nevareja atrast plašaku stīgu nacionalā idejā. Tādā laikā ta nevareja smeltees no vispārejās

dzīves drošību un rosmību. Jaunu eeskatu cīņa neradās, dzīve gajam lēneem soļeem savu ikdeenas peleko ceļu.

Būdama bez sakara ar citam masam tautam, kuņas bija stājušas cīņā un no kuņam mēs būtu varejuši mācītees, latveešu nacionalā kustiba nevareja mantot nodziļinašanās labā ari to, ko var dot tādi sakari. Autonomijas centeni, kādus tos redzejam pee vāceešeem Baltijā, bija konservatīvi, divkosaini, bez eekšeja pārleecinoša spēka. Atrastos mēs tuvak Austrijai, mēs būtu varbūt saņēmuši eespaīdus no tautu cīņas šai nacionaleem problemeem bagatā zemē. Būtu mums bijuši tuvaki sakari ar somu tautu, poļeem, mazkreeveem, ari no šim tautam būtu varejis nākt eespaīds.

Tā kur veen skatamees, visur redzam, ka mūsu vecā nacionalā kustiba palika atšķirta. Viss viņas spars vareja attistītees tikai no viņas pašas; viņa nevareja ceret uz āreeni, kur to nepazina un kur ta nepazina citas kustibas. Ne viņu politiskais saturs to intreseja; ko mūsu vecais nacionalisms pee viņam mekleja, ta bij vairak liriska sajūsma, gandrīz tikai literariska kultura.

Viss tas atteecas pirmam kārtam uz politiskeem eemesleem. Bez tam ļoti ari krit svarā toreizejā neattistītā saimneeciskā dzīve. Tai laikā latveešu saimneeciskā dzīve, it īpasi viņu dzīve uz laukeem, nebij tik sabeedriski izveidota un neprasija tik leelā mērā viņas nokārtošanu ar pašu kopejeem sabeedriskeem līdzekļeem. Saimneeciskās leetās valdīja vēl tīrais individualisms. Latveešu zemneeks cīnijas vēl katrs par sevi, visu cerību tas lika uz savu uzņēmības garu, darbu un centību. Latveešu saimneecība tikai pamazam sāka peerast pee leelakeem kopejeem darbeem. Bet tai pašā laikā latveešu saimneecība pārleecinājās, ka tee kopejee pasākumi, uz kuņeem ta spējīga ar saveem tagadejeem līdzekļeem, kā tee tagad teek eegūti, ir nepeeteekoši, lai ar teem varetu sekmet attīstību tādā mērā, kā to tagad prasa sacenšanās pasaules saimneecībā. Visur latveešu zemneeks atsitās uz jautajumu : kur ņemt

līdzekļus? Ka ar zeedojumeem un beedru maksam nav vairs iespējams apmeerinat zemes uzlabošanas vajadzības, to sajūt tagad visi.

Var teikt, ka visa latveešu saimniecības attīstība pēdējos divdesmit gados virzas uz augstakas tautas teesību satversmes ideju. Ātrak vaj vēlāk latveešu zemneekam janonāk savā saimniecībā pee eeskata, ka bez atsevišķa autonomu teesību pamata tam grūti tājak tikt.

Sikās aizdevumu eestādes nevar apmeerinat ne mazako daļu no mūsu saimniecības vajadzībam. Pat labakee pasākumi paleek pusceļā vaj panikst pirmos dīgļos. Neveens leelaks tautsaimniecīskis darbs nevar tikt izvests, jo nav vajadzīgo kulturas rīcības kapitālu un nav eestāžu, kas varetu par tādeem kapitāleem gādat. Leelaki tautsaimniecības kapitāli ir peejāmi veenīgi organizētām tautu kopībam, kuŗam ir savas eenākumu un izdevumu teesības. Tādas kopības uzdevumus var kārtīgi izpildīt tikai visa tauta ar eekārtošanās un pārvaldišanās teesībam.

Jaunlaiku saimniecībā attīstas leeli jauni uzdevumi, kuŗus divdesmit, trīsdesmit gadus atpakaļ arī pee mums vēl nepazīna. Saimniecības zociale uzdevumi ir tagad pavisam citādi, nekā tas bij toreiz, kad strādneeks bij vēl atstāts savam liktenim. Strādneeku apdrošinašanas vajadzība top arī mūsu saimniecībā arveenu vairak sajūtama. Viss zocīlais jautājums izlikās vēl nesen atpakaļ tikai kā ubagu apgādašanas leeta, kuŗu vareja nokārtot un pārvaldīt katrā lauku draudze atsevišķi. Tagad tas ir citādi. Jaunlaiku zociale uzdevumi var tikt izpildīti tikai kopejeem plašeem zemes rikojumeem. Latveešu sabeedribas kopība prasa tādos apstākļos jaunu veidu, jaunas apveenošanas eestādes. No indīduelās cīņas tautas leelakā daļa vairs nevar sagāidīt sava stāvokļa uzlabošanu. Preekš viņas vairak kā jeb kad ir no svāra sa-beedrīskas eekārtas veids, kuŗā tauta visā savā kopībā ir

noteiceja. Šis eekārtas veids ir organizeta politiska tautas saveeniba.

Vecais individualisms mūsu saimneecibā sevi izsmēlis jau līdz dibenam, ar to tāļak nevar vairs tikt. Jaunais zocialais saturs prasa jaunas politiskas formas. Uz to pusi virzas jūtas un domas. Bet vēl neizteiktas, par kuŗam vēl šaubas. Tomēr cik tumša vēl šī teeksme pēc jaunas tautas veenibas nebūtu, ta ir jau solis uz preekšu, salidzinot ar to, ko vareja vēl novērot astoņdesmitos un deviņdesmitos gados.

Mūsu saimneecibas teoretiki i sapņot nesapņoja, ka mūsu saimneeciskās attistibas jautajums tik drīz paliks par autonomas pašpalidzešanās jautajumu, un ari vēl šodeen dauds no teem kautreseees peeveenotees eeskatam, ka mūsu saimneecibas jautajums ir tagad pirmam kārtam mūsu pašvaldibas satversmes jautajums. Vēl daudz starp viņeem cerēs uz labprātigeem zeedojumeem, salasiteem grašeem, subvencijam, bet tee, kas mācisees saprast, cik daudz saimneeciskā dzīve atkarajas no kārtigas tautas organizācijas un kārtiga zemes budžeta, tee ari zinās, ka ar šeem siķeem pileeneem nekas nebūs panākams.

Ja jau nacionalā kustiba savos politiskos elementos nevareja nonākt pee jauna virzeena, ko tad sagaidit no aprindam, kuŗas nodarbojas ar praktisko saimneecibu veen. Tadēļ nav ari ko brīnetees, ka saimneecisko jautajumu pārsprešana nevareja izkustetees no parastam šauram robežam. Vecā kārtiba valstī izlikās pee šo jautajumu apspreešanas tadā mērā nostiprinata, ka i prātā nenāca rēķinatees ar šis kārtibas pārgrozišanos. Tikai pēdejee gadi ir satricinājuši daudz ko un šķeet, ka ari pee mūsu saimneecibas stāvokļa pārkartošanas var stāteees šodeen citadi, ka tas bij vēl divdesmit gadus atpakaļ. Būtu kļūda to nedarit, jo citadi notikumi varetu mūs pārsteigt. Idejiska saimneecibas politika nav veenas deenas rikojums, tai jazin, ka apstākļi var grozitees un domaju, ka mūsu saimneecibas politika tiks peespeesta arveenu

vairak likt sev sabeedriskus mērķus, saskaņā ar autonomas eekārtas principu.

Tādā veidā tiklab saimneciski, kā politiski un garīgi apstākļi saveenojās pee vecās nacionalās kustības no-teikšanas. Par maz dzīvoja inteligencē teoretiskā intrese; saimnecībā trūka to impulsu, kas viņā ir tagad; politikā mājoja visur pazemības gars. Tādā brīdī satikās « vecā strāva » ar « jauno ».

Vaj « jaunā paaudze », kas stājās ciņā ar veco, atnesa šai jautajumā kaut ko jaunu? « Jaunās strāvas » pasaules uzskats, kāds tas tika pārņemts no vācu marksisma, ne-deva tautības jautajumā neka pilnigaka, vaj pareizak sakot, tas deva taisni to, ka mums nevajadzēja.

Bija vajadzīgi ari tautības jautajumā jauni eerosina-jumi, bet vācu marksistu literatura par nacionalo jauta-jumu bija ļoti nabaga, un tas, kas bij viņā atrodams, bij tik vājš un nepilnigs, ka šai jautajumā no vācu marksisma literatūras mācītees nevareja.

Kādas paviršības jaunā strāva peesavinajās no vācu marksisma literatūras tautības jautajumā, var saprast, kad apskata kādu no tautības jautajuma apceretajem šai literatūrā. Veens no šis literatūras zīmigakeem teoretīķeem, Bernhards Bekers (1), pat austreets, nemaz neatzina, ka pasaulē ir tautības. Izšķirības starp tautībām pavisam nepastāvot. Bekers smejas par teem, kas runā par tautību izcelšanos. Lai glābtu savu uzskatu, ka tautību nebūt nav, tas pat apkaņo Darvina teoriju par sugu izcelšanos. Cilveks, tā saka tas, ir bijis veenmēr pasaulē, un ja cilveks ir bijis veenmēr pasaulē, tad nevar ari būt runa, tā spreež tas tāļak, par atsevišķam tautībām. Ir grūti peerādams,

(1) Bernhard Becker, Der Missbrauch der Nationalitätenlehre; 3. Aufl. Braunschweig 1873, 111., 118., 124. l. p.

Bekers saka, ka atsevišķas tautības būtu cēlušās no atsevišķam pērtiķu sugam. Nevarot jau neveenam nekas būt preti, tā zobojas tas, ka rodas cilvēki, kas grib atvasināt savu tautību no kādas atsevišķas sugas, piem. « no pērtiķeem, āžeem, suņeem, vārdem, vaj citeem zvēreem ». Esot arī velti meklet tautību izšķirības kermeņu būvē. Teekot gan sacīts, ka dažādu rāsu seeveetēm esot dažādas gūžas, bet tuvaku apskatot esot izrādijees, ka pee visadam tautībam varot atrast visadas gūžas. Tā tad, ņirgajas tas tālak, ja uzskata seeveeti par « cepamo trauku, kuņā teek cepta cilvece », arī tad nevar sacīt, ka pastāv starpība starp tautām. No visa ta jaslēdz, ka tas ir « sliktis politiķis, kas rēķinajas ar tautām, ka ceeši noteiktām veenībām. Tautība nav nekas cits kā māņticība ». Bekers ir pārleecinats, ka « sabeedriskās cīņās tautības raksturam nav ne mazākās nozīmes ». Pēc viņa domām atsevišķas tautas politiska satversme ir tikai buržuazijas izdomājums.

Šādi uzskati nav tai laikā reti un ka šee uzskati atrada daudz peekritejus, rāda jau tas veen, ka Bekera grāmatīņa vareja 1873. gadā iznākt trešā izdevumā. Viņa uzskatu asumi tika vēlāk nogludināti, viņa seklee joki atmesti, bet vēlākā marksisma literatūrā daudz kas atkārtojas no šīm Bekera gudribām. 1887. gadā rakstīja Kautskis, ka nacionalā ideja ir tikai mētelis, ar kuņu apsedzas un puškojas spekulanti un dažādi veikalneeki (1). Pēdejos gados sakarā ar tautību jautājuma atrisinašanos Austrijā Kautskis ir no šī vecā stāvokļa attālinajees, bet arī vēl tagad tas nevar aprast ar domu, ka tautas ir atsevišķas rakstura veenības. Veenigo izšķirību starp dažādam tautībam tas redz gandrīz vaj veenīgi

(1) K. Kautsky, Die moderne Nationalität, « Neue Zeit », 1887.

valodā. Tikai mazās tautās varot vēl atrast kaut ko ko-peju, it kā raksturu (1).

Ja tautība ir tikai māņticība, tad, protams, kulturas cilvēkam atleek tikai gādat, ka šī māņticība pazūd. To ari prasa Bekers un to pašu ari atkārtu, lai gan ne tik spilgti, ari šodeem vēl dažs labs teoretiķis, kas nav ticis tālak par Bekeri. Pēdejaais bažijas pat, ka dažās leelakās valstīs mazās tautas cenšas eegūt brīvaku attīstību. Tas, lūk, radot nevajadzīgas, traucejošas cīņas. Aplinkus tas dod pat valstīm padomu pūletees, ka mazās tautas sakustu, jo sakušana esot tām ļoti eeteicama. Sakusdamas tās paātrināšot procesu uz vispāreju tautu sakušanu. Ari leelakas tautas ar laiku izzudišot. Tē ir ta ideju gaita, kuŗa pa daļai šodeem atrodama ari pee mums. Vaj ari pee mums nesaka, ka mūsu mazai tautai ir labak sakust, iznikt, vaj ari pee mums visu šo gudribu neslēpj aiz tādām pašām teoretiskām paviršībām?

Bekera naidis pret tautībām un vispārim pret tautības jautajumu ir tik leels, ka tas tautu iznikšanas labā ir gandrīz vaj meerā atstāt valsti bez parlamenta. Tādās valstīs, kur ir daudz tautību, varot parlamentariskā kārtība pacelt neatmodušās tautības uz jaunu dzīvību, un dažas tautības nemaz ari neļaujotees ar parlamentu saturetees kopā, tās ejot katra uz savu pusi. Tādi uzskati par tautību ļaunumu vēlāk gan vairs neatkārtojas, bet citādi ir vēl daudz kas palicis no ta pāri, ko Bekers izteicis savā brošurā, kuŗa sevišķi Vācijā atstāja stipru eespaidu. Lai ari Bekera teoretiskais uzskats ar laiku nobāleja, totees dzīvak tika atkārtots viņa uzskats, ka tautības jautajums ir buržuazijas jautajums un ka tas jaatstāj « buržuazijas izšķiršanai, lai ta zin, kā ta teek ar viņu galā ».

Ar vācu brošurām šis uzskats pārnāca ari pee mums

(1) K. Kautsky, Nationalität und Internationalität, Stuttgart, 1908.

deviņdesmitos gados, kad iscēlās « jaunā strāva », kuŗai nebij šai jautajumā nekādu citu peeskaru, tai nebij ari peeteekošas zinatniskas nodziļinašanās, lai šai jautajumā eeņemtu citu stāvokli. Ja pee tam vēl eevēro, ka ari vecā strāva nebija paspējuse likt kaut cik spēcigus teoretiskus pamatus savam pasaules uzskatam un eevērojot to, ka « jaunā strāva » gāja pilnigi bezkritiski līdz viseem uzskateem, kas valdija vācu zocialdemokratijā, tad it veegli saprotams, ka ta nevareja neko patstāvigu radit un visa viņas kritiskā izturešanās tautības jautajumā bija negatīva, bez pozitīveem demokratiskeem uzskateem.

Ka tas tā bija « jaunās strāvas » sākumā, tas vēl saprotams un atvainojams, bet tas palika tā ari turpmak. Ārzemju sadzīvē bij pa to laiku notikušas pārmaiņas, tautību cīņa tur peeņēmās spēkā, un līdz ar to ari rakstniecība tautības jautajumā sāka peeņemt citādu nokrāsu. Tās pašas aprindas, kuŗam senak tautības ceenišana izlikas it ka nodošana, sāka vērot, ka tautība ir svarīgs attīstības spēks ari tagadnē un ka ir visai neapdomīgi tautības jautajumam paeet garam. —

IV

JAUNI UZSKATI PAR TAUTIBAS JAUTAJUMU ZOCIALĀ DEMOKRATIJĀ UN LATVEEŠU MARKSISMA SAKARS AR KREEVU SABEE- DRISKO RAKSTNEECIBU.

Jauni teoretiski eerosinājumi tautības jautajumā. — To neeevērošana pee mums. — Vecais marksisms izskaidro savu bezprincipu ar vācu eespaidu. — Tautības jautajums pee krecveem brīvības cīņā. — Denacionalizācijas teeksmes kreevu marksismā un viņu eespaidis uz latveešu jauno paaudzi. — 1905. g. eespaidis uz tautību atmošanos Kreevijā.

Sparigakais teoretiskais eekustinājums jaunam virzeenam nāca, kā jau atzīmets, no Austrijas. Te 1902. g. parādijās Rennera-Springera leelais darbs « Der Kampf der österreichischen Nationen um den Staat » (Leipzig und Wien 1902), kuņā autors kā jurists vīspuseji kritizeja Austrijas tagadejos eekārtas apstākļus un rādija, kādā ceļā Austrijas tautas varetu veenotees plašākā federatīvā valsts veenībā. Pirmo reiz šai darbā tika pamatīgi apskatīts jautajums par tautu autonomiju Austrijā.

Austrijas apstākļi un, kā vēlāk redzesim, ari Kreevijas apstākļi dažās veetās prasa tādu autonomijas veidu, kuņā

varetu organizēties tautu grupas, kas dzīvo ļoti sajauktos apgabalos. Gan Austrijas sociāldemokrātija bija Brūnnes kongresā pieņēmusi savu nacionālu programmu, bet šīs programmas trūkums bija, ka tā nedeva atbildes uz jautājumiem, kas pacēlās tautu sajauktos apgabalos, kā, piemēram, Austrijas deņvidos, kur šie jautājumi paši sāpīgākie. Uz šiem jautājumiem lūkoja Renners atbildēt ar savu preekšlikumu, radīt ārpus teritorijām tautību personālas saveenības kultūras uzdevumu izpildīšanai. Jau Brūnnes partijas deņā tika šī ideja izteikta, bet tai trūka tas plašais pamats, kuŗu tai deva Renners savā grāmatā. No šīs grāmatas smēlās eerosinājumus visas Austrijas tautas.

Otra austreeša darbs, « Die Nationalitätenfrage und die Sozialdemokratie » no Otto Bauera (iznāca 1907. g.), apskatīja nacionālo jautājumu no socioloģijas stāvokļa. Bauers rāda, ka kapitalisma saimniecība ir īstenībā tā, kas tautām un sevišķi mazām tautām dod leelus eerosinājumus. Tikai caur demokrātisma attīstību, kuŗa ir saistīta ar šīs saimniecības attīstību, nacionāla kultūra eeinteresēs arī tautas daļas, kas līdz tam stāvejušas ārpus kultūras. Jo vairāk strādneeku šķīra apzināšes, ka tās nākotne atkarājas leelākā mērā no viņas kultūrelas attīstības, jo vairāk tā arī centies tikt par kultūras spēku un bīdīs attīstību ātrak uz preekšu. Arveņ vairāk strādneeku šķīra tad peegreēzīs vēribu audzīnāšanai. Bet laba audzīnāšanas metode var būt tikai saskaņā ar tautas valodu un visu viņas raksturu. Bauers eet pat tiktālu, ka no strādneeku šķīras attīstības paredz tautu tālāku diferencešanos un viņu noteiktāku, spilgtāku attīstību. « Nevis no kāda bezrakstura sajaukuma ir sagaidāma kultūras formu baģatība un garīgas dzīves spēcīga attīstība, bet gan no garīgas diferencešanās kuŗā tautas attīstas par īpatnejiem rakstureem. » Kā redzams, tas ir uzskats, kas atšķīras no visa tā, ko deva vecāis marksisms. Un šīs uzskats ir arī pilnīgi pretejs tam, kuŗu atzīmejām raksta sākumā.

Tas eeguvis jau plašu atzišanu, kaut gan praktiskā politikā, pat Austrijā, vēl nākas beeži satiktees ar veco uzskatu.

Vācijā Kautskis un Mehrings, šee divi ortodoksee vecmarksisti, gribot negribot speesti atzīt abu austreešu darbu galvenās idejas. Kautskis slavē Bauera grāmatu par pirmo pamatīgo darbu par tautību jautajumu no marksisma stāvokļa un tai pašā laikā tas ir arī peespeests atzīt, ka Bauera uzskati atšķiras pilnīgi no ta, ko agrak sludinājuši Markss un Engelss.

Veenmēr jaunu tautu izcelšanās no garīgas tumsības, kuŗā tās šķīta nogrimušas uz viseem laikeem, rādija šos pagājušos trīsdesmit gadēs arī zocialdemokratijai, ka « Komunistu manifestā » izteiktā doma par tautību iznikšanu atzīmē parādības tikai no veenas puses. Taisni ta saimneeciskā eekārta, no kuŗas pirmee marksisma teoretīki — Markss un Engelss — sagaidija tautību saplūšanu, modinaja un stiprinaja daudz jaunu tautību. « Komunistu manifestā » ir teikts, ka proletariats tautību pazušanu paātrinās, bet dzīve rādija, ka proletariata augšana saveenojas ar proletariata nacionalizešanos, kā to redzam pee čeeheem un daudz citam mazakam tautam. Austrijas nacionalās cīņas notikumi pamazam virzija uz citu uzskatu. No vecā Bekera centralisma idejas atbruka gabals pēc gabala. Un šis jaunais virzeens spilgti isteicās pat pee pašā Kautska, kad tas 1898. g. rakstija par Austrijas atteecibam, ka tur centralisms pārdzīvojis savu laiku un palicis nepanesams. Skatotees uz Austrijas tautu pamošanos un viņu sirdīgo cīņu, Kautskis bija peespeests atzīt, ka centralisms ir sevišķi strādneeku attīstībai kaitīgs un ka Austrijas apstākļēs atleek tikai veens pareizs eekārtas veids — federacija (tautu saveeniba) (1).

(1) K. Kautsky, Der Kampf der Nationalitäten um das Staatsrecht in Oesterreich. Neue Zeit, 1898, 558. un 562. l. p.

Vaj « jaunā strāva » savā tālakā attīstībā jel par matu galu tuvojās šiem jaunieem uzskateem? Nejautasim, kur ta atradās ar saveem uzskateem, kad 1898. gadā Brūnnes kongress peeņēma jaunu nacionalu programu, kuŗā tika izteikta prasiba pēc tautu pašvaldības Austrijā un kuŗa savā sagatavošanas laikā bija jau radijuse plašu literaturu.

Pats divainakais ir, ka ap to pašu laiku, kad parādijās minetee nopeetnee darbi par tautības jautajumu, latveešu marksims atkārtoja ar jo leelaku sparū veco uzskatu. Šai laikā sāka parāditees vecā marksisma aprindās tas tautības naidis, kas tik dzīvi izteicās « Dzīves » rakstos, un latveešu marksisma literatūrā vareja arī vēl jo projam lasīt, ka tautība ir tikai « izdomata preekš buržujiskās sabeedribas aizstāvešanas », ta ir tikai viltigai šķiru politikai noderīga un ir tikai par līdzekli « nodrošināt proletariata eksploataciju » u. t. t. Tālak par šo tik spilgti Bekera brošūrā isteiktu uzskatu šīs aprindas netika.

Jau vairak kā desmit gadi pagājuši, kur pret šo sastingumu radās progresīvi-kritiskais virzeens, kas arī nacionalā jautajumā eeņēma citu stāvokli. Vairakkārt tam nācās aprādīt sastingušās domas. Aizteceja veltīgi gadi, leelu cīņu un vērtību pārvērtēšanas gadi, bet viss ir bijis velti.

Tikai tagad, pēc tikdaudz gadeem, sāk veens otrs bezprincipības ideologs nojaust, ka tālak tā vairs palikt nevar. « Mēs nonācām, tee tagad saka, gandrīz pee pilnīga nacionala jautajuma ignorešanas » (1). Nav teem arī nepazīstami eemesli, kadēļ tas tā bijis, kaut arī tee kautrejas pilnīgi atklāti viņus izteikt. Tagad tee labprāt vaino to pašu vācu marksisma brošuru literaturu. Lūk, saka tee tagad, vainīga pee mūsu negatavības nacionalā jautajumā ir — Vācija, no kuŗas mēs mācijamees. Vācijā tika nacio-

(1) Sd. Vēstnesis, 5. num.

nalais jautājums ignorets. « Bet ja Vācijas socialdemokrācija vareja ignoret nacionālo jautājumu, tad tas ir gluži saprotams, — tai nestāv preekšā gandrīz nekādas nacionālas problēmas. » Tas nu gan ir drusku greizi domāts, jo arī Vācija nav bez nacionāleem problēmeem, un ja Vācijas vecā socialdemokrātiskā politika tos neredzeja vaj pareizāk tos redzēt negribeja, tad tā bij kļūdīga politika. Šī vācu socialdemokrātijas vājība nacionālos jautājumos atnesuse tam jau daudz konfliktu. Pareizi jau ir, ka Vācija nav tik bagāta nacionāleem problēmeem, kā Austrija un Krievija, bet tee problēmi, kas paceļas Vācijā, nav mazāk pamācoši. Bez tam, Vācijas federatīvā valsts eekārta ar savu interesanto politisko veidojumu māca, kā rikotees pee tautību jautājumu politiskās noskaidrošanas; tā devuse valsts teesību mācībai jau bagātus materiālus. Ja mūsu dogmatiskē teoretīki tos nepazīst, tad tas jo bēdīgi preekš viņēem. Novelt vainu uz to, ka tee esot ignorejuši nacionālo jautājumu tadēļ, ka « visa Vācija ir apdzīvota, izņemot poļus, dāņus un franču valsts nomales, tikai no vāceēšēem », tā ir politiskas tuvredzības zīme.

Tikai tagad šee amizantē teoretīki sāk apķērtēes, ka « pavisam citādi ir Krievijā ». « Krievija, tā tee tagad izsaucas, atklādami simto reizi Ameriku, nav nacionāla, bet naciju valsts » (1).

Labi, Krievija ir naciju valsts, bet kas tālak? Ko tad dzirdejām no Maskavas? Vaj tur vēl šodeen septiņi gule-tāji neapgalvo, ka tee tautības jautājumu neatzīst? Vaj tas būtu tikai izņēmums? Nedomāju. Bet te mūs galvenam kārtam vēl interesē eemesli, no kuņēem atkarajās jaunās strāvas vājība nacionālā jautājumā

Veenu tādu cēloni jau uzsvērām. Eepazīnušēes ar vācu eespaidu, atleek mums jautat, vaj tas bija veenīgais, vaj vēlāk, kad veceē jaunstrāvneeki peetuvinajās vairak

(1) Turpat.

kreevu marksistēm, to stāvoklis nacionalā jautajumā grozījās? Par nožēlošanu jasaka, ka nebūt ne. Viss palika par vecam un dažā ziņā kreevu eespaids bij vēl ļaunaks.

Pee ta padaļai vainīga vispārejā nacionalā veenaldziba, kas ilgus laikus pastāveja kreevu inteliģencē. Kreevu inteliģence gar nacionaleem problemeem neinteresejās; ta skatijās ar aizspreedumu uz naciju, vaj ari peegreeza šim jautajumam tikai tad vēribu, kad tas vispārejā Kreevijās sadzīvē saistijās ar sevišķi plašēem politiskeem notikumeem. Tādōs gadījumōs kreevu inteliģencē gan pacēlās ari balsis tautības leetās, bet tas bija tikai retis, un kad dzīve atbīdija šōs gadījumōs pee malas, tad ari kreevu inteliģencē maz ko vairs dzirdeja par šām leetam.

Hercens izteic 1859. g., runadams par Polijas jautajumu, savas simpatijas tautu federativai eekārtai un aizstāv tautu brīvu attīstību. Nekādu labumu tas nesagaida no pārvaldišanas kārtības, kāš cenšas pārvaldamo apgabalu īpatnības nolīdzinat un no tautu rakstureem radīt veenlīdzīgu līmeni. Tāda pārvaldišanas kārtība var novest tikai pee pilsoniskas brīvības apspeešanas un visas kulturas iznīcinašanas. Redzams, ka Hercens ir šais domās tautību draugs un pee tam ne tikai veenīgi viņu kultūrelās, bet ari politiskās īpatnības aizstāvis. Bet tas pats Hercens citā kādā veetā runā par tautību kustību atkal pavisam citādā garā.

Vēlak tam jau nacionalās kustības sāk parādītees kā «nacionala slimība». Kādā «Kolokola» rakstā tas, runadams par nacionalam kustībam, izturas pret tām pilnīgi veenaldzīgi. Te jau tam nacionalisms ir tikai «zooloģiska attīstības līnija». Gala iznākums tāds, ka pret nacionalismu nevajagot gan cīnītees, bet nederot to ari pabalstīt. Tā tad par kādu nodziļinašanos tautību jautajumā pee Hercena nevar būt runa.

Daudz noteiktaku stāvokli tautību jautajumā eeņēma Bakupīns. Pēc viņa eeskata, katrai tautai ir teesība uz savu dzīvi un šī teesība atbalstas uz ta paša pamata, uz

kuŗa atbalstas vispārejā cilveku brīviba. Savā runā « Meera un brīvības ligas » kongresā, 1868. g., Bakuņins aizstāv tautu autonomiju teesību, tikai ar veenu pilnīgi saprotamu aprobeŗojumu, proti, ka autonomijas eekŗejā eekārta nedrīkst būt par draudu otrai tautai. Kreevijas labumu tas sagaida no tautu brīvības; centralizetas valsts veetā tas vēlas redzet brīvu apgabalu saveenību. « Mēs vēlamees, tā sacija tas, ka Polija, Leetava, Ukraine, somi un latveeŗi un ari Kaukazu apgabals dabūtu brīvību eekārtotees pēc savas gribas un bez spaideem no mūsu puses. Mēs vēlamees brāligu un, ja eespējams, federatīvu saveenību ar Poliju, Leetavu, Ukrainu, ar Baltijas eedzīvotajeem un ar Kaukaziju. » Tādas pašas prasības atkārtojas ari ta laika pārejā ārzemju rakstneecībā. Bet cik jauki ari neskaneja prasība pēc « apgabalu sapulcem » un pēc federatīvas eekārtas (tā, peemeram, ari 1862. gada pazīstamā proklamacijā « Jaunā Kreevija ») un cik beeŗi ari « Tautas gribas » partija savos dažados programatiskos izskaidrojumos pirmā laikā neeepina prasību pēc brīvas saveenības valstī, no visa ta palika kreevu lasitajos visai maz.

Ar laiku var novērot, ka skanoŗee jaukee vārdi sāka pamazam ari pašeeem viņu sludinatajeem izliktees nepraktiski un tapēc vēlakos « Tautas gribas » dokumentos var sastapt isteiceenus, kas pavisam atŗķiras no agrakeem. Tā kādā « Tautas gribas » burtnicā jau skaidri ispauŗas teeksme atzīt un pabalstīt tikai tās tautas, kas jau « vēsturiski atdalījuŗās ». Un pat atteecībā uz ņīm tautam teek izteikta doma un pee tam ļoti kategoriski, ka pee Kreevijas jauneekārtas visai varai pirmā laikā jaatrodas veenā centralā preekŗstāvībā. Tikai vēlak, kad izdevees no ņi kopejā centra nodibinat jaunu satvērsmi, vareŗot tautam atļaut nokārtot savu stāvokli. Ja Kreevijas tautam tiktu dota brīviba pašā sākumā eerīkotees pēc savam vajadzībam, tad varot notikt, ka reakcija izleeto ņo strīdu tautību starpā savā labā. Ari ņai rakstā, kuŗŗ preekŗ ta laika

(1882. g.) ir ļoti zīmīgs un kas norāda uz kādu pusi attīstījās domas, ir runa par tautu brīvību, par viņu politisku neatkarību, bet tai pašā laikā tur jau arī zoboja par « pedanteem autonomisteem », kuŗi žurnālam nepavisam nepatīk. Šai rakstā parādas jau jauns gars.

Eespaids no šīs pārmaiņas ir tāds, it kā romantiķu veetā, kas vēl visu apskatīja no tīru principu stāvokļa, ir stājušees praktiski politiķi, kuŗi sāk rēķinatees ar stipram tradīcijam kūtrakās aprindās. Pārsteigt tas nevar, jo, kā jau minets, viss tas, kas tika sacīts no Bakuņina un dažeem viņa domu beedreem, pagāja kreevu sabeedribai gar ausim garām. Nopeetnu pārdomašanu un pateesu vēlešanasos Kreevijas sadzīvē eeneest jaunus federatīvas eekārtas pamatus kreevu literatūra nekad nebija modinājuse un jaukee proklamāciju vārdi par tautu teesībam bija un palika tikai vārdi. Kreevu inteliģencē, viņas plašākos slāņos un viņu dažādās strāvās nekādas pārmaiņas nebija notikušas. Var sacīt, ka Hercens peegreeza tautību jautajumam tikai negribot vēribu, kad tam nācās atbildet poļeem. Tāpat var sacīt, ka arī turpmāk ļoti beeži vārdi par tautu teesībam nebija vairāk kā izrotājumi un politiski peekrāsojumi. Un šajās sleedēs kreevu izglītotā sabeedriba dsīvoja tāļak.

Beeži mēdz domat, ka « jaunā strāva » ir attīstījusees gandrīz vaj veenīgi atkarīgi no vācu zociāldemokratisma un ka kreevu sabeedribas un literatūras eespaids uz to bijis mazs. Tam nevar peekrist. Jaeevēro, ka daudz no « jaunās strāvas » darbīneekeem atradās Kreevijas augstskolās. Tas bija taisni tai laikā, kad Kreevijas universitatēs pacēlās cīņa starp marksismu un narodņikeem. Šai strīdū tautības jautajums nekādu lomu nespēja; cīņa grozījas ap tautsaimneecības un politiskās kustības jautajumeem. Tas dara saprotamu, ka arī mazako tautu preekštāvji, kam gadījās līdzpeedzīvot šos strīdus, novirzījās leelā mērā uz Kreevijas jautajumeem, kuŗi eeņēma tik plašu veetu teoretiskās pārrunās. Latveešu jaunā

paaudze, kuŗai kreevu eepreekšejās kustības bija palikušas nepazīstamas, sadraudzejās ar kreevu marksisma strāvu, un no šīs puses peeplūda jo plaši tas « naivais kosmopolitisms », kas bija eeguvis kreevu marksismā noteicošu spēku.

Starp kreevu marksisma veenpusibam un vājibam eeņem sevišku veetu viņa nacionalā bezprinciba jeb, pareizaki sakot, viņa naidis pret mazo tautu nacionalo kustību. Ari tas rikojās zem vācu marksisma nacionalās bezprincības eespaيدا, neapsverot politiskos apstākļus Kreevijā.

Bez tam, krit ari ļoti svarā, ka kreevu marksisma preekšgalā no paša eesākuma nestāveja cilveki ar noteiktu nacionalu seju, bet gan cilveki, kas bija savu tautību peemirsuši un bija jau padaļai sakušusi, asimilejušees. To tagad atzīst šīs kustības tuvakee teoretiķi. « Kreevu strādneeku vaditaji, raksta Bunda organs, nāca galvenam kārtam no žideem. » « Kreevu zocialdemokratijas augšas, saka tas tālak, bija denacionalizetas. » Neteiksim neka ļauna, bet katram zinams, ka ar denacionalizetu žīdu būs grūti saprastees nacionalos centeenos. Tā ari bija. Nacionalee centeeni, kas parādijās zocialdemokratismā, tika uzskatīti kā naidīgi strādneeku cīņai. No eesākuma tas vēl tik skaidri neparādijās; nebija ari vadoša organa, kas būtu šo stāvokli konsekventi aizstāvejis. Tas notika tad, kad sāka iznākt « Iskra ». Šai organā noteica nacionalā jautajuma politiku tee paši denacionalizetee žīdi.

« Denacionalizetee Iskras žīdi » eesāka savu kaŗa gājeenu pret tautības centeeneem ar to, ka negribeja novēlet žīdu strādneekeem savu autonomu organizaciju, jo tāda teem izlikās kaitīga vispārejai strādneeku leetai. Jautajums sneedzās, protams, dziļak, nekā līdz tam, vaj atļaut veetu patstāvīgai žīdu tautas organizacijai jeb vaj peespeest viņu zocialo kustību izplūst kopejā kreevu massā. Denacionalizeto vēlešanās bij izskaust tautības problemu no zocialdemokratiskās kustības, nostādīt to par šķērsli strādneeku massas attīstībai un par kavekli politiskai cīņai

Kreevijā. Ar « Iskrū » radās kreevu marksismā stiprakā asimilācijas tendence un šī tendence pārgāja arī uz latveešu sociālās kustības veenu daļu. Latveešu vecā marksisma virzeens peeslējās ar saveem uzskateem pee « Iskras » virzeena un dabuja tādā kartā no šīs puses jaunu barību tam paviršam internacionalismam, kas kā katrs tukšs vārds ir veegli izmantojams no demagogijas. Šī demagogija zeedeja pilnos zeedos « Iskrā », šo demagogiju peesavinajās vadošee spēki mūsu dogmatiskā marksismā. Tas isklausas dīvaini, bet tas ir pateesiba : latveešu dogmatiskee marksisti palika par « denacionalizeto Iskras žīdu » — « kosmopolitisma » sirdigakeem aizstāvjiem.

Tomēr pārak dažadi tautību elementi satikās kreevu kustībā un pārak dibinata bij kritika, kas aizrādīja uz šīs kustības vājibam nacionālā problemā, lai viss būtu varejis palikt pa vecam. Asimilatoru virzeens tapa dažam naciņu grupam tomēr pārak sujūtams un pret to pacēlās nacionāli centeeni drīz veenā grupā, drīz otrā, kas noveda pamazam pee ta, ka ar « nacionālā jautājuma ignorešanu » vairs nevareja iztikt. Grupu kopība partijā sāka šai ziņā ap nacionālo organizāciju teesibam šķobitees, ciniņās divas tendences. Iznākums bija, ka savā nacionālā uzbūvē vispārejā partija pārvērtās par dīvainu samētajumu: « sozdalsja nelepeišij vmire partijnij organizm » — saka tagad teoretīki, kas nebūt nav naidīgi pret sociālo kustību un sociālās kustības organizāciju, bet tikai cīnas pret viņas vājibam.

Visas šās « neprātīgā organisma » vājības pārgāja arī uz veco jaunstrāvneeku marksismu, kad par viņa eedvēsejiem palika denacionalizetee elementi, kuři ar savu politiku bij noveduši visu partijas organismu pee nīkuļošanas.

No sīs puses eevijās musu sadzīvē stipra daļa veenaldbas pret nacionālo jautājumu. Kad peenāca Peektais Gads, tad jo gaiši izrādījās, ka ar « Iskras » programmu nevar atbildēt uz teem centeeneem, kas attistijās strauji

visā latveešu tautā. Bēdīgi bija redzēt, ka šai programai bija jasiapstas, jaleekuļo un jastaipa vārdi.

Ar 1905. gadu, var sacīt, pamožas visā Kreevijas sadzīvē jauna strāva: ta ir tautības idejas pamošanās. Ta laika notikumi uzcēla un izbīdīja vēstures preekšā daudz tautas Kreevijā, kas līdz tam bija dzīvojušas pilnā aizmirstībā vaj bez mazakās cerības kādreiz ņemt dalību sabeedriskā attīstībā. Starp tatareem, kalmikeem, baški-reem, jakuteem izauga drīzā laikā plašas nacionali-kulturas kustības, un radās dažadas izglītības beedribas, eestādes, kas visas kopoja un vāca ap tautības atdzimšanas ideju spēcīgākos spēkus. Načionalā doma eespeedās arī pee citam tautībam zocialā kustībā, ka, peem., pee leišeem, mazkreeveem, baltkreeveem, igauņeem. 1905. g. somu zocialā kustība bija stingrakā somu nacionalo teesību aizstāvetāja. Tai pašā 1907. g. tika vestas sarunas starp dažadam Kreevijas nacionali-zocialistiskam partījam par tautību jautajumu Kreevijā. No šeem pāris fakteem veen jau var spreest, cik dzīvi tas bija eekustinats un cik ļoti to sajuta pat daudz « kosmopolitiskās » aprindās. « Mūsu literatūrā teek klusets nez aiz kādeem eemesleem par tautību atteecību Kreevijā, raksta kāds no šim aprindam 1905. g. beigās. Man tas izleekas par leelu kļūdu, it īpaši tagad, kur tautības jautajums izbīdīts no pašas dzīves. Milzigā nacionalās pašapziņas augšana prasa no kreevu marksistu puses leelako eevēribu » (1).

Arī ārzemju marksistu starpā šo faktu novēroja ļoti pareizi un Kautskis ar uzsvāru aizrādīja, ka taisni 1905. g. sakustinājis Kreevijā dažadas tautas.

Atlika tikai arī mūsu latveešu marksisteem vairak padomat un no 1905. g. novērojumeem attīstīt plašāku atzīpu. Tas deemžēl nenotika.

(1) Lomow, K. nacionalnomu voprosu v Rossii.

V

TAUTIBAS UN PAŠVALDIBAS PRETNEEKU LIDZEKĻI.

Tautības aizstāvēšana. — Viņas apkaŗošana. — Cīņa pret progresīvi-kritisko virzeenu. — Seperatisma beedeklis. — Tautības jautajums un agrarleetas. — Autonomijas doma Peektā gadā. — Komunalā pašvaldība.

Var sacit, ka visa nacionalā jautajuma ignorešana bija no pašā eesākuma tautības apkaŗošana. Aiz daudzinatās ignorešanas un tautību neatzišanas slēpās naidis pret tautību. Ja sabeedriskā strāva, kas teicās tautību un tautu neatzistam, būtu apmeerinajusēs ar pasivo neatzišanu, tad vēl nekas, bet ta rikojās daudz greizaki : ta plašaku nacionalu teesību centeenus apkaŗoja ar dziļu ignumu un izturejās pret teem tāpat, kā pret veco nacionalismu. Ta nebūt nepūlejās atšķirt mūsu veco nacionalismu no jaunā, kas attistijās kā jaunās latveešu zocialpolitiskās demokra-tijas centeens. Pret šo jauno nacionalismu, kuŗa ideja ir sasneegt latveešu tautai normalas pašnoteikšanās teesības, izturejās jaunās strāvas antinacionalisti tā, it kā nebūtu starp veco jūtu nacionalismu un jauno teesību cīņas na-cionalismu nekādas starpības. Vismaz pirmā laikā visa

taktika cīņā pret šo jauno nacionalismu centās nostādīt šo nacionalismu kā buržuazisku, kā izreetejušu iz « buržuazijas šķiras politikas ». Šī taktika nav no demokrātijas nacionalisma pretnekeem atstāta vēl tagad, nerunājot jau nemaz par viņu teoriju, kuŗa vēl pilnigi eet vecās sleedēs.

Jaunā strāva, kas mekleja pilnigu pretešķību pret vecās paaudzes politisko domašanu, turpināja savu cīņu arī pret jauno nacionālo domu, kuŗu tā pirmā laikā, varbūt, arī pateesi neprata atšķirt no vecās tautiskās ideoloģijas. Ja pee tam vēl eegaumē, ka progresīvi-kritiskais virzeens, kas stājās opozīcijā pret vecāko virzeenu jaunā strāvā, eeņēma savu īpašu stāvokli arī dažās citās leetās, tad nav jābrīnās, ka pee naida pret veco nacionalismu peenāca klāt naidis pret opozīcijas jauno nacionalismu. Tā jaunās strāvas antinacionalisms izauga cīņā pret divam pusem : cīņā pret veco pozīciju — veco strāvu, un jauno opozīciju — progresīvi-kritisko virzeenu.

Kam nebūtu zināms, cik maz dažreiz pee mums cīņā teek apsvērti un leetoti godsirdīgi politiski līdzekļi un cik beeži sevišķi pēdejos gados nākas pee mums novērot savādo parādību, ka cīņā teek ņemtas palīgā eerunas, kuŗām nekad nedrīkstetu dot veetu nesaduļķotā un godīgi atklātā cīņā. Dažreiz šādas eerunas dibinājas uz veecem aizspredumeem un rauga atbalstītees uz tukšām baumām, dažreiz tās atkal tā teek veidotās, ka tās modina nepatīkamas domu asociācijas. Pat tādos cilvēkos, kas mīl visu pamatīgi pārdomāt, var tādas asociācijas sacelt zināmu naidu pret jaunu domu, lai arī tikai uz kādu laiku. Bet eegūt laiku, novilcināt jaunās domas attīstīšanos, ar to jau veen daudz kas panākts. To visu var novērot arī cīņā ap mūsu tautības jautājumu.

Reakcijas nacionālā politika smeļ savus spēkus naidā pret mazajam tautam, mazo tautu nacionālā dzīvība teek jau pati par sevi eerēķināta šīm tautām par ļaunu. Tādā laikā visi tee, kuŗu politikas princips ir bailība, leec muguru līdz dziļākam likumam. Bailība tad cenšas

leekuļot uz pēdejo, lai novērstu katru mazako aizdomu. Pat godīgi kluset tādā laikā neprot.

Viscaur to vareja novērot arī peē mums, kad apspeešanas nacionalisms eesāka savu kara eju pret mazam tautam. Blēdigās bailibas strāva — mūsu tumsoniba — palika vēl reebigaka; godīga bailiba šļupsteja, ka tai nav ideālu, un antinacionalisms savā bēdigākā veidā, kā to atrodam tagad peē mūsu asimilatoreem, ķērās peē teem pašem argumenteem, kuŗus dzirdejām sodu ekspedīciju laikā.

Seperatīsmā beedeklis izlikās arī viņeem derīgs. Ne tadēļ tee, protams, nāca ar šo bubuli, lai ar to pamudinātu uz jauneem spēideem. Tee veenīgi izmantoja eespaidus, kuŗi bij palikuši no tā laikā, kad cīņu pret meerīgam mājām attaisnoja ar šo pašu seperatīsmu. « Novoje Vremjas » pazīstamais feļetona reptils kleedza, ka latveeši stājoties « peē patstāvīgas republikas dibināšanas ». Kleedzeens par latveešu republikas dibināšanu palika par kara sauceenu. Ir saprotams, ka daudzeem šis sauceens palika atmiņā. Nesapratīgakee, varbūt, brīžeem pateesi domāja, ka visas bēdas nākušas no tam, ka ticis domāts peē latveešu republikas dibināšanas. Šis seperatīsmā un latveešu republikas dibināšanas bailes izleeto mūsu asimilatori, lai pabalstītu savus sakušanas centeenus. Ka tee tagad jau mūsu veco marksīstu lapās nāk peē vārda, tas norāda tikai uz to, ka mūsu asimilatori te visvairāk kā mājās jūtas, te viņu centeeni atrod noteikta politiska virzeena pamatus. Ja vecais marksīsmā būtu tautības leetās pateesi neītrāls un ja aiz viņa neslēptos cīņa pret tautu teesību nacionalismu, nekad viņš nebūtu peelaidis viltīgos uzbrukumus presē. Vaj demokrātiskāi strāvai jāmetājas ar tamlīdzīgeem vārdeem par « seperatīsmu », kuŗus George Sand kādā savā vēstulē nosauc par « mots malsonnants et faits pour des oreilles de gendarmes »; vaj demokrātiskāi strāvai cīnītees ar eeročeem, kuŗus cilājuši reakcionāru godā policīsti? Viņa apzināsees,

ka tas nav labi, bet viņai nav spēka aiz argumentu trūkuma sajūtas.

Bet šo jaunās paaudzes progresīvi-kritisko strāvu apkaņo vecais marksisms vēl asaki pē latveešu strādneekem. Strādneekos nava vairs vecā bauslibas gara, kas viņos dzīvoja vēl nesen, un ja daudzi vēl līdz pēdejam laikam neatsvabinajas no vecās marksisma strāvas nacionālās bezprincipības, tad tas izskaidrojas ar visu kūtrogarīgo dzīvi, kuŗu radīja tas pats bauslibas gars.

Progresīvi-kritiskā virzeena noteiktība latveešu teesību jautajumā peespeež ari veco marksismu peegreest nacionālam jautajumam leelaku vēribu. Ka viņa pārgrozības nevar notikt taisni un atklāti, to sapratīs ikkatrs, kas pazīst šo virzeenu. Tadēļ it labi ari saprotams, ka tāi pašā laikā, kad vecā — jaunā strāva, varbūt, gatavojas atmetst savu nacionālo bezprincipību, ta jo nadzīgi atšaudisees un mēģinās savu novirzišanos no vecā stāvokļa apslēpt. Tadēļ tai nevar peetikt ar to veen, ka ta pārmet progēsivikritiskam virzeenam pārmēribu nacionālo teesību prasījumos : tai jārada ari, ka šee prasījumi pēc latveešu normalu teesību satversmes ir preteji strādneeku šķiras interesem. Neveen latveešu valodas un latveešu kulturas leeta ir, tā saka baušļu marksisti, sīkbiŗģeliska ; sīkbiŗģeliska ir ari nācijas ciņa par normalam attistības teesibam.

Cik daudz un dažadi šis vārdiņš « sīkbiŗģelisks » nav jau apstaigājis latveešu politisko rakstneecību un cik dažadi demagogi to nav jau leetojuši ! Ilgus laikus tas bija pēdeajā trumpa dažam labam politiskas uzdzīves mekletajam. Un ja to tagad atrodam no jauna vecā marksisma ciņā par savu pilnīgi jau zaudeto stāvokli nacionālo teesību jautajumā, tad ta ir labākā zīme, ka nopeetnu argumentu tam trūkst. Kā ar « seperatismu » un « latveešu republikas dibinašanu » ir domats atbaidit bailīgākos un nesapratīgākos mūsu sabeedribā vispārim ; tā latveešu strādneeku šķirā vecee demagogi greežas pē teem politiskeem bērneem, kuŗi vēl nav sapratuši, ka

vārdiņš « sīkbirģelisks » ir beeži, ļoti beeži tikai tukša skaņa.

Strādneeku šķiras neapzinigee locekļi var pee ši vārda sarautes, bet neba no šeem atkarajas veselas šķiras politika. Latveešu strādneeku šķiras politika atvasinasees no viņas vispārejeem uzskateem, no viņas apzinigako organizeto spēku principeem. Šee principi — demokratijas pamata uzskati — nav, kā jau to izskaidrojām, preteji nacionalo teesibu cīņai. Bet, ja tas tā, tad ari nacionalo teesibu cīņa, kā ta teek aizstāveta no progresivi-kritiskā virzeena latveešu inteliģencē un latveešu strādneeku apzinigakos spēkos, nav nebūt sīkbirģeļu leeta, ta peeder pee strādneeku demokratijas vispārejās cīņas.

Asimilatoru virzeena izteiceji marksismā rauga ari rādīt, kas šis daudzinatais « sīkbirģelisms » īstenībā ir, un, proti, tee mēģina progresivā virzeena uzskatus mūsu agrarleetās tā attēlot, it kā tas censtos šo jautajumu izšķirt tā sauktā « sīkbirģeliskā » garā un rauga tad uzrādīt dabisku noteiktības sakaru starp uzskatu agrarleetās un nacionalo cīņu.

Nav jabrinās, ka teem, kas rikojas vēl šodeen ar tik nodilušeem līdzekļeem, nav no svara rādīt progresivi-kritiskā virzeena centeenus zemes apstākļu pārkārtošanā. Progresivi-kritiskā virzeena cenšanās esot, tā apgalvo tee, nodibinat mazus īpašumus ar sīksaimneecibu un tādu pašu sīksaimneecibas principu šis virzeens vēlotees sasneegt ari nacionalās leetās. Par mūsu zemes jautajumu runat nav te veeta, te var tikai to sacīt, ka jaunais virzeens ari zemes jautajumā nepazist tās bezprincibas, kā to atrodam jaunās strāvas vecmarksismā.

« Latvijas zocialdemokratijai šimbrīžam nav agrarprogramas. »

Tā noteikti sacīts kādā « Cīņas » rakstā, un, var peemetinat, ka ta ar šo trūkumu pat leelas, noturedama to par sevišķu principu stiprumu. Zinams, ari bezprincibu var attistit līdz principam, bet vaj ar tādu principu var

pastāvet un attīstītees garīgi spēcīga un nešaudīga politisku spēku veeniba, tas ir cits jautajums. Progresīvkritiskais virzeens peeturas pee cita uzskata. Peeturedamees pee uzskata, kas prasa noteiktas idejas mūsu zemes leetās, tas nevoreja atstāt zemes jautajumu bezprincipības novārtā. Bet vecais virzeens zin, ka tas izleeto tikai nedērigus līdzekļus, kad tas nosauc progresīvkritiskā virzeena agrarprogramu par birģelisku. Šī agrarprograma izteic noteiktus reformu principus un, proti, sabeedriskā garā. Tai sveša ir teeksme pēc sīkīpašuma un sīksaimniecības. Viņas pamata doma ir, ka jacenšas eerosinat spēcīgas racionalas sabeedriskas saimniecības.

Sabeedrīskīkritiskais virzeens zin it labi, ka mūsu zemes jautajums nav veenlīdzīgi izšķīrams. Bet agrarprograma ir nepeecešama, tai jaīzsaka galveee vadošee principi skaidri. Šee principi sabeedrīskīkritiskā virzeena programā nesatur neka, kas varetu kaitet strādneeku šķīrai. Ciktāl to peelaiž apstākļi un ciktāl tas saveenojams ar tagadejo lauksaimniecības tehniku, šīs virzeens grib mūsu lauku saimniecības peetuvīnat tādām organizācijas veīdam, kas kā augstaka tīpa saimniecība varetu dot pamudīnošus paraugus mazām saimniecībām un rādīt, kādā veīdā vislabākī organizejama visa mūsu zemkopība. Zocīalas kopdarbības princīps — zocīalā un tehniciskā ziņā augstaks saimniecības tīps ir tas ideāls, no kuŗa jāleek vadītees mūsu agraro leetu centeeenem.

Praktiska un zocīalī augstī stāvoša saimniecība, tas ir progresīvkritiskā virzeena ideāls visā mūsu saimniecībā; praktiska un augstī stāvoša tīpa organizācija nacionalās leetās, tā ir šī virzeena ideāls nacionalos centeeenos. Tā divas svarīgas programās daļās atrodas tuvā savstarpejā sakarā. Ne veenā, ne otrā centeeenā nav neka, kō varetu uzskatīt par konservatīvu, nesaskanošu ar progresīvu tehniku un progresīvam pārvaldīšanas un pašnoteīkšanas teesībām. Nacionalē centeeeni un agrarreformu centeeeni saīstas mūsu zemē ļoti dabīgi savā starpā. Kritiskais vir-

zens ir tos it pareizi veenmēr tuvu kopā turejis, jo mūsu nacionālo teesību jautājumi izreet kopā ar mūsu saimniecības jautājumeem iz veenam un tām pašam visas tautas attīstības vajadzībam.

Runajot par mūsu lauksaimniecības vajadzībam un agrāram leetam Baltijā, nevar peemirst pašvaldības leetas. Demagogu valodā pārcelts tas skan tā : runadami par agrarjautājumu ļaunee « separatisti » « nekad neaizmirst peebilst ari šo to par latveešu republiku ». Te mums atkal tas pats vecais baideklis. Vaj ta ir nopeetnu cilveku politika? Uz viņu nedriksk skatitees kā uz kādu spēlēšanos ar vārdeem. Sabeedriskās ciņas, kuņas norisinajas pee mums, ir smagas un viņās ir eerauta leela daļa latveešu sabeedribas, it sevišķi jaunā paaudze eet šis ciņas ar visu savu jaunības idealismu. Šinīs ciņas tāda politika, kā to redzejam, pārvēršas it veegli par veselu grupu un nošķiru politiku, kur eerunas teek ņemtas bez kritikas un bez apsvēršanas, ja veen tās parādijušās zināmā presē. Vīri, kas stāv zem « denacionalizeto « Iskras » židu » karoga, zin it labi, ka jautājums nebūt negrozas ap « patstāvīgas latveešu republikas dibinašanu » un tee tikpat labi zin, ka progresīvi-kritiskā virzeena agrarprogramma nav par atpakaļ palikušu saimniecību formu; tee zin, ka tiklab veenā tā otrā jautājumā ta ir tālu no katra sīkbirģelisma, tapēc, ka abos viņos izteicas plaši zociali centeeni; bet viņu apgalvojumi teem vajadzīgi pa daļai preekš pašapmānišanās, pa daļai taktisku nolūku dēļ.

Kur smeekligai beedinašanai no « seperatiskas izturešanās » un « patstāvīgas latveešu republikas dibinašanas » japarādas tālakā atklātībā, tur nav tik veegli sajaucamas kārtis. Plašaka atklātība it labi saprot, ka jautājums negrozas ap « patstāvīgas latveešu republikas dibinašanu », bet veenīgi ap pašvaldības eestādem. Tapēc tee ari legalā presē neet ciņā pret « patstāvīgu latveešu republiku », bet gan pret « nacionālo aūtonomiju ». Veco « Iskra's » dogmu sargataji ar to pašu rāda, ka viņu ciņa

ir tikai demagogija. Ta pate « Dzīve », kuŗu mums jau nācās vairakkārt citēt un kuŗa līdz šim visvairak devuse preekš mūsu asimilatoru centeenu noskaidrošanas, ir ari ta, kas uzņēma savā laikā visstraujāk šo cīņu pret « nacionalo autonomiju ». Viņa centās tos pašus aklībai nodomatos apgalvojumus, ar kuŗeem jau eepazināmes, pārnest uz latveešu legālo avižneecību. Tas ir pilnīgi saprotams un rāda vēl reiz, cik tuvi ir sakari starp teem, kuri « Dzīvē » nevarēja noslēpt savas praktiskās sakušanas teeksmes, un teem, kas savā politiskā aklībā censās peekopt to pašu vecās « Iskras » aģitāciju. Tur redzejām vēlešanos strādneekēem eestāstīt, ka nacionalu teesību centeeni ir sīkbirģeliski, t. i. ka tee nāk no sīkbirģeļeem un ir sīkbirģeļu labā, un tos pašus vēžus atrodam ari « Dzīves » kulītē.

« Dzīve » stāsta, ka 1905. gada kongresos, kur šis jautajums tika pārrunats, tikai « burģuazijas preekštāvji » esot bijuši par « nacionalo autonomiju ». Tas nav taisnība. Visā ta laika kustībā norisinājās cīņa starp divam strāvam ap nacionalo jautajumu; tiklab veena kā otra skaitīja savās rindās pašus dažādakos elementus, kā tas bija visā ta laika kustībā. Nacionalā jautajumā stāveja asi veena pret otru vecā dogmatiskā bezprincība jeb bēdigais anti-nacionalisms un progresīvi-kritiskā strāva ar savu noteiktu nacionalu centeenu programu. Lai atmināmes pagastu delegātu kongresu, kur šī programa tika atklāti izteikta. Ne burģuazijas preekštāvji to izteica, bet gan strādneeku kustības preekštāvji. Vecā marksisma rezolūcija nacionalā jautajumā nāca no mācītāja Rozena. Vismaz tas viņu aizstāveja. Nacionalo teesību atzinums tika atraidīts ar neleelu balsu vairakumu, it veenkārši tadēļ, ka vecā marksisma frāze vēl valdīja toreiz. Fakts paleek, ka nacionalu teesību deklarācija, kuŗā bij asi uzsvērts, ka šis teesības vajadzīgas pirmam un galvenam kārtam latveešu leelakas šķiras labā, tika atraidīta no veecem marksisteem. Nenoteiktā rezolūcija nacionalā jautajumā nāca no viņu

rokam. Notikumi ir pilnīgi sagrozīti, ja tee teek nostādīti tādā veidā, kā to darija savā laikā « Dzīve », kad ta rakstīja pēc « Progresā » kalendara : « Strādneeku preekštāvjeem nācās minetos kongresos un sevišķi to birojos 1905 gadā izkaŗot jo sīvu cīņu pret mūsu tautiski-progresīvās buržuazijas preekštāvjeem, kuŗi līdzīgi poļu buržuazijai ari preekš latveešiem vēlejās eegūt nacionalu autonomiju » (1). No latveešu pilsonības tāds prasījums nav vēl nācis. Tas nāca no jaunās paaudzes, kas bija jau toreiz atsvabinajusēs no nesekmīgas un trulas « Iskras » mīdīšanās uz veetas un bija nākuse pee atziņas, ka mūsu sadzīvei nepeecešami vajadzīga pašvaldības satversme, kuŗā tautas augošee un plašee zocialee spēki varetu atrast atbalstu savai tālakai attīstībai. Ir veenalga, kā to apzīmē, bet ka ta būtu vajadzīga veenīgi buržuazijai un ka šī būtu sevišķi interesejusēs par to un izteikusi to savos prasījumos 1905 gadā, tas ir apgalvojums bez pamata. Ja « mūsu tautiski-progresīvā buržuazija » būtu toreiz « nacionalai autonomijai » peegreezusi tādu leelu vēribu, tad šis prasījums vēl tagad nebūtu tik svešs un tas bez šaubam izpaustos mūsu pilsonības avižneecībā, kaut ari simbolizētā veidā. Ar sirsniņu un nopeetniņu pee viņa domaja, kā jau sacīts, tikai veena jaunās latveešu inteligences daļa, kas bija atšķēlusēs no vecās jaunstrāvas, bet kuŗa ar sirsniņu domaja pee strādneeku demokratijas vispārejeem prasījumeem, centās tos atsvabinat no personīgam eedomam un sastingšanas. Viņas nopelns palīks, ka ta neļāvās eebaidītees no draudeem, vārdu māņeem un veceem aizspreedumeem, bet teica noteiktu vārdu ari visas mūsu tautības labā.

Kas tad ir tā dēvētā « nacionalā autonomija »? Taču cits nekas, ka eestāžu teesību eekārta, kuŗā teesiskais

(1) « Progresā » kalendars 1909. g. (Dzīve, 24. dez. 1909.)

pašnoteikšanās princips visvairāk eevērots. Demokratija nedrīkst to atraidīt, jo tikai šādā teesību eekārtā var tautas attīstības centeeni un viņas plašakee spēki izpaustees. Tādā teesību eekārtā nevar sika šķira nodibinat savu varu, jo pee tādas eekārtas atbalstas kopības vara visā tautā.

Ka tas varetu notikt tādā pašā mērā ar tā sauktās « veetejās pašvaldības palīdzību », zem kuņas saprotama pašvaldība komunalā garā ar komunaleem organeem, to var tikai domat, ja negrib tuvāk eepazītees ar jaunlaiku pašvaldības peedzivojumeem un negrib redzet, ka veetejās pašvaldības teesiskee eerikojumi nevar apmeerinat veenotas tautas vajadzības.

Tikai tādu veeteju pašvaldību un neko vairāk prasijuši « strādneeku preekštāvji », kā to apgalvo nacionalās veenības pretineeki. Vaj pateesi « strādneeku preekštāvji » būtu gribejuši izšķirt Kreevijās tautības jautajumus ar veetejās pašvaldības reformu? Bet kad zinam, ka laba daļa tā saukto « strādneeku preekštāvju » bij saistiti pee « Iskras » denacionalizeto ebreju virzeena, tad par to nevar brīnītees. Ši virzeena programa pazist tikai veetejo pašvaldību, nacionalas autonomijas prasijuma ta nepazist. No tam tad ari saprotams, ka pat nopeetnakā brīdī visa viņu naciju teesību programma bija — « latveešeeem un citam Kreevijās maziņam tautiņam garantet tik nepeeceešamo patstāvību nacionalās kulturas laukā ar veetejās pašvaldības palīdzību ».

Tas vēl nav viss. Teem izleekas pat, ka šāda veeteja pašvaldība ir pārāk plaša un tee cenšas to vēl eerobežot. Kā zinams, taisni veetejās pašvaldības « uzraudzība » ir ta, kas tagad, peemēram, Francijā un Vācijā, tik smagi gulstas uz veetejās pašvaldības dzīvi. Ar sīs uzraudzības palīdzību var ļoti labi peekopt ari tautības pazudinašanas politiku. Vaj to nesaprot tee, kas prasa veetejo un pee tam vēl ar uzraudību eerobežoto pašvaldību un grib ar tās palīdzību kopt tautas kulturas lauku? Vaj pateesi var

rastees demokratiskā kustībā vīri, kas cenšas pēc tādas pašvaldības, « kuŗa savā darbībā ir padota valsts kontrolei » un kuŗi pee tam vēl domā ar tādu pašvaldību panākt tautas kulturas uzplaukšanu? Vaj teem ir kāda saprašana, ko nozīmē tāda « kontrole », kur valsts atrodas neattīstītā stāvoklī?

Pat ja peelaiž, ka tautu teesibas varetu tikt aizstāvetas ar veetejās pašvaldības palīdzību, ari tad nav ne mazakā eemesla jau tagad, kur jauzsver sevišķi pašvaldības pamata doma, prasit veetejai pašvaldībai « kontroli ». Ta nav principiela audzinoša politika. Ciņa tagad norisinajas starp pašvaldības domu un centralizešanas politiku; tādā laikā nav no demokratijas gudri, runat par koncesijam šai pašai centralizešanas politikai par labu. Kompromisu var uzspeest dzīve, bet nekad nedrīkst pate doma peekāptes savā principā. Lai ari kādi ceļi tai būtu jaizstaigā, veenmēr tai jaizteic pats princips neeerobežots un nesašaurinats. Ja mūsu vecee marksisti pamatigak eepazitos ar strādneeku politikas komunalam programam, tad tee redzetu, ka šis programas nostāda pirmā veetā veetejās pašvaldības atsvabinašanu no centralās varas eejaukšanās.

Atklājas sekoša aina : mēs nupat dzirdejam, ka « strādneeku preekštāvji » esot kongresos un birojos veduši ciņu pret buržuazijas « nacionalo autonomiju ». Tee taču to darija pārleecībā, ka viņu stāvoklis ir pats pareizakais; teem taču šķita, ka viņi « maziņam tautiņam tik nepeecešamo patstāvību nacionalās kulturas laukā » jau pilnīgi aizstāvejuši ar savu veetejās pašvaldības prasību. Jo citadi tee taču nebūtu veduši ciņu pret autonomiju. Bet nupat tee paši « preekštāvji » raksta, ka « zocialdemokratiija nenovērtēja peeteekoši nacionalā jautajuma nožīmi Kreevijā un grībeja to izšķirt ar pavisam nenozīmīgam prasībam ». No veenas puses : veetejā pašvaldība ar valsts kontroli ir nozīmīga prasība, un tas japeņem, jo citadi taču nav saprotams, kā to vareja nostādīt par nopeetnu prasību kongresos un birojos; bet

tad neizprotams, ka tee paši, kas toreiz šo prasību uzstādīja kā zīmīgu un pašu derīgāko, tagad to atmet kā pavisam nenozīmīgu. Pieņemot, ka toreiz kongresos un birojos tika uzstādīta « pavisam nenozīmīga prasība », jājautā, kā tad saskan ta ar noņemtu politisku rīkošanos? Tad jau jāpieņem, ka « strādnieku preekštāvji » kongresos un birojos spēlejušies ar pājiņām, un to pieņemt negribētos. Lai arī kā, ir skaidri veens: tagad « kongresos un birojos » aizstāvētās prasības tiek atzītas kā « pavisam nenozīmīgas prasības », un tas ir pats svarīgākais. Ar to varetu uzskatīt cīņu starp viņu un jauno virzeenu nacionālo tiesību jautājumā par izbeigtu un varetu vecam virzeenam novēlēt saldu dusu. Bet deemžēl vēl neesam tik tālu. Vecā virzeena atzīšanās, ka viņa nacionālās prasības ir nenozīmīgas, ir vairāk uzskatāma kā stila kļūda. Tai pašā veetā, kur tiek atzīta prasību nevērtība, atrodam tālāk visu to pašu, ko jau zinām no vecā virzeena vājbām. No jauna eet tur vecais virzeens cīņā pret pašvaldību, atkārtoto vecas eeruņas, slapstas aiz vārdeem un lūko pašu jautājuma kodolu apslēpt. —

VI

KREEVIJAS SAIMNEECIBAS VAJADZIBAS UN PAŠVALDIBAS JAUTAJUMS.

*Kreevijas saimneecibas vajadzibas un centralisma kartiba.
— Dažas Baltijas vajadzibas un pašvaldiba. — Pašvaldibas nozime socialo likumu attistībā. — Pašvaldiba un tautibas cīņas.*

Lai palūkojam, cik maz dibinatas ir ceribas, ka vecais virzeens būtu smēlees mācibas no 1905. gada notikumeem un būtu nacionalo teesibu ziņā eeņēmis principielas cīņas stāvokli. Tur ir pirmā veetā jau sendzirdetais apgalvojums, ka « Kreevijas apgabali nevar nošķirtees pašvaldibas sistemas eekārtās, nesatrīcinot visu rūpneecibu, nekaitejot visai saimneecigai dzīvei ». Vaj šo apgalvojumu var ņemt nopeetni? Pašvaldibu neveens neprasa rotaļāšanās dēļ. Pašvaldibas teesibas ir dabīga satversme, kur tauta ir attistita deezgan, lai ta varetu rūpetees par savam vajadzibam. Pašvaldiba ar viņas dažadam eestādem ir tikai dzīves isteiksme. Zinama apgabala attistiba stāv ceešā atkarībā no tā, kādā mērā peemērojas ši apgabala vajadzibam pārvaldišanas eestādes. Kad sabeedribas

uzdevumi aug un paplašinajas, tad līdz ar to arī jagozas pārvaldīšanas kārtībai. Pilsoņu darbības tiesībām tautas satversmē tad jāteek plašakam. Tikai tur, kur šīs tiesības neteek sašaurīnatas ar birokrātisku pārvaldīšanu, var attīstītees arī saimniecības spēki un eerosmes stiprums. Parastī domaja, ka « saimniecības dzīvei » kaitē, ja saheedribas rīcības spēju eerohežo, un kad runā par Kreevijas rūpniecības zemo attīstību, tad heeži aizrāda uz saheedribas pašvaldības trūkumu. Tagad dzirdam taisni otrādu spreedumu.

Ir hēdīgi satīktees ar tādeem uzskateem, kas neredz, ka Kreevijas zemā saimniecības attīstība heeš aiz valsts centralisma un ka ne centra cirkulāri var to uzdabūt uz kājam. Dzīve jau sen rādījuse, ka tur, kur pastāv vispāreja pašvaldība, attīstas arī vislabāk saimniecības dzīve. Vaj Vācijas eekārta, viņas nodalīšanās atsevišķās valstīs, ir kaitejusi viņas rūpniecības attīstībai? Katra atsevišķa valsts šai leelā organismā pazīst savas zemes apstākļus vislabāk un cenšas jo dzīvi attīstīt visus savus spēkus. Vācijas federatīvā uzbūve nesaista tautu saimniecības dzīves centeenus, bet taisni otrādi, tā viņus atraisa.

Nevar noleegt, ka modernā saimniecība rada centralīzešanas centeenus un ka modernā saimniecība satuvina zemes. Bet blakus šai apveenošanas tendencei, no kuņas izdīgst starptautiskas privatteesības, vekseļu tiesības, dažādas internacionālas eestādes, pastāv arī tendence uz atsevišķu apgabalu eerosmes pacelšanu. Jaunlaiku saimniecības leelais apveenošanās process rada pats vajadzību pēc spēcīgas veetejas rosmības un uzņēmības. Ka šī veetejā uzņēmība var attīstītees tikai tādā mērā, kādā teek eevēroti veetejee apstākļi un kādā mērā teek pacelti veetejee kultūras spēki, par to nav ko runāt, ta ir vispārim pazīstama leeta. Kur pee veetejo kultūras apstākļu izkopšanas un pee veetejās dzīves pacelšanas ir eeintereseta tauta un kur šī tauta ir jau deezgan attīstīta, tur nevar būt ne mazako šaubu, ka veenīgi

atstājot šai tautai pašnoteikšanās tiesības, var izaudzēt šai tautā kreetnus spēkus, kuŗi atnesīs neveen labumu šis tautas dzīvei, bet visai tai leelai zemju kopībai, pee kuŗas ta peeder.

Tādā garā saprotama atvirzīšanās no cirkularu centra un cenšanās pēc pašvaldības eekārtas. Tāda atvirzīšanās no centra varas, kuŗai nav veetejee apstākļi pazīstami un kuŗas rīcība nevar izkustetees līdzī visām tām straujām pārmaiņam, kas norisinājas modernā saimneecībā, ir radīta no visas modernās attīstības. Rūpneecības attīstība, par kuŗu tā bažijas nacionālo tiesību cīņas pretineeki, notīks Kreevijā vislabak, kad viņas atsevišķas zemes varēs izleetot un eekārtot savus spēkus, ka tās atrod to par derīgaku. Taisni tad, kad Kreevija sāpratis, ka « pašvaldības sistēmas eekārtas » ir visas Kreevijās labā un nav veenas vaj otras tautas sapnis, kā to vēl beeži domā, tad arī Kreevijās rūpneecībai nebūs ko baidītees no nīkšanas. Ne sentimentāla jūtu politika eeteic censtees pēc pašvaldības eekārtas, bet gan reāli apsvērtā saimneecības politika un visi tee bagatee peedzīvojumi, kuŗus dod Vakar-Eiropa.

Baltijas saimneecībā ir sajūtami trūkumi, kas pee mūsu tagadejeem apstākļeem, kur mums trūkst tiesību eekārtas, nav novēršami; bet tomēr tādi trūkumi nav grūti veicami, ja viņu apsvēršana un novēršana atkarājas no teem, kas galvenam kārtam eeinteresēti pee viņu novēršanas. Taču jāatzīst, ka vajadzība ir saimneecības politikā pareizākais un ātrākais rīkotājs.

Lai rāda to pāris peemeru. Ir pazīstama leeta, ka satīkmes ceļu izkopšana Baltijā vēl ļoti nepīlnīga. Baltijas ūdens ceļu nozīme preekš visas Kreevijās ir leela. Rīgas osta, sakarā ar viņas peeedameem ceļeem, ir pati svarīgākā visā valstī. Bet Rīgas ostas nozīme būtu vēl daudz leelāka, ja tā būtu pīlnīgāki eerīkota. Otrā Baltijas eeverojamā osta, no kuŗas var sagaidīt, ka tās apgrozījumi vēl stīpri augs, ir vēl bēdigākā stāvoklī. Tā ir Leepājas osta, kas tagad katru gadu eenes kuģneecības un lastu

nodokļu veen ap pusmilijona rubļu. Tas pee tagadejeem apstākļeem, kur Leepajas ostai trūkst vajadzīga dziļuma, kadēļ tai ari grūti sacenstees ar Vācijas un Zveedrijas ostam. Leepajas ostu leetu padome sen jau aprēķinajusi, ka preekš Leepajas ostas izbūves būtu vajadzīgi apmēram 4 miljoni rubļu. Bet tālak par šeem aprēķineem ilgu laiku netika. Kad eevēro, ka Hamburga aizņēmās nesen preekš savas ostas izbūves 40 miljonu, tad var saprast, cik neecīgi minetee 4 miljoni. Ja Hamburgai būtu katrs mazākais izdevums preekš savas ostas jaizlūdzas no kancelejam, tad ari ta netiktu tālu uz preekšu. Satversme Hamburgai atstāj brīvību visos viņas saimneecigos rikojumos, ta nav padota simtam starpeestādem, bet lemj pate kā « valsts un pilsēta » (Staat und Stadt). No Baltijas satiksmes līdzekļeem, kā jau aizrādits, nāk leels labums visai Kreevijai. Ja pat šinī gadījumā, kur eeintereseta visa valsts, tik maz teek darits preekš šo eerikojumu uzkopšanas, ko tad sagaidit tādos gadījumos, kad visa valsts ir mazak eeintereseta.

Beeži tādos gadījumos atsaucas uz līdzekļu trūkumu. Protams, ka pee tādas saimneecibas, kādu peeredzejām ilgu laiku, līdzekļu nekad nebūs, jo eeņēmumi aizeet pa leelu leelai daļai neproduktivos izdevumos. Ari aizņēmumi teek apēsti no neražigeem izdevumeem un, bez tam, paši aizņēmumi iznāk dārgi. Preekš produktiveem pasākumeem ir kredits daudz veeglak atrodams. Tik kredita devejeem vajaga būt pārleecinateem, ka aizņēmums tiks pateesi izleetots saimneecibas pacelšanas labā. Pārak beeži jau peedzīvots, ka kredits, kas tika dots, peem., preekš satiksmes līdzekļu izkopšanas, aizgāja citu ceļu. Tādos apstākļos var līdzet tikai pilnīga reforma visā valsts saimneecībā un valsts vispārejā uzbūvē. Ir vajadzigs atdalit valsts leetas un valsts izdevumus no zemju kredita; šis kredits būtu pēc visas savas dabas produktivu darbu kredits. Viņa devejeem būtu pārleeciba, ka šis kredits atmaksasees un ka parādu nolīdzinašanai nebūs jāņem

jauni vekseļi. It īpaši Baltijai nebūtu ko bēdatees, ta atrastu peeteekoši līdzekļi.

Mūsu zemkopībā ir izdarami leeli uzlabošanas darbi. Un ar teem ir tāpat, kā ar satiksmes līdzekļiem. Vaj neesam jau neskaitāmas reizes redzejuši kanceleju preekštāvjus, kas atbrauc, apskatas, nopreecajas par mūsu darbeem, apsola, aizbrauc un viss paleek atkal pa vecam? Ta ir pazistama glezna visās centralizētās valstīs. No šīs centralisma eekārtas jaatsvabinajas, viņa veetā janāk veetejām eestādem. Veenīgi veetejee spēki, zeme pati, kas katru deenu redz un pārdzīvo visus savus trūkus, ari centisees jo drīz un jo pamatīgi tos novērst.

Tāda zemkopības zeme, kāda ir Baltija, neļaus zemkopībai panīkt, viņa zinās atrast līdzekļus, kā to pacelt un padarīt par preekšzīmīgu. Tagad, turpreti, paši speedigakee darbi paleek nedarīti. Lai atgādinam to pašu Lubanas ezera nosusinašanas leetu. Šis veens no leelakeem Baltijas ezereem, kas eeņem ap 180 kvadratverstu jeb ap 19,000 desetiņu leelu zemes apgabalu, ir ļoti sekls. Jau sen ir runats ticis par ša ezera nosusinašanu. Septiņdesmitos gados valdība sūtija eeredņus, kuņi aprēķinaja vajadzīgos līdzekļus preekš darba pilnīgas nobeigšanas uz 200,000 rubļiem. Ši zuma valdībai izlikās par leelu un tā viss palika pa vecam. Ar ezera nosusinašanu tiktu brīvas 19,000 desetiņu zemes un, bez tam, ezera apkārtne ap 40,000 desetiņu, kas tagad ir purvains zemes apgabals. Tā varetu kādas 60,000 desetiņu zemes peedabut klāt pee mūsu zemes kapitāla ar samērā ne visai leeleem līdzekļiem. « Drywa » par to saka : « Būtu laiks veetejeem zemneeku pagasteem ņemt leetas iniciatīvi savās rokās. Ja ari tikai ezera apkārtnes slapjee purvji ar nosusinašanu tiktu pārvērsti par auglīgeem tūrumeem un pļavam, ari tad būtu izdevumi bagatīgi atmaksati, jo uz tāda leela zemes gabala varetu mitinatees tūkstošeem cilveku, kuņeem tagad zemes trūkuma dēļ jaklīst uz Sibīriju vaj pat uz Amerīku. » (Pēc « Jaunās Deenas Lapas », 20 num. 1910.)

Veetejee zemneeku pagasti būs, bez šaubam, jau par šo leetu domājuši, bet tee būs nākuši pee pārleecibas, kā pāris lauku pagastu tādu pasākumu nevar veikt.

Kad eerunajas par tādām leetām, tad beeži dzird, ka viss tas var būt citādi, kad grozisees apstākļi visā valstī un nodibinasees īsta tautas veetneeciba. Bez šaubam, ka daudz grozisees, kad reiz nodibinasees vispāreja kopibas satversme; bet nedrīkst peemirst, ka tik leelā zemju kopībā, kāda ir Kreevija, vispārejas satversmes organi nevar tik ātri eepazītees ar atseviško zemju vajadzībām. Tikai atseviškas veetneecibas, kuņas stāv daudz tuvāk šīm vajadzībām, var arī viņas ātrāk sajūst.

Ari pee pilnīgākas vispārejas valsts satversmes ir sagaidāms, ka, pirmām kārtām, centisees eevērot centralo valsts daļu vajadzības. Pret to nevar neko eebilst, tas būs pareizi, jo centralo valsts daļu saimneecībā ir vēl sāpīgāki trūkumi. Bet arī šee trūkumi nevarētu tikt pareizi apsvērti veenā čentra eestādē. Kreevijas saimneeciba nav veenādas dabas, viņas vajadzības nav tadēļ arī nokārtojamas no veenas vispārejas pārvaldišanas eestādes. Visi mēģinājumi, visu augstāko lemšanas varu nedalītu centralizēt veenā veetneecībā, novestu tikai pee veltas spēku tērešanas un aizkavētu visas saimneecibas attīstību. Pirmee soļi Kreevijas agrarleetu apsvēršanā to gaiši rādija. Ta bij vecā kancleju politika, kas gribeja šo jautājumu izšķirt no veenas centralas veetas, kamēr visi tee, kas domaja pee dziļākām reformām, bij peespeesti aizstāvet decentralizētu izšķiršanas kārtību.

Ka pašvaldību kārtības vajadzība teek tik maz sajūsta Eekš-Kreevijā, tas izskaidrojams ar viņas saimneecibas zemo attīstību un viņas kulturas vājumu. Citādi tas ir pee tām tautām, kas atrodas dzīvā sakarā ar pasaules saimneecību; tās redz arī daudz skaidrākus trūkumus visā Kreevijas saimneecībā un tās arī ātrāk sajūt, ka šee trūkumi prasa pirmām kārtām nodziļinašanos veetejos apstākļos.

Pat tee, kuņas teekšanās uz centru ir noteikta no sakuša-

nas jūtam, teek no peedzīvojumeem speesti atzīt, ka saimnecības jautajumu apspreešana ir atstājama augstakeem pašvaldības organeem.

« Agraro jautajumu Baltijā vislabak varetu nokārtot veetejā provincialpadome », rakstija 1909. g. kāds tai pašā « Dzīvē ». Ta ir atzišanās, ka mūsu apstākļi nav nokārtojami no tālam kancelejam, un kauču tām nāktu palīgā pat labaka valsts Dome, nekā tagadejā. Pārk daudz būtu kopejai Domei ko nodarbotees ar zemju kopejam leetam, uz viņas pleceem gultos vispārejais budžets, ārzemju leetas; tai neatliktos nekas cits, kā atsevišku zemju leetas nodot parlamenta komisijam. Vaj ta būtu normala likumu došana šo zemju leetās? Ātrak vaj vēlāk tāda likumu izstrādašana parlamenta panodaļās izrādītos par nepraktisku, novilcinātu svarīgu jautajumu izšķiršanu un novestu pee sadursmem. Citadi tas ir, kad zemes vajadzību politika teek atstāta viņas eestādem. Jašaubas, vaj minētā « provincialpadome » domata kā zemes veetnecības eestāde un kā zemes augstakais teesību organs. Bet jau ar tādu « provincialpadomi » būtu eenests mūsu dzīvē jaunās satversmes dīglis. Mūsu agrarjautajumā eetvērtas tik dažādas problemas, ka « provincialpadomei » rastos darbs ari vispārejās zemes leetās un ta, pee apstākļu kārtīgas attīstības, drīz veen būtu peespeesta uzņemtees noteikta vispāreja zemes organa uzdevumu izpildišanu.

Visa saimnecības uzlabošanas rīcība, nodota zemju pašvaldībai, liktu isakā laikā sajust, ka Kreevijas saimnecības dzīvē eesācees jauns laikmets. Protams, ka šī saimnecības politika varētu būt tikai organiska daļa no vispārejas politikas. Nepeeteek ar to veen, ka dara eespaīdu uz saimnecības pasākumeem. Valsts politika, kas grib pacelt saimnecību, nevar apmeerinatees ar to veen, ka ta atveeglina saimnecības attīstību ar satīksmes līdzekļu izkopšanu u. t. t., jo saimnecības dzīve atkaraņas galvenam kārtam no vispārejas valsts eekārtas.

Saimniecības politika bez stingru demokrātisku principu politikas vispārejās leetās nevar sekmetees. Tapēc apgabali un zemes nevarētu apmeerinatees tikai ar pašvaldību saimniecības leetās. Centralisms ir kaitīgs arī citās leetās. Tapēc nav runa par saimniecības pašvaldību veen, bet par pašvaldību vispārim. Šī vispārejā pašvaldība aptver visas eestādes.

Peedzīvojumi Austrijā rādā, no kāda svāra ir, ka pašvaldības teesību robežas teek no pašā sākuma vilktas plaši. Starp leelvalsts centralismu un pašvaldību vēl ilgi norisinasees cīņa. Šai cīņā ir tee pamati, kas pašvaldībai likti pašā pirmā laikā, arī paši stiprakee.

Autonomijas principa pretineeki baidas, ka Kreevijas apgabali, kas savā starpā saistiti saimniecīgam saitem, vāretu ceest, kad šeem apgabaleem dotu pašvaldību. Tās ir pīlnīgi nesaprotamas bailes. Neveena dabīga saite, kas tagad pastāv starp Kreevijas apgabaleem, neizniktu, un apgabalu pašvaldībam nebūtu nekāda eemesla tādas saites pārraut. Jo taču zinām, ka šīs pašvaldības politikas formas izteiktu tikai vislabāk atsevišķo apgabalu saimniecīgo dzīvi. Protams, kas zem pašvaldības formas redz tikai muitas robežas, uz robežām muitas sargus, tam grūti saprast, kā var atsevišķi apgabali eerikotees pēc pašvaldības domas, nepārraujot saimniecīgās saites. Taisni tad, kad ar pašvaldības rīkojumeem izdosees pacelt mūsu saimniecību, ir sagaidāms, ka saites starp Baltiju un Kreeviju tiks dabīgākas. Varam būt pārleecināti, ka šīs saites taptu dzīvākas, ja Baltijā attīstītos plaša kulturas saimniecība. Pārrunājot lopu pārraudzīšanas beedribu dibināšanu, Kurzemes pirmā lauksaimneeku kongresā tika aizrādīts, no cik leela svāra būtu mūsu vāislas lopu sugas izkopšana. « Eekams nebūs mūsu lopu suga izkopta, tā sacija tur, nav cerības eekāpot mūsu vāislas lopeem plašos Eekš-Kreevijas tirgus. » Eekš-Kreevijas tirgus peevilks Baltiju arī turpmāk. Tadēļ arī, nošķirot apgabalus veenu

no otra ar īpašam politiskam formam, vēl nenozīmē atšķirt šos apgabalus veenu no otra arī saimniecīgā zinā.

Līdz ar saimniecības uzcelšanu uz jaunās satversmes pamata uzceltu arī vispārējā sabiedrīgā attīstība. Modernas sabiedrības cīņas varētu pašvaldības eestādēs atrast plašāku pamatu. Atklāta un tuva satiksme starp dažādeem sabiedrības spēkeem pašā tautā novestu arī drīzak pē reformam latveešu strādneeku sķiras labā. Pašvaldība nevar kaitēt saimniecīgai dzīvei, tikpat maz ta var būt kaitīga arī « Kreevijas proletariata interesem ». Saimniecīgā attīstība, uz kuŗu dara eespaīdu progresīva saimniecības politika, arī visdrīzak pēspeesta pēgreest vēribu modernās saimniecības zocialam jautajumam. Bet zocialpolitika, kā ta izteicas strādneeku apdrošinašanā, ir leelā mērā atkarīga no saimniecīgas attīstības augstuma. Valstij ar tik neveenadu saimniecīgu attīstību, kāda ir Kreevija, jāpārvar daudz vairak sķēršļu pē strādneeku likumu izdošanas; tādeem likumeem ir preti tee apgabali, kuŗos saimniecība ir mazak attīstīta. Kreevijas strādneeku likumdošanā var soli pa solim izsekot šai parādībai. Ar leelakeem pretineekeem ir strādneeku likumu projekti satikušees veenmer tur, kur rūpniecība un vispārim saimniecīgā dzīve stāv vēl zemu, un tas nav bijis tā Kreevijā veen. To pašu var novērot Anglijā, Vācijā un Šveicē. Šveices atsevišķam valstīm ir arī savi patstāvīgi strādneeku aizsardzības likumi, kuŗi ir saimniecīgi attīstītos kantonos stipri tālak par Šveices kopvalsts likumeem; šee pa leelai daļai sekojuši atsevišķo apgabalu likumeem. Pēc šeem novērojumeem var spreest, ka arī Kreevijas strādneeku likumdošana eetu daudz ātrak uz preekšu, kad pastāvētu pašvaldības eestādes un viņu teesībās atrastos arī zociala likumdošana.

Daudz gadu jau runā Baltijā par laukstrādneeku apdrošinašanu, bet praktiski jautajums neteek uz preekšu. Privatai brīvprātīgai apdrošinašanai ir pazīstami ļaunumi, kas tik spilgti parādījās rūpniecības strādneeku

apdrošinašanā atsevišķās apdrošināšanas pelņas be-
dribās. Visa apdrošinašanas likumu praktika peerādi-
juse, ka strādneeku apdrošinašanai jābūt eekārtotai no
zemes, izpildot zemes zocialos peenākumus. Tālak prak-
tika rāda, ka apdrošinašana vislabak eekārtojama, pee-
veenojot to pee zemes pašvaldības organeem. Eesākt šo
leetu varetu jau zemakā pašvaldība, bet ta tālak par
preekšdarbeem nevaretu tikt. Nokārtot kaut ari veenu
kādu apdrošinašanas nozari zemakā pašvaldība veena
nevar, jau tadēļ veen, ka tai trūkst līdzekļū. Eeest de-
rigu apdrošinašanas kārtību varetu tikai pašvaldības
organi ar pašam plašakam teesibam. Kas vēl seviški attee-
cas uz laukstrādneeku apdrošinašanu, tad uz tādu Kree-
vijā laikam vēl ilgi būs jagaida. Baltijā ta varetu jau
nodibinatees tagad. Bet bez pašvaldības eestādem, gaidot
uz centra likumdošanu veen, būs jagaida laikam vēl labs
brīdis. Kuģineeku un zvejneeku apdrošinašana tiks
laikam eeņemta vispārejā apdrošinašanas sistemā tikai
mazā mērā, bet preekš Baltijas taisni šī darba nošķira
prasa jau sen plašu apdrošinašanu.

Ta ari zocialo likumu politiski patstāvīgi apgabali va-
retu dot eerosinajumus un virzīt uz preekšu mazak attīsti-
tos apvidus.

Kas atleek pāri no teem apgalvojumeem, ar kuņeem
autonomijas pretineeki cenšas aizstāvet centralismu? Pil-
nigi nekas. Progresivā saimneecības politika atrastu auto-
nomijas eekārtās pašu stiprako atbalstu un zociala likum-
došana eetu ātrak uz preekšu.

Autonomijas domas pretineekeem ir vēl veena eeruna.
Bez breesmam, kas no pašvaldības eekārtas draud rūpnee-
cibai, « saimneecīgām saitēm » un proletariatam, tee
paredz zinamas breesmas ari — tautibam. Kadēļ gan
latveeši vēlas pašvaldības eekārtu? Nu, protams tikai
tadēļ, « lai jo labak varētu apspeest cittautibneekus,
peem., leišus, židus, kreevus, vāceešus » (Sd. Vēstne-

sis). Ši eeruna ir ļoti vecā; ar to atraidīja pašus pirmos autonomijas idejas sākumus latvešu publicistikā.

No ta laika pagājuši jau kādi desmit gadi, bet, kā redzam, ir cilvēki, kas par to laiku nav neka klāt peemācijušees. Lasitajs nevilšus jautās, vaj pateesi šis arguments kādreiz ir ticis nopeetni domats? Laikam tomēr, jo citadi taču nevar izskaidrot, ka tas vēl šodeen nāk preekšā kā gandrīz pats nopeetnakais un svarigakais. « Lai jo labak varetu apspeest cittaautibneeku mazakumus », — vaj tas neizklausas, it kā autonomijas idejas peekriteji vēlētos sarikot ebreju dauzišanu?

Varbūt ir gribets sacit, ka ar zemes pašvaldības eekārtošanu nav vēl izšķirts tautības jautajums galīgi un ka ari demokratiskā pašvaldībā var palikt pāri sadursmes starp atsevišķam tautam, it sevišķi var palikt pāri jautajums par tautību mazakumeem — tautu eekaisitam drostalam.

Šis tautību mazakuma jautajums ir, kā zinams, pēdejos gados daudz pārrunats ticis un vispārigee slēdzeeni par to ir šādi: Lai novērstu sadursmes vaj mēginajumus uzsteept vairakuma tautas nacionalo kulturu eekaisiteem tautu mazakumeem, tad vislabaki ir, ka eekaisitam tautu druskam atstāj kulturas darbību pilnīgi viņu pašu ziņā, dodot šeem mazakumeem zinamu eekšeju satversmi — nacionali-kulturelu pašvaldību. Ar tādu pašeerobežošanas zemes pašvaldība neko nezaudetu, ta padaritu visu pārvaldības kārtību tikai brīvaku. Norobežojot tādā kārtā teesības starp dažadam tautibam, teek dota eespēja tautu nodalījumeem svešā apvidū sevi uzturet un savu dzīvi brīvi attīstīt. No tādas kulturelas tautu mazakumu pašvaldības bauditu labumu neveen tautas, kas dzīvo starp latveešeem, bet ari latveeši paši, kuņeem ir ne mazums koloniju. Izkaisitee tautas mazakumi meklēs, protams, saveenotees, un paredzams, ka no izkaisitam daļam organizesees leelakas saveenības. Dabujušas brīvību kopeji organizetees, latveešu kolonijas stāsees atkal sakarā ar visu latveešu tautu. Ebreju eekaisījumi nokārtotu savu

sabeedribu, leiši stātos tuvak atkal ar savu zemi, kreevi ar savu. No tādas norobežošanās un apveenošanās, kuŗa jau pa daļai eesākusēs dzīvē, var sagaidit, ka ta jau tuvākā nākotnē iznīcinās daudz pārpratumus un nacionalas sadursmes. Zinams, būtu greizi domat, ka šī organizešanās būtu pirmā laikā bez trūkumeem, bet ta apmeerinās, kā domajams, vismaz pašas steidzigākās vajadzības.

No žīdu puses ir visvairak dzirdetas bažas, vaj tik zemju apgabalu pašvaldība dos teem peeteekoši daudz brīvības; bet ari tee arveen vairak saprot, ka to stāvoklis pašvaldības eekārtu kopībā būtu tomēr labaks, nekā centralizētā valstī. Tee pārleecinajas, ka nodalot tautu dzīves aplokus, tikt sašaurinatas nacionalas sadursmes līdz tai pakāpei, līdz kuŗai tās var tikt novadītas vispārim tagadejā konfliktu sabeedribā (Otkliki Bunda, 2. n. 12. l.p.). Žīdi tā tad no pašvaldības nebaidas, bet gan socialdemokrati, lai neapspeestu žīdus. Tas ir veens no tādeem jokeem mūsu politiskā dzīvē, ar kādeem mēs esam deezgan bagati.

Ja pee šcem dažadeem apgalvojumeem, kas visi greesti pret pašvaldības un demokratiskas tautības eeskateem, te tuvak pakavejamees, tad veenigi tadēļ, lai, kā jau sacits, rāditu, cik mazā mērā var ticet veenai vaj otrai sikai vēsmai, kas šķeet izsakam novirzišanos no veecem aizspreedumeem. Varbūt, ka dažreiz pateesi ari vecos aizspreedumos pamožas jauna dzīvība, bet ta ir vairak acumirkļa sajūta. Prāts nepeelaiž tik vājas eerunas un stipras jūtas var drīz izjust, cik maz aprādītos apgalvojumos pateesi pārleecinoša satura. Dažreiz tee ir tik sekli un ir tik dīvaini, ka tee izskaidrojami veenigi ar apstākļu pilnīgu nepazišanu vaj pat ar neglītu nodomu tos apslēpt veeglām runam. Kā lai citadi izskaidro, ja ne ar apstākļu nepazišanu, kad ar visu nopeetnību cenšas apgalvot, ka Kreevijas eekārtošanās jaunā sabeedrigā saveenībā ar labi attīstītu pašvaldības kārtību varetu traucet Kreevijas vaj atseviško apgabalu saimnecīgo gaitu. Nav vajadzīga

nemaz pamatīgāka tautsaimniecīgā domašana, lai redzētu, ka tāds apgalvojums ir no gaisa grābts. Vaj neskan pēc joka, kad apgalvo, ka pašvaldības kārtība varetu atnest zaudejumus strādnieku šķīrai, — pašvaldības kārtība, šis katras sabiedrības īstais pamats! Un vaj nav jau veenkārša neglītība apgalvot, ka latveeši izleetos pašvaldību citu tautu apspēšanai? Veenmēr jaatkārto, ka jaunākās paaudzes pašvaldības un tautības centenos izteicas domas, kas atradušas jau savus noteiktus politiskus veidus; tās ir ilgu novērojumu, pedzīvojumu un politisku mācību auglis. Tās dibinājas neveen uz novērojumeem ārzemēs un uz vēstures attīstības pamateem leelās kulturas zemēs, tās ir arī Kreevijas apstākļu noteiktas. Par tām var rakstīt seklibas, var ņirgatees, bet tās nav loģiski atraidamas. Un ja ar viņam apskata peeminētās eerunas, tad žēlabas pamožas par spēku, kas veltīgi ticis iztērets nedzīvos burtos.

VII

VECĀS TAUTIBAS IDEJAS PĀRVEIDOŠANĀS SAKARĀ AR JAUNU GRUPU IZCELŠANOS

Nemeers konservatīvā strāvā ar veco tautības ideju. — Strids par tautisko « gurdenumu ». — Jauno « Peterburgas Avižu » uzskats. — « Jauntautībneeki » un bailes no politikas. — Šīs bailes arī vecās strāvas vājība. — Vecā tautības ideja bez plašākas saņeedriskas programmas. — Politiskas audzinašanas trūkumi.

Eepreekšeeje aprādijumi būtu nepilnigi, ja nemēģinātu raksturot tautības idejas izveidošanos dažās saņeedribas grupās un šo grupu politiskās teeksmes, kā tās attistas pašā pēdeajā laikā.

Ari « vecā paaudzē » norisinājas augšanas process, pēe kam pašī tumšākee elementi teek atbīdīti arveeņ vairak uz labo pusi, kamēr brīvakā konservatisma spārnā izjūtama veegla teekšanas pēe dzīvakeem uzskateem. Cik maza arī vēl nebūtu domu starpība, kas attīstas starp vecās paaudzēs dažam aprindam tautības leetās, ir paredzams, ka vecās paaudzēs centēeni būs pēespeesti uz dažadam

pusem noskaidrotees. Var sagaidit, ka viņas sapratigakee vaditaji sāks nojaust arveen vairak, ka ar vecās paaudzes centeneem tālak nevar tikt.

Šai ziņā ir eevērojama ta pārruna, kas izcēlās 1902. g., kad « Peterburgas Avizes » aizkustinaja jautajumu par mūsu nacionalo centeenu « gurdenumu » un izteica vēlešanos, ka tautiskās strāvas programa tiktu revideta. « Balss » jau toreiz atzina, ka vecā tautiskā strāva « it kā sastinguse savos vecos uzskatos » un ka ir « vajadzigs to pārgrozit, lai ta sakristu ar mūsu laika prasijumeem un vajadzibam » (1). Ko « Balss » ar to domaja, tas palika neiztirts, tik pavirši lika ta saprast, ka pēc viņas domam cīņa ar vācešeem zaudejusi savu asumu, bet uz kādu pusi vest tālak cīņu, to avize nepaskaidroja. « Baltijas Vēstnesis » nepretojās « Balss » domam, tā tad ari ta aprindas domaja, ka konservatisma strāvā vajadzigas pārgrozibas jeb kā « Balss » rakstija, kādas « korekturas » (2). Tikai komiska tagad izleekas « Baltijas Vēstneša » toreizejā peežime, ka « vecajo stāvoklis ir tik drošs un stiprs, ka teem par katru vārdiņu nav jauztraucas » (3). Vaj nebūtu bijis labak uztrauktees?

Ari Needras rakstos parādas toreiz kritiska note. Tas lūko attālinatees no « mūsu urjavu patrioteem », kuņus tas uzskata par « nesekmigeem preekš mūsu saimnecibas un sabeedribas dzives » (4).

Bet jau toreiz pee šeem pirmeem atjaunošanas mēģinajumeem izrādijās, ka vecās strāvas jaunakee beedri, ku-

(1) Jaunajo un vecajo ideali jeb centeenu mērķi, « Balss » 1. num. 1902.

(2) « Balss » spreadums par Peterburgas Avižu parauga numuru, « Baltijas Vēstnesis » 278. num. 1901.

(3) « Peterburgas Avižu » programa, « Baltijas Vēstnesis » 270. num. 1901.

(4) Morituri III, «Peterburgas Avizes », 27. num. 1902.

ņem, cik var novērot, tēlojās acu preekšā dzīvaka peesleešanās pee vispārajā sabeedribas kulturas darba, ceeta aiz teem pašem trūkumeem, kas noveda veco strāvu pee sastinguma. Jaunee atvasi vecā strāvā nevareja atkratitees no pagātnes, teem nebij spēka pāreēt uz jaunu ceļu un jautat, vaj vecās paaudzes vājības tautības kustībā izskaidrojas veenigi ar briža gurdenumu, vaj viss pateesībā negrozās ap vecu domu panīkšanu.

Polemika, kas toreiz izcēlās starp « Baltijas Vēstnesi » un « Peterburgas Avizem », aizskāra jautajumu tikai pavirši. Tas bij uzstādams daudz plašaki. Ka tautiskos centeenos bija toreiz eestājees gurdenums, to tagad atzīst, varbūt, visi bez izņēmuma. Bet jau toreiz bija skaidri izredzams, ka šis gurdenums nav izskaidrojams ar « klibošānu uz abām pusēm », t. i. ar nepeeteekoši stipru opozīciju pret balteetību, kā to domaja « Peterburgas Avizes » (1).

« Peterburgas Avizes » nejautaja, vaj « tautiskee ceeteeni » nav paplašinami ar pavisam jaunu zocialu saturu un vaj tee nav eerosinami saskaņā ar apstākļu attīstību stingri demokratiskā garā. Uz « Peterburgas Avižu » pārmetumu, ka « tautiskos centeenos » eevesees gurdenums aiz zinamas klibošanas uz vācētības pusi, vareja « Baltijas Vēstnesis » dibinati aizrādit, ka senak tāda klibošana bij beežak sastopama un ka tai ziņā « tautiskee ceeteeni » pee latveešem tagad daudzkārt stipraki, nekā dažus gadus desmitus atpakaļ.

Ja « Peterburgas Avizes » būtu mēģinājušas eedziļinatees tautisko centeenu politiskā saturā, tad tās bez kādam pūlem būtu izpratušas, ka pēc deviņdesmitos gados pamođušās jaunās kustības Baltijā un Kreevijā nebija vairs no tāda svara klibošana uz vācētības pusi, no svara bija pavisam jauna orientēšanās Kreevijas politiskos spēkos

(1) Sk. Peterburgas Avižu parauga numuru 1901. g.

un stingra tautiska programa, lai arī mērenā garā, bet programma, kuņā izjūtama virišķība un noteiktība. Konservatīvai strāvai nebija vairs ideālu; bet ja tās preekšgalā būtu stāvejuši viri ar dziļāku skatu, teem nebūtu grūti nācees, no tautības cīņas stāvokļa skatotees, radīt jaunas domas un saistīt prātus pēe nacionalam prasībām, lai tādā kārtā palīdzētu sagatavot mūsu sadzīvei stingrakus pamatus.

To neuzsvēra arī « Peterburgas Avizes ». Ar savādu patikšanu tās tēloja, ka tautiskās kustības peekriteju vidū, sevišķi viņu māju dzīvē, vēl beeži valda sabojāta vācu valoda, bet tās neredzeja, ka tai pašā laikā « jaunajos » leelā mērā izplatijās sabojātā kreevu valoda. « Gurdenums » tautiskā ziņā nebija tikai vecājo pusē, vēl ļaunaki bija, ka tautiskais « gurdenums » izplātījās jaunās inteliģences aprindās. « Vecai strāvai » nevarēja pārmest, ka tā nebija pēe laika pratuse izteikt tautiskās cīņas demokrātisko raksturu un nebija tad pratusi eevadīt jaunu ideālu cīņu, bet pārmest tai, ka veenā otrā « labākā ģimenē » vēl dzirdama vācu saruna, tas bija tai laikā maziski un norādīja, ka arī « Peterburgas Avižu » aprindās nesaprata mūsu tautības centēnu jaunos politiskos uzdevumus.

Bet tām bija taisnība, kad tās pārmeta konservatīvai strāvai plašāku kultūras centēnu trūkumu, tik vēl leelaks ļaunums, var sacīt, bija viņas bēgšana no politikas. Arī jaunakee spēki vecā strāvā, kā Needra un citi uzsvēra, ka tee negrib nodarbotees gar politiku un ka viņu centēni « grib modinat to, kas tautas eekšēnē snauž » (1).

Ciktāl « jaunautibneeki » domā padziļinat vecās strāvas kultūras centēnus, tiktāl tas ir, bez šaubām, solis uz

(1) A. Needras preekšlasījums « Kas apdraud mūsu tautību », Zin. Kom. vasaras sapulcēs 1910. Pēc « Latvijas » referata 138. num. 1910.

preekšu. Viņu līdzšinejee peedzīvojumi rāda, ka šeim centeeneem gribot negribot jaatbalstas uz attīstītakeem elementeem, jo vecee spēki, kas domā, ka tautiskos centeenos ir viss pilnīgā kārtībā un kas uzskata šos « jaunautibneekus » kā traucetajus, ar to pašu rāda, ka šee jaunakee centeeni ir progresivakas dabas. Tikpat skaidri « jaunautibneekeem » rādis ari peedzīvojumi, ka ir politiska kļūda izvairītees no plašakeem politiskeem jautajumeem, kad tee uz mācas ar visu spēku, kā tas ir visā Kreevijā un sevišķi Baltijas sadzīvē. Var pret viņeem aizvērt acis, bāst galvu smiltis, tik ar to neko nevar panākt. Citadi ir turpretim, ja skatas visam, kas norisinājas, stingri acis un nebaidas taisīt politiskus slēdzeenus, kauču tee ari izleekas dažkārt kā utopija. Stingra apstākļu veidota doma, un lai tā izskatītos deezcik sapņu pilna, nav bijuse neveenai tautai par ļaunu. Viņas augšanā ta mudina jaunus spēkus, modina idealu domašanu, un kad tautai nākas tad ņemt dalību svarigaku leetu izšķiršanā, tad ta nepaliks pee — zaķu jautajuma veen. Pašos ikdeenišķos notikumos un deenas ciņās plašaku politisku idealu doma eenes leelaku sirsniibu un kā ar vilni apņem kūtros.

« Jaunautibneeku » teeksmes psiholoģiski pilnīgi saprotamas. Vecais, šaurais « politiskais nacionalisms » izvērtās par « politiskas kliķes » leetu, un no ta grib « jaunautibneeki » atsvabinatees. Bet tee ir aiztvērti no šis kliķes gara : ari viņeem ir sveša demokratisku principu politika, ari viņi ir paraduši neskatītees tālak par nākošo deenu. Teoretiska bailiba tos tāpat pārņēmusi, kā visu konservativo strāvu. Tapēc teem nepatīkams un svešs izleekas « politiskais nacionalisms », kas ar pēdejo gadu notikumeem eevirzīts pavisam jaunās sleedēs.

No kāda stāvokļa uz mūsu tautības jautajumu ari neskatītos, veenmēr mēs atradisim, ka konservativais nacionalisms nevar peemērotees pārgroziteem apstākleeem. To vareja it labi jau aprast no minētās sadursmes 1902.

gadā. Ši sadursme rādīja, ka vecā strāva negrib saprast, ka tautiskai kustībai jāiet pāri par vecam robežam un jāpaleek par visas tautas kustību. Politiskam nacionalismam, kas grib audzēt visu tautu, jābūt ar tik bagātu politisku un sociālu saturu, ka viņa idejā var izpaustes tautas vajadzības. Jo mazvērtīgāks būs šis saturs, totees' mazāks būs tautības idejas politiskais spēks.

Ka vecās strāvas nacionalisms būtu bijis pilnīgi veenaldzigs pret plašākam aprindam, to nevar apgalvot, bet gan var sacīt, ka tas savā tālakā attīstībā zaudēja pilnīgi demokrātiskās eeskaņas.

« Tautiskā strāva — tā rakstīja « Baltijas Vēstnesis » — centās pacelt latveešus no viņu zemā, maz eeceenitā stāvokļa ». Uz to var jautāt : kādeem līdzekļeem, kādeem tautas spēkeem? Vistuvākais darbs, kas, tā sakot, pats no sevis radās, bij, protams, tās aprindās, no kurām tautiskā kustība cēlās. Un šo darbības svarīgumu tad arī vecā strāvā atzīmē.

Bet no apgalvojuma, ka konservatīvā tautiskā strāva centās pacelt latveešus no viņu zemā, maz eeceenitā stāvokļa, nevar vēl taisīt slēdzeenus par šo centeenu sociālo un politisko saturu. Uz tādu apgalvojumu var jautāt, ko gan saprot šai gadījumā par ceenitu stāvokli, ko eeskatīt par pašu vajadzīgāko, pee kādas tautas daļas greestees, kam censtees palīdzēt? Latveešu sabeedribas kreisakais spārns var droši sacīt, ka tas grib pacelt latveešus uz augstāku stāvokli, bet viņa darbībai ir cits preekšmets, citi līdzekļi, citi mērķi. Viņu darbība atbalstas uz tautas leelako spēku, tee grib eerosinat šo spēku uz garīgu darbību. Vecās strāvas pirmee sākumi nevēreja, protams, kustetees tai pašā virzeenā; preekš tam trūka pa daļai objektīvu apstākļu. Bet strāva ar sociālā ziņā tālak attīstītu raksturu būtu varejusi jau agri saprast, ka tai jācēšas stāteees sakarā ar tautas leelo pamatu. Vaj tas notika peenācīgā mērā, par to laikam vēl grūti būs veenotees. Eespaids ir vispārejs, ka tas nenotika.

Tautiskā strāva pūlejās « latveešu tautības peederigos, kas dzinās pēc augstaka stāvokļa » un kas pee tam gribeja « no savas tautības atsvabinātees vaj to slēpt kā kādu leetu, kas dara negodu », no tādas bēgšanas un kaunešanās atturet. Ar to jau apzīmeti zinami centeeni, bet tai pašā laikā atklājas arī viņu zocialā satura šaurība. Politiska partija, kas grib būt leelaks veenojošs spēks, nevar sasneegt to ar tik šauru mērķi. Cik leela nozīme tam arī nebūtu preekš latveešu inteliģences pašceenības pacelšanas, šis mērķis nevar eeinteresēt un nevar eekustinat tautas massas : *teešā* kārtā viņš izsaka samērā neleelas grupas centeenus — *teešā* kārtā viņš ir nostādīts inteliģences preekšā. To vectautiskās strāvas godinataji arī it labi paši sajūt, kad tee runā par Valdemara « vēstūrisko vizitkārti », nosaukdami to par « akmenī kaltu programu latveešu inteliģences virzeeneem un centeeneem » (1). Ši vizitkārtē bijusi « milnas treeceens », kas zinams, ir pārspīleti sacīts. Ta bija idealisma zīme latveešu inteliģencē, zīme, ka latveešu tautiskā apziņa sprauž sev ceļu ; to var uzskatīt par izaicinājumu, bet ta vēl nav programa, ar kuru var vest uz preekšu leelakus spēkus. Pat kā vecās inteliģences centeenu ideja ta ir, kā vēl redzesim, vāja ; ja ta darija eespaidu, tad vairak nejauši, vairak ar asociacijam, nekā teeši. Pozitīvu politisku veidojumu viņā nav. No viņas varejas ar laiku attistitees plašāka satura formula, viņa vareja izstarot jauna veidojuma spēku ; bet tas būtu varejis notikt, ja vecā strāva būtu šo pāreju uz jaunem veidojumeem vēlejusēs un būtu raudzījuse sevi uzņemt jaunus dzīves virzeenus. No ta viņu attureja viņas bailīgais raksturs un tās aprindas, kuŗas eedomājās sevi kā veenīgās latveešu sabeedribas domu izteicejas. Tapēc arī vecā strāva neiztika ārā no inteliģences aprindam, par politisku un zocialu tautas partiju ta neattistījās.

(1) J. Kreicbergs, Kas viņš mums bija? « Baltijas Vēstnesis », 268 num. 1902.

To vajadzeja redzet « jaunautibneekem ». Teem, kas grib vecās strāvas centeenus padziļinat, vajag saprast, ka vecās strāvas nacionalismam ir vispirms meklejama plaša zociala bāze. Latveešu tauta ir eeintereseta svarigu politisku jautajumu nokārtošanā; kauču varbūt eestājees zinams slābums, tad tomēr var droši paredzet, ka politiskās intereses no jauna ar leelu dziņu pamodisees. Arveen vairak tautas zocialais pamats veidosees stingrā politiska virzeena gaitā. Politiskais nacionalims nostāsees pats no sevis sabeedribas preekšā. Talab ari konservativās strāvas nopeetna nodziļinašanās ir eedomajama veenigi sakarā ar politiskā nacionalisma izkopšanu. Tam jateek dziļakam kulturas ziņā un plašakam ar saveem politiskeem un zocialeem centeeneem.

No vecā politiskā nacionalisma nebija pārejas uz jaunu nacionalismu; vecais politiskais nacionalisms bija bez tādas politiskas sintēzes, no kuņas jaunā paaudze būtu varejusi pāreet uz augstaku domu un centeenu apveenojumu. « Tautas teesibu paplasinašanās, ārejas dzīves eekārtošanās » cīņa nav vecā politiskā nacionalismā atraduse konsekventu izteiksmi. Bet šī cīņa ir neizbēgama, ta speežas virsū, prasa noteiktu stāvokli. « Kamēr nebūs izlīdzinatas teesibas, kamēr kādai tautai nebūs peešķirta viņai peenācīga ārejas dzīves eekārta, saka taču paši jaunautibneeki, tamēr veenmēr izcelsees vaj turpinasees cīņa. » Ja tas tā, kā var tad izvairitees no politiskā nacionalisma? Kapēc nejautā, vaj šī « ārejā eekārta » ir jau sasneegta? Domaju, ka to Needra teikt nevarēs. Vaj vecā strāva ir visu darijuse, ko ta varetu darit preekš šīs eekārtas sasneegšanas? Ari to, domaju, Needra negribēs apgalvot. Bet ja tas tā, ja vecais politiskais nacionalisms nav darijis visu, ko tas varetu darit, tad taču skaidri, ka vecās strāvas parveidošanās var notikt tikai tai virzeenā, ka ta rauga nokaveto panākt. Tādā gadījumā nevar taču apmeerinatees veenigi ar eekšejo nacionalismu. « Kamēr pastāv teesibu aprobežošana, ārejas dzīves eekārtas nepilnība,

katram preekš šis leetas jaestājas ». Pareizi, bet šī atziņa nav nekādā ceļā saveenojama ar bēgšanu no tautības politiskās aizstāvēšanās, taisni tā prasa cīņu pēc formālas politiskas satversmes.

Vecās strāvas darbība jau slimoja ar to, ar ko jaunautībneeki grib tālak slimot. Vecā strāva gribeja atturetes no vispusejas politiskas augšanas; nekad tā nerikojās kā organizētāja, kas būtu gribejuse attīstīt veenojošu, politiski domajošu tautu. Jauni nacionali centeeni varetu nostiprinātees, nostādod šādu mērķi preekš acim, bet tas būtu politisks nacionalisms.

Nevar taču apeet apkārt teem jautajumeem, kas ar tādu varu speežas virsū un pārvalda visu latveešu dzīvi. Cik labprāt « jaunautībneeki » ari nevēletos no teem atvirzitees, tas nav taču eespējams. Tee visi ir jautajumi, kas nav izskaidrojami bez politikas. Mūsu saimneecīgā dzīvē ir leeli trūkumi, bet šo trūkumu noveršana var notikt tikai ar politisku organizešanos. Mūsu agrarjautajums nav izšķirams, « modinot to, kas tautas eekšeenē snauž ». Viņa izšķiršana prasa noteiktas politiskas formas, kā to jau agrak aprādijām. Bet no agrarjautajuma atkarajas vesela rinda cītu, ar viņu stāv sakarā izceļošanas jautajums, pārtautošanās u. t. t. Tee visi mūsu dzīvē ir leeli politiski jautajumi un ne tikai etiski, kas būtu izšķirami individuelos gadījumos un ar moraliskas audzinašanas palīdzību.

Cik nepārprotami latveeši ari neizteiktu, ka mēs neesam politiska, bet kulturela nacionalisma peekriteji, ko tas var lidzet, kāda tam var būt nozīme! Vaj nu mūs turēs par veenteešeem, kas paši nesaprot savas vajadzības, vaj ari domās, ka esam viltīgi un negribam sacīt, ko domajam. Tāda slapstišanās var tikai būt kaitīga, tā var novest pee pašapmānīšanās.

Politiskais nacionalisms ir kulturelais nacionalisms augstakā darbības saveenjumā, vadīts no dziļakeem eeskateem. Kas grib kulturelo nacionalismu, tam jāņem

politiskais, kas grib kulturas darbu, tam jameklē vispirms pamats šim kulturas darbam. Cīņa par nacionālam politiskam formam ir cīņa par līdzekļiem, ar kuņēem kulturas darbu padarīt auglīgaku. Uz to ļoti pareizi tika aizrādīts pārrunā, kas norisinājās pēc Needras preekšlasijuma. « Kā gan Needra domā izšķirt agrarjautajumu bez politiskā nacionalisma? Vispārim nevar būt kulturela nacionalisma bez politiskā. » Tā sacijis pēc laikrakstu atstāstijuma adv. Ansberģis.

Kad tautiskās strāvas cildinatajus dzird sakam, ka viņas pirmee darbīneeki darijuši « svētīgu eespaidu uz tautas gara svarīgako elementarspēku — uz gribu » (J. Kreicbergs, Kas viņš mums bija? « Baltijas Vēstnesis » 268. num. 1902), tad tee peemirst jautat, vaj tautiskā strāva bij uztīcīga šim pirmo darbīneeku pasākumam. Varbūt, ka tās subjektīvais eeskats to saka, bet vispāre-
jais spreedums bus citads. Var pat jautat, vaj arī viņas pirmee darbīneeki tiktāl orientējās mūsu politiskos apstākļos, ka tee būtu varejuši likt tautas gribas centeeneem paleekošus mērkus. Tautas gribu var stiprinat stingra darbība, konsekventi aizrādījumi, pastāvīga orientēšanās apstākļos, nerimstoša pamudinašana uz izturību un darbību; viņu var skubīnat pašāizleedzība, dzīves peemēri. Šai ziņā ir tautiskās strāvas pirmee darbīneeki daudz devuši; bet ko tee nedeva tautiskai strāvai, tas bija noteikts skats nakotnē: tee nerādīja tai ceļu uz konsekventu formalpolitīsku ideju. Politiskā ziņā tautas griba tika audzeta un stiprinata tikai uz veenu pusi; bet politika pret vācēetību nevarēja nodarbinat tautas gribu paleekoši: tautas gribai bij vajadzīgi ideali ar leelaku pozitīvu saturu. Tautiskās strāvas pirmēem darbīneekēem to vajadzēja paredzet, un tee to paši jau pa daļai peedzīvoja, ka cīņa ar vācēetību nevar būt paleekošs centrals spēks.

To pašu varetu sacīt arī par vēctautiskās strāvas eespaidu uz šī paša elementarspēka attīstību zociālā ziņā. Viņas saimneecīgee centeeni un mudinajumi stiprināja

latveešos pelnišanas dziņu, tee sekmeja latveešu kapitāla attīstību. Šai virzeenā eekustinat kādas tautas gribu, nav pats grūtākais darbs, daudz grūtāk ir eekustinat šo gribu censtees pēc zocīala labuma. No pelnišanas dziņas vareja ātrak attīstītees latveešu kapitāla sabeedriba, bet ne taisnīga zocīala domašana. Ta « zocīala domašana », par kuŗu tautiskās strāvas publicisti saka, ka ta darijuse eespaīdu uz « vairak paaudžu zocīalu domašanu », nebīj nekas cīts, kā mācība pelnītees, mācība tīkt pee kapitāla. Ta nesneedzās pāri par parasto saīmneecīgo liberalismu. Skubīnat latveešus uz pelnišanos, to Valdemars kā reti kāds prata. Šī mācība pateesi darijuse eespaīdu uz paaudžu zocīalo domašanu. Tīkai šai zocīalā domāšanā nav neka zocīala. Tapēc jau arī tautiskā strāva atsvešinājās pamazam no tautas. Plašā nemantīgā tauta neatrada vīņā neka preekš sevis, vīņas griba nevareja tīkt eerosīnata no šīs mācības. Kur tādā zīņā pastāveja pretīškība starp tautiskās strāvas saīmneecīgeem centeeneem un pašu plašo tautu, tur nevareja attīstītees politīski centeenī, kas varetu būt par šīs plašās tautas centeeneem. Un jo vairak sāka attīstītees tautas zocīalee centeenī, toteesu stiprakai vajdzeja rastees plaīsaī starp latveešu mantīgās šķīras pelnišanas mācību un « zocīalo domašanu ». Tautas spēkī nodalījās arveen vairak divos virzeenos. Tīkai plaša demokratīska programa un tīkpat plaša zocīalu jautajumu saprašana būtu varejuse konservatīvai strāvai dot dzīves spējību. Politīskos jautajumos tai trūka progresīvas programmas un zocīalos — « zocīalas domašanas ».

Neveens, protams, nedomā no vīņas prasīt, lai ta būtu bījuse zocīala tādā mērā, kā to vēlas tagadejee sabeedriskee centeenī. Jaeevēro, no kādas šķīras nāca tautiskās strāvas darbīneeki un no kādas šķīras tee dabuja eedvesmu, tad saprotams, ka no tās nevar prasīt, lai ta būtu tīk progresīva, ka tas eespējams tādai strāvai, kuŗa atbalstas uz tautas demokratīskeem slāņeem. Vīsa konservatīvās

strāvas kļūda bija, ka ta neprata uzņemt savos centeenos politisko un zocialo ideju nepeecešamo mazumu.

Šai ziņā ta ir pašai nemanot stāvejuse ļoti tuvu feodalam grupam Baltijā. Lai eegaumejam, ka šo grupu taktika, kā ta, peem., izteicas ari Schirrena rakstos, ir rādit, ka Baltijai nevar būt nekādu sakaru ar maskavešu zocialo programu, kuŗa teek attēlota kā kaitīga visai pilsonības kulturai. Baltijas vāceeši nemitejās tēlot Vakar-Eiropā savus eenteenus kā cīņu pret komunisma tendencem. Nedomaju, ka latveešu pirmee darbineeki būtu likušeēs no šādas taktikas maldinatees un būtu apzinīgi zem viņas eespaيدا sargajušeēs eeņemt savā virzeenā plašakus zocialus centeenus. Bet, domajams, ja blakus latveešeem nebūtu atradusēs tik stipri konservativa pasaule ar šauru uzskatu uz visu zocialo dzīvi, tad ari latveešu sadzīves pirmee politiskee un zocialee uzskati būtu bijuši tuvāk Vakar-Eiropas demokratijas prasijumeem.

Valdemars pats izskaidro savā « Vaterländisches und Gemeinnütziges » latveešu tautisko centeenu izcelšanos ar vācu tautiskās kustības eespaaidu un saka, ka latveeši « pateesībā no vaceešeem mācijās ceenit savu tautību ». Ja tas tā, tad varēs ari sacit, ka vismaz tee neapzinīgi mācijās no vāceešeem Baltijā ceenit konservativo principu zocialos jautajumos. Tas citadi ari nebūtu saprotams, kur latveešu inteliģencei brīvaku ideju tradiciju nebija un kur ta dzīvoja attālu no visas ideju cīņas, kā ta norisinajās Vakar-Eiropā. Meklet tādu stāvokli, kas būtu saskaņejis ar tautiskās strāvas šķiru peederību un rādijis leelaku zocialu jautajumu saprašānu, uz to ta nebij vēl sagatavota. Bez tam, mūsu nospeestā politiskā dzīve, kas neļāva attistitees citu šķiru uzskateem, bij palīdzīga pee latveešu šaurā konservatisma nodibinasānās.

Jauni ceļi varetu vecai strāvai atvērtees ari vēl tagad, bet preekš ta būtu viņai vajadzīgi spēki, kas nav konservatismā sastinguši un kas būtu spējīgi saprast tagadnes prasijumus. Kas grib strādat pee tautiskās strāvas atdzī-

vinašanas, kā to vēlas, cik var izprast, « jauntautibneeki », teem vispirms jateek skaidribā par to, vaj tee vēlas politiskā un zocialā ziņā eet daudz tālak par veckonservatīvās strāvas darbineekeem.

Var pat jautat, vaj tautiskā strāva izpildija savu uzdevumu pat tās robežās, kuņas ta pate apzimeja. Nenoleedzami, ka viņa palidzeja pacelt latveešu pilsonības kulturu. Viņa pabalstija latveešu lauksaimneecības attistību un latveešu gruntneecības nodibinašanos. Tas viss izreet iz tautiskās strāvas pelnišanās mācības. Ar atziņu var minet, ka « Peterburgas Avizes » nesa derigus rakstus par lauksaimneecības mašinam u. t. t. Bet ja salīdzina, kas tagad īsā laikā padarits latveešu gruntneecības leetā, tad laiks, kas pateceja zem konservatīvās strāvas eespaida, devis tomēr samērā maz; un jo vairak ta sāka peegreest vēribu pilsonībai pilsētās, jo atstātak palika gruntneecība : jo vairak gruntneecībai nācās pašai rēķinatees ar savam vajadzibam. Visu mūsu jaunako agronomu darbiba ir grandrīz bez jebkādeem sakareem ar konservatīvās strāvas tehnisko kulturas darbību, ta ir attistijusēs pilnīgi patstāvīgi.

Par svarigeem saimneecības jautajumeem būs dzirdami tagad ari citadi speedumi. Lai aizrādam tikai uz aģitaciju par zemes eepirkšanu. Radit māju pirkšanas drudzi, tas bija, varbūt, pilnīgi leeki. Vismaz tāda aģitacija, kā ta parādijās, peem., savā laikā « Mājas Veesī », ta bija pārmērīga. Tā par rūjeneešeem « Mājas Veesis » stāstijis, ka tur « veenam saimneekam bijušas sudraba, otram zelta kāzas, kur dzēruši vīnu un šampaneeti līdz trim rubļeem par pudeli, seeveetem esot pirkti lakati, kas dažai maksājot līdz 12 rubļu sudraba un vīreešeem esot ar vadmalu pārvilkti kažoki » (1). Visi šee labumi tika izskaidroti

(1) Klaustiņš, Gabals iz latveešu vēstures, « Vārds », 131. num. 1902.

ar māju eepirkšanu. Tāda iztēlošana pārak rožainam krāsam vairak skādeja nekā labu darija. Māju pārdeveji būtu bijuši ļoti tuvredzīgi, ja tee nebūtu no šis spilgtās aģitācijas smēluši savu labumu ar augstakam zemes cenam.

Par konservativo strāvu nevar ari sacit, ka ta būtu prātuse latveešu gruntneecībā attistit vispāreju politisku saprašānu, pat no ta stāvokļa skatotees, pee kuŗa ta peecturejās. Kur visa musu saimneecigā dzīve ir vēl tādā mērā zem veco apstākļu varas un kur katru deenu mūsu gruntneecibai gadas peeredzet, cik viņas ekonomiskās atteecibas ir vēl nenokārtotas, kur, tā sakot, pati dzīve nāk palīgā un politiskai izglītibai nevar nāktees grūti laust ceļu, tur vareja saprašāna saimneecīgās leetās būt jau daudz tālak, nekā tas ir pateesībā.

Kad latveešiem vajadzēja lauksaimneecibas komitejās atklāti izteikt savas vajadzibas, tad pat reakcionarakee brīnejas, cik maz latveešu gruntneecibas preekštāvjiem bija noteikts uzskats par Baltijas saimneecibas leetam un cik maz tee spēja atrast peenācigu valodu preekš savu vajadzību izteikšanas. Pat « Rigas Avises » nobrīnejas, ka latveeši pat tādā jautajumā, kā ceļu nastu izdališanas baidijušees saprast savas vajadzibas, ceetuši klusu vaj pat atteikušees — peekrist tam pašam nodokļu ispektoram, kad tas atzinis netaisnību ceļu nastu izdališanā. « Mūsu lauksaimneekem vēl jamācas labi daudz, tā rakstija « Rigas Avises », lai tee uzstātos droši, kā savas šķiras pateesi aizstāvji. Teem jamācas skatitees gaišam neapmiglotam acim sev apkārt, jamācas atsvabinatees no veceem aizspreedumeem un garigas kalpibas valgeem un svabadi brīvi teikt vārdu un darit darbus, visas savas kārtas un visas savas lauksaimneecibas pacelšanas labad » (1). Ka tāds padoms bij vēl jādod pēc 50 gadu

(1) Vēl jamācas, « Rig. Av. » 114. num. 1902.

ilgas « zocialas domašanas », kur taču šī « zocialā domašana » grozījās arī ap latvešu gruntneecības interesēm un « Rig. Av. » vajadzēja vēl uzsvērt kā kādu leelu patecību : « ir zināma leeta, cik daudzējādā ziņā mūsu mazgruntneeku saimneecīgās intereses šķiras no leelgruntneeku interesēm », tad tas norāda veenīgi, ka arī mūsu gruntneecība nav tikusi pašos viņas dzīvākos jautājumos vesta pēe dziļakas pārdomašanas. Vecās « Peterburgas Avizes » saprata, raksta kādā apcerejumā Klaustiņš, ka tautas nākotne dibinājas uz zemneeku šķiras » (1). Bet ja šai šķirai vēl 1902. g. nebij ecaudzeta politiskas pašceenības jūta un politiska saprašana, kā tad gan skatitees uz zocialo audzinašanu, sākot no « Peterburgas Avizem » un beidzot ar 1902. g. « Vārdu » vaj « Rigas Avizem » ! Vaj tad konservatīvai strāvai bija ko brinetees, ka 1905. g. šī šķira ņēma mācību no pavisam citas puses ? Vaj tāds iznākums neizskaidro Vidzemneeka tik koši formulēto programmu, ka konservatīvie « centisees Deeva un valdības likumus un eekārtojumus allaž ceenīgus turēt savā preekša » ? (2).

Kad eevēro, cik maz konservatīvā strāva darijuse preekš latvešu zemneeku politiskās audzešanas, tad nav arī jābrinas par viņu izturešanu. Lauksaimneecības komitejās gāja jautājumi daudz dziļaki, nekā tas izlikās pavirši skatotees. Ar tehnisku jautājumu pārvaldišanu te nevarēja iztikt. Pēe šī gadījuma bij vajadzīgā arī politiska izglītība saveenota ar politisku stingrumu. Bet taisni tādas īpašības bij svešas latvešu konservatismam. Iznākums vareja būt tikai tāds, kā to peedzīvojam un par to brinetees vaj uztrauktees nebija nemaz eespējams. Jauna konservatisma vaj liberalismā atvasa, kas to negribetu

(1) « Vārds », 132. num. 1902.

(2) R. Vidzemneeks, Rigas latv. beedriba un viņas pēleji, « Balt. Vēst. » 22. janv. 1902.

saprast, būtu no eesākta gala uz ta paša ceļa un peeredzētu tos pašus panākumus. Ari ta neatrastu plašaku atbalstu zemneecībā, tapēc ka mūsu zemneecibas dzīve prasa tagad viscaur plašu politisku izglitību.

Kā ir tālak ar to pilsonības nošķiru, kuņas pašceenību un gribas spēku vecā stravā teicās gribejuse pacelt un pee kuras ta galvenam kārtam strādajuse : vaj konservatīvā inteliģencē ir tikuse attistita leelaka spariba, vaj ta ir apzinājušes savu peenākumu? Ari par to būs grūti atrast veenojošu atbildi ; bet ja atturamees no višam pārmēribam un meklejam uz to atbildi ne pee opozicijas, bet pee pašas konservatīvās strāvas darbineekeem, tad varam dzirdet leecību, kas ir pateesi pārsteidzoša.

Par veenu no viņas pēdejeem darbigakeem publicisteem Fr. Karkluvalku neveens nešaubisees, ka tas nepeedereja pee ļaunās opozicijas un tapēc varam bez bailem noklaustees viņa leecībā. Tas atklāti atzinās, ka tautiskā strāva nav spējuse pat Rigā eedvest inteliģencei sparibas garu un darba dziņu. « Mēs sagatavojam, raksta tas, milzu rāmjus, bet nav to bilžu, ko tur likt eekšā ». To Karkluwalks raksturo ar sekošu spilgtu peedzīvojumu. « Ja, peemēram, eeskatamees, raksta tas, mūsu līdzpilsoņu, vāceešu, Rigas amatneecibas beedribas galvenos protokolos, tad redzam, kādu dzīvu dalību pee jautajumu vakaru kuplinašanas ņem visinteliģentakee veetejee spēki un cik dedzigi gar to interesejas veetejā publika (tur ir notureti jautajumu vakari, pee kuņeem peedalijušās vairak ka 1000 personas), un kad to stāda pretim mūsu jautajumu vakareem, tad redzam, cik mēs vēl tādās leetās esam veenaldzīgi. 1899. gada jautajumu vakaru komiteja starp citu nolēma : uzlūgt latveešu rakstneekus un zinatnes vīrus, lai tee ar preekščēlumeem un izskaidrojumeem kuplinatu jautajumu vakarus. Izvēleja kādus 36 Rigā dzīvojošus pazīstamus vispāribas darbineeekus. Izvēleteem kungeem peesūtija uzaicinajumus ; sasauca jaunu sapulci, kuņā gaidija jauneevēletos jautajumu vakaru pabalstītajus. Jautajumu va-

karu komiteja bij cerejuse uz kalnu izcelšanos, bet, deem-žel, iznāca — ridiculus mus : no 36 vireem tikai kādi pāris bij turejuši par savu peenākumu paziņot, ka teem neesot eespējams uzaicinājumu peņemt — visi citi bij uzlūgumu atstājuši bez eevēribas » (« Tēvija », 17. okt. 1901). Kur tādas leetas vareja notikt vecās strāvas centrā, kur viņas darbineekeem taču visvairak vajadzeja apzinatees, kas ir viņu peenākums, tur šī inteliģence, pee kuņas konservatīvā strāva strādajusi 50 gadus, nav varejuse uzrādīt tikdaudz spara, cik tas būtu bijis vajadzigs preekš peedališanās izglītības pasākumos ar veenu otru preekšlasījumu. « Akmeni kalta programa latveešu inteliģences virzeeneem un centeeneem » — bij pateesībā tikai jauks vārds sajūsmai svētkos; šī inteliģence, kuņai tautiskā strāva teicās eedvesuse sparū, bij gurdena pat tādā brīdī, kad pret to auga opozīcija.

Cik beeži nedzirdeja tāi pašā laikā no šim pašam aprindam sakam par opozīciju, ka ta sastāvot no « kosmopolitiķeem, kuņeem ne veena tauta nav pee sirds peeauguse (sevišķi, kad ta ir maza un neeevērota)... » Eekam konservatīvā prese mētajās ar tādeem tukšeem vārdeem, tai vajadzeja apskatītees, cik stipra tad bij peeauguse pee sirds « mazā un neeevērotā » latveešu tauta šīs strāvas inteliģencei.

« Sveiki, idealee kopotee latvju vīri mūsu plašās kreevu tēvijās latvju nomalēs »!, sauca « Vārds » (Mūsu sadzīves ideāli, « Vārds », 74. num. 1902). Ir pateesi grūti eedomatees, ko vareja dot šee « urjavu patrioti », kā tos nosauc Needra un par kuņeem tas saka, ka viņu « uzskatus tas tur par nesekmīgeem preekš mūsu saimneecīgi-sabeedrigās dzīves ».

Kur bij atrodama tautiska strāva citadaka, ar sekmīgekeem uzskateem, to Needra nesaka. Atrast ceļu uz brīvas demokrātiskas kulturas patriotismu arī tas nevoreja, jo pārak dziļi eedās viņā tās pašas bailes no patstāvīgāka brīvāka skata. Vecās strāvas bailes no opozīcijas noveda

pat viņas apdāvinatakos darbineekus pee garīga bank-
rota.

Bet ar šo bailību vecā strāva peedzima. Vaj nav divaini,
ka tas pats Kronvalds, kas vareja tik sajūsmināti runat
par « brīvības partiju », no brīvības cīņas Kreevijā ļoti
maz saprata. « Šās leelās slavenās tēvuzemes censibam
nekur kaitīgi nestrādasim pretim », rakstīja tas kādā savā
rakstā. Viss jautājums ir, kā šis censības saprast. Hercens,
bez šaubam, arī nestrādāja preti « varenas tēvuzemes censi-
bam », bet jašaubas, vaj Kronvalds būtu sapratis šis censi-
sības, kā tās saprata Hercens. Kronvalds leek pee sirds
atzīt, ka « mēs esam leelum leelas valsts locekļi ». Uz to
jaatbild, ka taisni tadēl mēs nevaram nolūkotees veenal-
dzīgi uz cīņu šai leelā valstī un taisni tadēl mums nebija
nekādu eemeslu pītees ar katkovisteem.

Ka no maskavneeku luncīgās mēles sagaidīja leelus
labumus, ta bija politiska kļūda, kas konservativo strāvu
noveda arveen dziļak. Attistījās pamazam servilisms, no
kuņa, protams, nevar sagaidīt, ka tas peeveenosees Kree-
vijas brīvības kustībai un vēl mazak vareja no ta sagaidīt,
ka tas izteiks latveešu tautas vajadzības tiklab pret vācu,
ka arī pret katkovistu nodomeem.

Kalpiņas politika nevoreja eedvest nopeetnaku ceenības
jūtu neveenā no tām tautībām, ar kuņam mums jasatee-
kas. To pastrīpo jaunās « Peterburgas Avizes » pašā pir-
mā veetā savā rakstā par tautisko centeenu paguršanu.
« Kreevi nemeklē pēc latveešu draudzības. Vāceesi lat-
veešu nebistas. Ši pretineeku izturešanās rāda, cik maz
tee vērtē visus latveešu tautiskos centeenus ». Pretineeki
it labi novēroja, ka mūsu nacionalā kustībā trūkst apvee-
notu tautas centeenu un tikpat labi tee novēroja, ka lat-
veešu vecakā inteliģencē trūka stingruma un izturīga
cīņas gara.

VIII

DEMOKRATISKI-NACIONALU DOMU TRŪKUMS MŪSU AVIZNEECIBĀ

Opozīcijas vājība. — Taktiskas greizības. — Veetējās pašvaldības projekti un taktika bez pašvaldības principa. — Vispārīgās pašvaldības eekārta kā jaunlaiku dzīves prasījums.

Jaunās « Peterburgas Avizes » sajuta šo trūkumu, tās sāka teektees pēc apveenota kopeja progresīva spēka, kā tas bija eesācis dīgt spīrgtakās demokrātiskās beedribās. Bet tālu tās netika. Par daudz nospeedoši riteja mūsu dzīve, par daudz dziļi dzīvoja pee mums kalpības gārs, un tas, ko deviņdesmitēē gadi atnesa, bij palicis bez dziļakas izkopšanas.

Ta bij jocīga situācija. Bij savadi dzirdet pārmetumus latveešu lauksaimneekēm un lasit tai pašā laikā baiļu rakstus un redzet leelo izklaidību un nenoteiktību pat progresīvakā presē.

Kā vareja no « Peterburgas Avizem » gaidit « programmas mūsu lauksaimneecības vispārejam virzeenam », kuŗai vajadzeja būt pirmā veetā drošai pašvaldības programai? Bet kā tās to saprata un kā tās lukoja pašvaldībai sagata-

vot ceļu, par to var turpat palasīties. Tur naivi teek apgalvots, ka Baltijas guberņu līdzšinejais pašvaldības veids — « landtagi nestāv saskaņā ar valdības uzskateem ». Ka landtagi vareja tik ilgi pastāvēt un var vēl pastāvēt veenmēr, ta ir zīme, ka pastāv nesaskaņa starp viņeem un valdības uzskateem! Vaj tas nav pārleecinoši?

Ar to naivai politikai nav vēl gals. Tagadejais pašvaldības veids, tā « Peterburgas Avizes » rakstija tālak, nestāv saskaņā arī ar « teem princīpeem, kas izvesti cauri ar līdzšinejam valdības reformam Baltijā ». Līdzšinejās reformas Baltijā un viņas principi, — tas būtu temats preekš laba humorista. Ja tādus pašus principus latveešu progresīvs laikraksts vēlas arī Baltijas turpmakam reformam, tad nav jābrīnās, ka latveešu delegāti lauksaimniecības komitejās bij opozīcijā veenīgi « zaķu leetās ». Ka pašvaldības leetās jārunā arī skatotees no zemes vajadzību stāvokļa, tas « Peterburgas Avizem » eēnāk tikai vēlāk prātā, kad jau mugura salocīta līka. « Visbeidzot — tā rakstija tās — līdzšinejais pašvaldības veids nestāv saskaņā ar mūsu tagadejās dzīves prasībām ». Kur ar to vajadzēja eesākt, tur tas pārvēršas par « visbeidzot ».

Bet par to, kāda pašapziņa, tur iznāk runājot par « ārzemju publicīsteem »! Vaj neskan tagad kā bērna valoda « Peterburgas Avižu » programmas raksta vārdi : « Peterburgas Avizes » ees roku rokā ar jaunaieem un tikai tad veen tās teem stāsees ceļā, kad tee pēc ārzemes publicīstu padoma bez kādas pārbaudišanas mēģinās eekārtot mūsu dzīvi, jo « Pet. Av. » ir tai pārleecībā, ka dzīves reformam vajaga izaugt pašas tautas apziņā un veenmēr peesleetees valsts satversmei mūsu plašā tēvijā » (« Pet. Avižu » parauga numurs). Par kādam ārzemju publicīstu domam te runa? Vaj « Pet. Avizes » nejuta, cik leela ir reformu vajadzība? Peesleetees valsts « satversmei » toreiz 1901. gadā? Bet tādas taču nemaz nebija, ja negrib uzskatīt katru faktisku stāvokli par teesību formu. Kreevijas pašvaldību eekārta ne mazak peesleetos « valsts satvers-

mei mūsu plašā tēvijā », jo ta būtu tai pašā laikā sīs tēvijas satversme. Ja no visa var izņemt kādu domu, tad tikai to, ka mums jābaidas un jāpeeslejas, veenalga kā un kur, nejautājot nemaz par tāda solā moralisko un politisko vērtību. Vaj tas nenozīmeja atteiktees no nacionalas dzīvības?

Tādu valodu runāja tās pašās aprindās jaunakā latveešu inteliģence, kas grībeja veco strāvu virzīt uz jaunem ceļiem, audzēt apveenotu latveešu strāvu. Kā vareja brīnītees par teem, kam nācās pirmo reiz izteikt savas vajadzības vaļejā runā, nesagatavoteem un politiski neapveenoteem, un kuŗus vecā strāva gadeem un gadu desmitēem mācija pazemotees? Lauksaimneecības komitejās latveeši nojauca, ka opozīcija pret vācētibū nav opozīcija pret zināmam Baltijas preekšrocībām un eestādem veen, bet ka ta ir opozīcija arī vēl pret daudz citam leetam; un tee, protams, kluseja, kur teem taču kā augstakā politiskā gudriba bij mācita par tādām leetām kluset.

Nebrīnesīmees. Kā vareja latveešu zemneeks sajūst, ka tam daudzīnatā patvērumā neēt visai labi, kur tai pašā laikā viņām pūlejās eedvest, ka « latveešu tauta... ir drošā patvērumā, kuŗā tai tikuse peesprausta pee debess apvāršņa gaisma »? (1). Ciņā sava pavārda dēļ vecās lapas vēl veenmēr redzeja tikai « auksto roku, kas mūsu sentēvus atvilināja no eedzimta sakara ar leelo kreevu tautu ». Latveešu vecā prese saļuma « ceešā peeklājībā » un sagaidīja « tēviško gādību » no teem, kas sāka kleegt, ka mēs esot seperatīstī, kad eerunājamees par latveešu eelas tāpelītem.

Tīrā aklibā dzīvodama, šī pati prese mēģīnāja eestāstīt, ka jaunai paaudzei ne mazākā eemesla neesot kautko vēletees. « Tagadejās latveešu paaudzes stājas dzīvē citados apstākļos, nekā tee, kas nospeeda viņu tēvus un sentē-

(1) Mūsu sadzīves ideāli, « Vārds », 74. num. 1902.

vus », rakstija « Baltijas Vēstnesis » pat tai laikā, kad viņa vaditajs Vebers sāka nojaust, ka mūsu opozīcija pret vācietību ir veenpuseja rīkošanās. « Uz kreevu reformu pamata viņi izauga, tas rakstija tālak, no ta viņem nav janoet; tas eenes labumu vispirms viņem pašem ». Taisni tas jau ir tas labais, ko vareja sacīt par jauno paaudzi, ka ta mekleja reformu pamatus. Bet tee « reformu pamati », uz kuŗem jaunā paaudze izauga, nebij reformu pamati.

* Tik naivi vēl vareja toreiz runāt; tagad mēs zinām, ka izdaudzinatee « reformu pamati » bij nodomati mūsu tautības vājināšanai.

Ne noskaidrotees vareja mūsu politiskais stāvoklis, ne nostiprinātee politiskā domašana, kur ne tikai « Baltijas Vēstnesis » raudzija sameerināt « tagadejās paaudzes » ar reformu pamateem, bet ari, kad tai pašā laikā vareja « Deenas Lapā » drukāt : « pēdejos trijos gadu desmitos, pateicotees valdības rīkojumeem un reformam, latveši dzīvo normalos apstākļos » (1). Te pat nav tās kaunīgās nesaskaņas, uz kuŗam tik vijīgi aizrādīja « Pet. Avizes ».

No tāda veedokļa, ka latvešu tauta dzīvo normalos apstākļos, nav, protams, eespējams atrast « vispāreju nacionalu programu ». Tāds uzskats noder par pabalstošu argumentu ari tam uzskatam, ka « ekonomisku un sabeddrīgu interešu laukā nacijai, ņemot to visā viņas kopībā, nav nekādu vispārīgu kopeju uzdevumu ». Kad sabeddrīgās intereses, kā tās izpaužas kādas nacijas pašvaldībā, ir jau apmeerinātas « normalos apstākļos », tad nacijai nav vairs kopeju uzdevumu. Bet kur vēl trūkst šo sabeddrīgo interešu pat pašām pirmatnejām izteikšanās formām, tur nacijai ir gan kopejas intereses, tur nacijai mēdz gan būt « nacionala programma ». To eestāstīt tādeem, kas

(1) S. K. vēstule redakcijai, Deenas Lapa, 18. maijā 1902.

vēl 1902. gadā bij pārleecinati, ka latveeši dzīvo normalos apstākļos, nav, protams, veegli. « Zem varenā ērgļa spārņiem mīt ap 120 dažādu tautu, rakstija tai pašā laikā « Peterburgas Avizes », kas visas drikst zelt un plaukt pēc savas tautības īpatnības ». Kur tik laba dzīve 120 tautam, tur žēl vārdu tēret par tautu pašvaldību.

Tāds pazemības gars bij pārņēmis neveen veco strāvu, bet ari legalo opozīciju. Lai atminamees vēl tikai šīs opozīcijas centra — Jaunās Latveešu Sabeedribas atklāšanu 1902. gadā. « Bīstes ar skaistu puķu dekorāciju »; Deglavs sauc : « mēs strādājam », Hermans Asars deklamē par « Mājas Veesi », ka tas « pastāvīgi atjaunodamees pulcejis ap sevi tautas garīgo jaunību un gājis veenmēr talkā jauneem centeeneem ». « Brīnuma stunda », « individualisms ir mūsu laika zīme »! — sauc 1902. gadā vēlāk tikpat leesmainais individualisma eenaideeks (1). Cik daudz neīstu jūtu! No sādas opozīcijas nevoreja sagaidīt nedz jaunu tautas programu, nedz stingra rakstura vadītu darbu.

« Jaunam centram jābūt tautiskam un ne nacionāli aristokrātiskam », rakstija « Deenas Lapa » (2). Bet velti bij gaidīt no šīs puses jauna demokrātiska tautiskuma vārdu. No šīs opozīcijas nevoreja sagaidīt, ka ta vedīs uz noteiktu nacionālu ideju apveenotu progresīvu inteliģenci. Radīt un apveenot nacionālu tautas spēku, to ta nevoreja.

Vaj neizklausas kā pašleelība, kad « Pet. Avizes » solijās « sagatavot mūsu mazgruntneekus uz pašpārvaldības peenākumu saprašānu un izpildīšanu, kā ari izaudzēt darbineekus preekš šeeem peenākumeem? » Tas bija vēlts un neapdomats apsoliņjums. Šo pašu aprindu valoda par

(1) « Mājas Veesis », 47. num. 1902.

(2) Rīgas Latveešu Sabeedriba, « Deenas Lapa », 251. num. 1902.

pašvaldību taču leecina, ka tām trūka plašāka skata pašvaldības leetās.

Kad tām nacās runat par Baltijas muižniecības pašpārvaldības projektem, tās nekad nepacēlās par parasto taktiku, vērst visus argumentus veenigi pret vācēšu preekšrocibam, it kā tanīs būtu visa mūsu nelaime un it kā no viņam veenigi atkaratos mūsu stāvoklis.

Cik stipra bij vēl 1902. gadā ticība uz svešo eerēdni, to rāda, peemērem, kāds raksts tās pašās « Pet Avizēs » par Kurzemes muižniecības zemstes projektu. Šis zemstes projekts deva projektētās apriņķu un guberņas pārvaldības veetneecibās tādu pārsvaru muižniecībai, ka latveeši dibināti pret to uzstājas. Ari « Pet. Avizes » to atraidija. Bet vaj tās atrada savā kritikā pareizo stāvokli pret to, kā ari pret līdzšinejo Kurzemes saimneecības kārtību, kā ta pēc 1874. gada likuma nodibinata un pēc kuņas Kurzeme teek pārvaldīta no tā dēvetās rīcības komitejas, kas pastāv no eecelteem eerēdneem? Ši pārvaldišanas kārtība ne par nagu melnumu nav labaka, kā ta, kuņu projekteja muižneecība. Abas pārvaldišanas kārtības ir veenada ļaunuma.

Bez tam, cerības uz bezaizspreedumaino un neatkarīgo kreevu eerēdni jau toreiz nebij vairs tik straujas. Rakstija taču latveešu zemneeki savā peticijā 1905. gadā par šo jautajumu ļoti noteikti : « Vidzemes leela daļa komisaru ir kreevu tautības, eecelti no Eekš-Kreevijas ; tee neprot veetejās valodas, nedz pazīst veetejos apstākļus. Beeži viņi teek mainīti, bet kas usturas ilgak, nāk satiksmē ar turigeem vācu muižneekem un attālinas vēl vairak no zemneeku intereseem. Turpreti Kurzemē gandrīz visi komisari ir no veetejo vācu muižneeku vidus un tādi tee nevar būt zemneeku patstāvības aizstāvetaji ». Tā tad skaidri : abas pārvaldišanas kārtības, tiklab ta, kuņu lika preekšā muižneecība, kā ari ta, kuņa tagad pastāv, ir veenada labuma un starp tām nav izvēles. Nopeetnai kritikai jaatraida tās abas ar veenadu noteikttību. To « Peterb.

Avizes » nedarija, savu rakstu tās nobeidza ar sekošiem miļeem vārdeem : « Mēs ticam, ka kreevu eerēdņi taisnigaki eevēros mūsu dibinatas intereses, nekā Kurzemes muižneeki » (1). Vaj « Pet. Avizes » nezinaja, ka atnākušee eerēdņi it labi prata novērot, ka intereses teem jaaizstāv? Tas nav domajams. Šķeet, ka ari « Pet. Avizes » zinaja, ka mums veenadi miļi ir tiklab Kurzemes muižneeki, kā svešee eerēdņi. Tik nelaime ta, ka vecee māņi bij vēl ļoti dzīvi un neļāva skatitees taisni acis īstenibai, vaj ari vecā pašapmānišanās taktika loedza turetees pee nopeetnas principielas kritikas. Tas ir veens tāds peemērs, kuŗu varetu pavairot ar simteem citu.

Otrs trūkums, kuŗu var atrast visos toreizejos pašvaldības projektu pārspreedumos, ir izvairīšanās no konsekventas zemes pāsvaldības domas. Viscaur šos pārspreedumos var atrast prasību pēc demokratiskas veetneeku eecelšanas kārtības, kauču ari miglaini; bet nekad šee pārspreedumi nemēģina aptvert pašvaldības kompetences un viņu sistemātisku izbūvi, stādot to atkarībā no veselas tautas vajadzībam un no viņas zemes robežam. Veenmērtur ir runa tikai par veetejo un ja daudz par videjo pašpārvaldības kārtību, nekad par visas zemes pārvaldību. Tee pazist tikai « veetejās saimneecības vajadzības : satiksmes ceļus, ļaužu veselību un ārstneecību, skolas un nodokļūs šee mērķeem par labu ». Kritika nejautaja, vaj pat šis « saimneecīgās vajadzības » varetu tikt kārtīgi pārvaldītas no aprinķu veetneecībam jeb vaj nebūtu preekštām vajadzīgi augstaki, darbību vadoši un apevenojoši organi ar zemes veetneeku saeimu preekšgalā. Skolu eeriķošana, viņu savstarpeji sakari, viņu uzbūve un pārvaldīšana, sākot no zemākās līdz augstakai mācības eestādei, nav vairs modernā sabeedribā veeteja saimneecības vajadzība. Neveena tauta to neuzskata vairs par veeteju leetu,

(1) Kurzemes muižneecības zemstes projekts, « Peterb. Av. » 2. n. 1902.

bet gan par visas tautas kulturas uzdevumu, kuŗa kārtīga izpildīšana var norisināties tikai ar visas tautas lemsānu un līdzdalību. Skolas principi nevar tikt izteikti ar atsevišķam apriņķa veetneecibam, bet tikai ar tautas veetneecību. Tāpat tas ir ar satiksmes līdzekļiem, kuŗi tikai mazākā mērā uzskatāmi par veeteju vajadzību. Racionāla satiksmes izbūve nevar izeet no atsevišķiem mazākiem eecirkņiem, bet gan veenīgi no leelas eecirkņu kopības. Ārstneecība un vispārīm tautas veselības kopšana, nespēcīgo un slimo apgādība nav modernā sabeedribā vairs veetejas vajadzības, tās prasa plašu organizāciju, kuŗa var atbalstīties tikai uz visas tautas likumiem un visas tautas līdzekļiem. Pamatīgi eedomājoties veetejās vajadzībās, nevar apstāties pee apriņķu veetneecības. Bet to darija visa mūsu prese. « Jādod zemes saimneecīgas un garīgas vajadzības intereses pareizi un taisni aizstāvet eeedamām zemstu pašvaldības eestādem; pašvaldībai jābūt pilnīgi izvestai kārtu, pagastu, draudzū, pilsētu, apriņķu un guberņu pašvaldībai. » Bet vaj tas viss jau būtu « pilnīgi izvesta pašvaldība »? Ta būtu zemaka un videja pašvaldība un tikai pašpārvaldība, t. i. rikošanās kārtība, kuŗas principus nosacītu citi. Ta nav pašvaldība, kuŗa pati nosaka arī savus principus. Zemes saimneecīgo un garīgo interešu pārvaldīšanas principi nevar tikt izvesti sadrostatatās pašpārvaldībās. Šo principu noteikšana un viņu praktiska izvešana dzīvē peeder pee visas zemes teesībām, ta ir augstako organu lemsānas vara; bet augstakais organs zināmā tautā ir šī politiski, ar īpatneju teesību satversmī organizeta tauta. Tādai organizetai tautai ir dabīgas robežas — ta ir viņa pate, viņas valoda, viņas dabīga kopsabeedriba. Zemes saimneecīgas un garīgas intereses nav praktiski pārvaldamas no sadrostatatas sīkas veetejas pašvaldības, cik svarīga ta arī nebūtu. Tik pat maz praktiska būtu pašvaldība, kas neeevērotu tautas dabīgās robežas un bez vajadzības sarežģītu pašvaldības zīstemu, sajaucot apgabalus ar dažādam valo-

dam un dažadam tautam, kā tas tagad ir Baltijā, kur Vidzemes guberņas pārvaldībā sajaukti latveeši un igauņi. Ka tāda kārtība nav ilgi uzturama, to atzina savā laikā pat « Rigas Avizes », kuŗam nevarēs pārnest nacionāla progresa kaislibu. Tadēļ jo divaini, ka šo jautājumu par tautas politisko apveenošanu viņas dabīgās robežās neaizķēra neveens no progresīviem latveešu laikraksteem, kur tas taču nebij nemaz apejams apkārt, tikko nācās runāt par « zemes saimniecīgo un garīgo interešu » pārvaldišanu. Pat veetejās komunalās reformas nav peemums domājamas, atstājot tagadejo sajaukumu pa vecam. Bet to neeeveroja.

Tā kādā citadi ļoti pamatīgā rakstā par Vidzemes pašvaldības reformu arī « Baltijas Vēstnesis » ne ar vārdu nepeemin, ka pirmajam solim plašakas pašvaldības nokārtošanā Baltijā vajadzētu būt veenas tautas apdzīvoto apgabalu apveenošanai.

« Mums vajaga pašvaldības vārda istā un pilnā nozimē, mums nepeeteek un neko nelidz kādas eestādes, kuŗas zem pašvaldības izskata veenu ļaužu šķīru noleek zem otras šķīras aizbildneecības, kuŗa dabīsko vadību sen jau zaudejusi » (1). Tā nobeidzas šis interesantais apcerejums, un jābrīnas tik, ka arī tas, kas tik sapratīgi tuvu peeeet pārvaldības leetam, neatrod neka ko sacīt par vispārejo zemes pašvaldību un nesneedzas tālak par sikas pašvaldības prasībam.

Citā kādā « Baltijas Vēstneša » rakstā par Vidzemes pašvaldības leetam teek sacīts, ka leetas negrozās apbruņneecības projektu veen. Tik no šī pareižā ūzskata neteek taisīti tālaki slēdzeeni, jo arī šis raksts turas bailīgi pee jautājuma par zemakas pārvaldības veenību. Apcerejuma autors cenšas galvenam kārtam peerādit, ka latveešu mazgruntneekeem ir pēc vērteto arķlu un dālderu

(1) Vidzemes pašvaldības reforma, « Baltijas Vēstnesis », 2. jūl. 1905.

daudzuma teesiba uz divkārt tik leelu preekštāvību kā muižneecibai. « Peemērojot teesibas nesamam nastam, mazgruntneeku un zemneeku māju rentneekem Vidzemē peenākas zemes pašvaldībā divtik balsu kā leelgruntneekem. » Tas viss jau ir no ļoti leela svāra un tādi aizrādījumi, atteecībā uz muižneecibas stāvokli, ir taktiski pareizi. Bet izejot no šāda balss teesību pamatojuma, grūti nonākt pee visas zemes vajadzībam peemērota balss teesību principa, kas izteiktu arī strādneeku šķiras vajadzības. Bet tāds princips ir sevišķi mūsu dzīvē no svāra. Viņa attīstīšana ir nepececešana, ja grib attīstīt latvešu tautas politisko veenību. Mūsu tautības attīstības labā nedrīkst būt pee preekštāvības eekartošanas no svāra, cik katra šķira nes nodokļu, bet gan, kādas balsošanas teesības vismazāk mūs sadrostatatu un traucetu mūsu satvermes teesību organizēšanās procesu. Veenīgi no tādām balsošanas teesībām mēs varam sagaidīt tautas veenības tālāku attīstīšanos un šīs veenības ātrāku pāreju stingrā apveenotā pašvaldības eekārtas izbūvē, kas rada veenādu teesību pilsoņus. Vācijas parlamenta vēlēšanas teesības ir, kā tas jau vairākārt ticis aprādīts, ļoti leelā mērā stiprinājušas Vācijas apveenošanos. Balsošanas teesību organizācija ir pirmais plašais pamats, uz kuŗa var attīstīties tautas politisku eestāžu veenība, šķiru un kārtu preekšrocības šai organizācijā rada tikai nederīgas plaisas, kas kavē tautas attīstību. Tas jāeevēro jau pee pašu zemāko pašvaldības veenību izkopšanas. Latvešu sabeedribai jāpeeņem no paša sākuma arī vēlēšanas teesību jautājumā tas teesību veids, kas saista visu tautu veenkopejā politiskā organismā. Kur noved cits stāvoklis, to var redzēt pee mūsu labā spārna konservatīvās grupas. Pat ar labākeem nacionāleem nodomeem tāda grupa, kas pee mums atsvešinasees no lidzteesīgu pilsoņu principa, atsvešinasees arī no visas tautas, ta skaldīs un pabalstīs uzbrucejus tautībai.

Ta paša « Baltijas Vēstneša » raksta autors aizņem arī

jautajumu par Vidzemes muižniecības projekta pašvaldības eecirkņeem. Tas rāda, ka mūsu tagadejās zemākās pašvaldības veenības ir savā veetā un kā javēlas veenīgi viņu teesību paplašinašana, padarot tās par veenibām, kas aptver visas veetejās kārtas un šķiras bez izņēmuma. Ka šis zemākās pašvaldības veenības nespētu arī ar leelakeem eeņēmumeem izpildīt visus tos peenākumus, kuņus tai uzleek jaunlaiku dzīve un ka šo veenību labā būtu, ja dažādi peenākumi tiktu viņam atņemti un uzlikti videjai un vispārejai pašvaldībai, par to rakstā neko neatrodām. Būtu raksta autors dziļāk pārlicis apakšejo pašvaldības veenību uzdevumus un viņu nastu smagumu, tad tas būtu visadā ziņā bijis pret to, ka pagasts nestu skolu un nespēcigo apgādašanu, ka to vēlas bruņneeku projekts; arī tas butu vēlejees, ka skolu un apgādašanas pārvaldības nozares pārēetu uz augstaku pašvaldības veenību.

Igauņu laikrakstu pārspreedumos vareja toreiz vairakārt dzirdēt, ka mūsu pašvaldības reformai jaeesākas ar pagasta pašvaldības reformu, pee kam leels svars leekams uz to, ka tās atklātības leetas, kuņas preekš pagasta par smagam, teek nodotas aprīņķu vaj guberņu pašvaldībai. Tas jau ir solis uz preekšu pašvaldības idejā. Bet arī tas vēl ir tālu līdz mēģinajumam atrast kopuzbūvi, kas sāktos no zemakas pašvaldības teesibām un beigtos ar augstakām zemes eestādem. Igauņu laikraksti, kas aizstāveja šo dažu atklātu peenākumu pārnešanu uz augstaku pašvaldību, nojauda, ka pašvaldības reformai Baltijā jābūt daudz dziļakai un ka ta nevar grozitees veenīgi ap veetejo pašvaldību, kā to kāds igauņu laikrausts izteica sekoši : « Pargrozāmi ir visi mūsu atklāti peenākumi un visas mūsu teesības. » « Vispārīga reforma », par kuņu eerunājās pee šī gadījuma igauņu laikrasts nevar apstātees pee pagasta vaj aprīņķa veenības un šo veenību primitiveem organeem; tai soli pa soli būtu jānonāk, attīstot pārvaldības nozares arveem augstak, pee pašvaldības, kuņa aptvērtu visu zemi un būtu jauna teesību izteiksme zemei.

IX

ZEMSTES, LANDTAGI UN PASVALDIBA

Landtagi un zemstes. — Zemstu cildinašana. — Zemstes eestādes 1905g. petīcijās. — Centralais satversmes orgāns un pašvaldības satversmes.

Stingras pašvaldības domas trūkums parādījās joprojām skaidri, kad pacēlās jautājums par zemstēm Baltijā un ja vēl ir saprotams, ka šai jautājumā nebija principiālas skaidrības, kad tas pirmo reizi tika uzstādīts mūsu aviānecībā, tad vēlāk, kad noskaidrojās zemstu oficiālo aistāvu centēni, vajadzēja izprast, ka mūsu stāvoklim pret zemstēm jābūt citādam un ka mūsu sadzīvē zemstēm nevar būt tāda nozīme, kā īstam tautas pašvaldības eestādem. Vēl petīciju laikā vareja pat progresīvākos rakstos atrast domas, kuŗas tagad pārsteidz. No plašāka skata pāšvaldības leetās viņos maz kas atrodams. Zemstes teek šos rakstos nostādītas kā glābejas no visēem trūkumeem.

Kas atteecas uz landtageem, tad tika izteikta ta doma, ka veenīgi « tee mūsu guberņas noveduši viņu nenormalā stāvokli » (1). Tāds aizradījums ir, protams, veen-

(1) « Peterburgas Avizes », 1905.g. 55 n.

pusejs un kādus pārmetumus nebūtu landtagi arī pelnījuši, uzkrāut viņiem visu vainu par nenormāliem apstākļiem Baltijā nav iespējams. Aprādījumā trūkst pilnas atklātības, nav izteikts, ka landtagi un viņu darbība atkaras arī no kādas citas varas, kuŗas interesēs ir ka landtagi paleek viņu tagadējā veidā. Landtagu iztūrešanās nav atkarīga veenīgi no Baltijas muižniecības, landtagu reorganizēšanai stāv preti arī tās pašas aprindas, kuŗam tik grūti nākas atzīt vispārejas reformas.

Uz šo pusi 1905.g. petīcijas pašvaldības jautājumā mazāk aizrāda. Bet taisni no šīs puses teek zemstes solitas kā leela reforma. Skatotēes no plašāka stāvokļa, varam mēs zemstes solitājeem atbildēt meerīgi, ka mums pret landtagiem nav nekas, ja tee teek pārveidoti un nostādīti uz citeem teesību pamateem. Ja zemstes eevadītu mūsu zemes eekārtā nopeetnākas pārvaldības eestādes tad, protams, ikkatrs pašvaldības draugs šīs eestādes apsviektu, bet ja tās grib pārverst par pārtautošanaš eestādem, tad viņu daudzīnātais labums var sacelt šaubas un tad var pat izceltees jautājums, vaj vecee landtagi nav mazāk kaitīgi, eevērojot, ka to eespāids uz tautas garīgo dzīvi ir mazs. Lai arī kā, bet ja zemstes pārveršas par demagoģijas līdzekli, tad latveešu iztūrešanās pret zemstem nevarēs neveenu pārsteigt, ja veen mūsu apziņa eegūs pašvaldības jautājumā noteiktību.

Šai ziņā 1905.g. petīcijās daudzkā trūkst un ir laiks saprast, ka cildinot zemstes, mēs pabalstam leelā mērā politisku frāzi un sajaucam jēdzeenus. Zemstes prasījums nav mūsu pašvaldības leetās principiēlas dabas un kā demokrātijas aizstāvjeem latveešiem pāsvaldības prasība pārveidojama tādā kārtā, ka tanī izpaužas tautības princips.

1905.g. petīcijās atkārtējas viscaur prasījums, lai landtagi teek atcelti, un šīs prasījums katram arī saprotams, kas zin, kādā mērā landtagi ir Baltijas muižniecības orgāni. Bet tai pašā laikā nav jāpeemirst, ka šee orgāni

tikpat labi var tikt pārveidoti, kā tas ar tamlidzigeem organeem vēsturiskos laikos beeži noticis un ja šāda pārveidošana ir iespējama vaj šāda iespējamība vismaz paredzama, tad nav nekāda eemesla zinamu vēsturiski attīstījušos organu iznīcināt tadēļ veen, ka tas kalpojis kādas šaurakas šķiras interesem. Ja tāds organs ir vēsturiskā attīstībā cik necik saaudzis ar zemi, tad pee reformu izstrādašanas nav nekāda eemesla šādu organu pazudināt. Vis jautajums var grozitees veenigi ap to, vaj landtagi var tikt pārversti par pilnigakeem organeem un škeet, ka šis jautajums nebūtu grūti izšķirams. Saprotama leeta, ka ari jūtas prasa tādā jautajumā savu teesu un eevērojot to, ka naidis pret landtageem ir pārņēmis jūtas, daudzi vēlesee redzet veco landtagu veetā pilnigi jaunus organus. Tomēr lai izprastu savu principiēlo stāvokli un noskaidrotu jēdzeenus, tad jaeevēro, ka landtagi ari viņu tagadejā veidā formalpolitisku teesibu ziņā pāraki par zemstem. Kamēr zemstes ir zemakas pārvaldības organi, kušos izteicas zemakā pašvaldības pakāpe, tikmēr landtagi ir vismaz augstakas pašvaldības organu pasākumi. Sajūsminadamees par zemstem, mes beeži peemirstam šo izšķiribu.

Veenā no 1905.g. peticijam atspoguļojas šis jautajums sekoši : « Jaatceļ landtagi, līdz ar to jaiznīcina vācu muižneeku privileģijas, jauzlabo sikgruntneeku stāvoklis, japeelidzina zemneeki teesibu ziņā citam kārtam un janodod zemes saimneeciskas un garigas intereses pareizi un taisni aizstāvet eevedamam zemstu pašvaldības eestādem, kur visam kārtam ir japeedalas ; pāsvaldībai jābūt pilnigi izvestai : visu kārtu, pagastu, draudžu, pilsētu, aprinķu un guberņu pašvaldībam uz visparigas, teešas un aizklātas balsošanas pamata » (1). No šīs veetas jo skairi redzams, cik mazā mērā peticiju rakstītajus nodarbinājus pašvaldi-

(1) « Peterburgas Avizes », 55 n. 1905.g.

bas jautajums tādā viņa veidā, kā tas veenigi uzstādams, ja grieb pret līdzšinejo pārvaldības kārtību eņemt istas pašvaldības stāvokli. Formula, kā redzams, ir ļoti veenkārša : veenā pusē landtagi, kuŗi pilnigi teek atraiditi, otrā pusē zemstu eestādes, pee kam ne mazako aizrādījumu neatrodam, ka peticijas sastāditajeem sneegtos jautajums pāri par zemakas pašvaldības robežam. Kā augstako pāspārvaldības organu pazist tee veenigi guberņas zemsti. Tas nozimē, ka tee ļāvušees apmulsinatees no zemstu sapņa un ka teesiskee jēdzeeni viņeem bijuši sveši. Politiskā ziņā šī zemstu cildinašana sajauca domas un neļāva tām noskaidrotees līdz zemes pašvaldības idejai. Tālak par « guberņu pašvaldību » peticiju prasības negāja un tas nozimē, ka preekš 1905.g. pašvaldības jautajums pārak maz nodarbinajis pat progresivakos prātus. Augstakas pašvaldības centeeni būtu uz landtageem citadi skatijušees un kauču tee būtu tikuši apkaroti, nekad tas nebūtu noticis, izejot no prasījuma pēc zemstem, bet gan nostājotees uz plašakas pašvaldības idejas pamatu. « Veenigi vācu muižneecibas un tās landtagu riciba ir noveduse mūsu guberņas tagadejā nenormalā stāvoklī », rakstīs 1905.g. latveešu inteliģences peticijā (1). Nenoleedzami, ka šodeen tādā peticijā « mūsu guberņas » vairs neatkārtotos, bet viņu veetā gan rakstītu noteikti un ar plašaku skatu — mūsu zeme. Japeezīme gan, ka peticiju rakstītāji bez šaubam likušees vaditees no ceribas, ka formulejumā « mūsu guberņas » izteicas mazak nesaskaņa starp peticijā aizstāveteem centeeneem un tām eestādem, pee kuŗam ar peticiju greezās. Bet šī ceriba, kā zinams, tika peevilta. Atkal reiz bij pamodušās ceribas uz latveešu labvēļeem. Cīņai centās peedot tādu raksturu, itkā visi Baltijas publisko teesību jautajumi grozitos veenigi ap zemstem. Tā veenpusejas taktikas principi un nenogatavojušees pašvaldības centeeni neļāva pašvaldības prasībai attistitees visā

(1) « Peterburgas Avizes », 25.n. 1905.g.

spēcībā : zemes pašvaldības prasījuma veetā nāca prasījums pēc « mūsu guberņu » pašvaldības.

Ka radikalās petīcijās prasītā zemste atšķīrās no pastāvošam Eekš-Kreevijas zemstem, par kuŗu eevešanu Baltijā rūpejās Rigas Latveešu Beedribas petīcija, tas nav vēl sevišķi uzsverams. Bet arī citām trūka sajūta, ka latveešu tauta taisni tai laikmetā attīstījās par dzīvu politisku organismu, kuŗam ir teesiba dzīvot savu ipatneju dzīvi. Kur tāda sajūta bija, tur runāja par latveešu zemi jeb par latveešu tautu, ar tādu sajūtu sirdi neveens nerunās par « mūsu guberņam ». Ja pat latveešu intelīgences petīcijā bij vēl tāda neskaidriba nacionali-demokratiskās domās, tad nav jābrīnas, ka latveešu zemneeku petīcija galvenam kārtam runāja tikai par pagastu pašvaldību.

Tādā laikmetā, kur reformu centeeni grozijās ap « valsts atjaunošanu » un kur šī valsts atjaunošanas vajadzība jo asi tika sajūsta arī latveešu tautā, tur pašvaldības prasība bij uzstādama bez aplinkeem un kompromiseem, lai ideju augstumā un noteiktībā jo skaidrak būtu redzams praktiskas rīcības ceļš. Šīs idejās par nācijas teesibam būtu jo spilgti atspoguļojusees vecā istenība. Deemžēl šos ideju augstumus, kā redzejam, mūsu politiskā doma nesasneedza, neskatotees uz to, ka dzīve raidit raidīja un virzīja domu uz idejisku noteiktību. Kur tādā mērā nodarbināja visus prātus jautajums, kā sasneegt valsts atjaunošanu visā Kreevijā un kur ar leelu noteiktību visas domas virzījās uz satversmes nodibinašanas organu, no kuŗa sagaidīja valsts pamatīgu atjaunošanu, tur nevarēja paeet garām jautajumam, kā šo valsts atjaunošanu panākt arī atsevišķās Kreevijas daļās. Gaidit visu no centralas eestādes, kur apstākļi tik sarežģiti, kā tas ir Kreevijā, tas nav eespējams. Galvenais satversmes organs pārak maz būtu varejis peegreest vēribu ipatnejo apgabalu apstākļeem, pārak maz tas būtu varejis nodziļinatees atsevišķu tautu centeenos un tadēļ arī viņa atjaunošanas darbs būtu bijis nepilnīgs, ja tai pašā laikā bez šī centrala

organa nebūtu tikuši nodibināti līdzīgi centrāli organi tādos apgabalos, kā Baltijā. Šī doma ir tik saprotama un stāv tik ceešā sakarā ar pašvaldības ideju, tiklīdz ta eevadama dzīvē, ka peticijam vajadzeja dot tai pirmo veetu, kad runaja par reformam politiskā eekārtā. Pat ja uzskata par peeteekošu « mūsu guberņu » pašvaldību un ja ari pašvaldības doma turas veenīgi zemākās pārvaldības robežās, ari tad vajadzeja paceltees jautajumam, ar kādeem līdzekļeem un ar kādu organu palīdzību izstrādat šo reformu. Praktiskā politikā vajadzeja izrāditees, ka ari mazākās reformas prasa pārdomašanu pašā zemē un ka zemes jautajumi prasa pārbaudišanu atseviškā zemes organā. Visu notikumu gaita virzijās uz tādu organu nodibinašanos, bet tas notika bez skaidri pārrudzeta ceļa un bez vadošas idejas. Taisni otradi, mēģinajumi vest apzinīgi notikumus uz to pusi, eejauktees notikumu gaitā ar idejisku apzinību, neatrada to peekrišanu, kā tas būtu bijis, ja mūsu apziņa par tautas suverenitāti, tautu kā pašteesīgu personību būtu bijuse izstrādāta un noskaidrōta, ņemot vērā zinātni un vēsturi. Kādeem sirsnigeem vārdeem runā « Peterburgas Avizes » savā plašā rakstā « Iz veetejās dzīves jautajumeem » 19. julijā 1905.g. un cik noteikti teek izsacīta doma, ka « kārtīgas satversmes izstrādāšanu būtu labi nodot atseviškai valsts veetneeku sapulcei, kas izstrādātu valsts pamatlikumus un noteiktu reformu mērķus ». Šķeet, šai domai vajadzeja eet tālak, vajadzejā jautat, kam izstrādat pamata likumus un noteikt zemes personības teesisko veidu, kur attistijusēs kulturas tauta ar savu īpatneju kulturelu autonomiju. Praktiskam politiķim šis jautajums bez kavešanās uz mācas, tiklīdz principā atzīts, ka reformas ir izstrādājamas un eevedamas no atseviškeem organeem un nevis oktroejamas no teesiskā ziņā svešām un nokompetentam eestādem. Būtu nesapratīgi un isredzīgi atzīt principā pamata likumu sapulci un šo pašu principu noleegt, kad eet runa par noteiktu reformu mērķeem pee atseviškam tautam. Ir

gan teesa, ka tikai reti var principi izpaustees visā savā asumā, jo dzīve ceļ beeži kaveklus, politiskā cīņa speež peekāptees, bet visi šee eebildumi nekrit tādā svarā, kad eevēro notikumus, kādos tika izteikts valsts atjaunošanas organu princips. Strīdus negāja veenīgi ap principeem un teoretiskam varbūtībam. Valsts atjaunošana bij eesākusēs, jauni sabeedribas un valsts organi attīstījās viseem redzot straujā gaitā un tādā kārtā nevis teorija, bet gan dzīves gaita speeda uz noteikteem eeskateem par jaunas satversmes pamateem. Kas būtu bijis dabigaki tādos apstākļos, ka ja « Peterburgas Avizes » būtu eeminejušās par tādu pašu atsevišķu sapulci mūsu zemes leetās? Ta nebutu bijuse utopija, bet gan apstākļu radīta, stringra principiela doma ar leelu praktisku, spēcinošu nozīmi. Taisni šī nekonzekvence apgaismo jo spilgti mūsu toreizojo teoretisko un praktisko vājību pašvaldības leetās.

To pārdomājot der arī atminēt, ka Rīgas Latveešu Beedribas eekšleetu ministram eesneegtā rakstā vasarā 1905.g. izskaidroja, ka mēs uz politisku dzīvi neesot vēl spējīgi; ta atsaucās uz mūsu « tautas masas nesagatavošanu uz politisku darbību vispārīgi un uz politiskam celšanam sevišķi » un prasīja veenīgi zemstes (1). Kur vareja parādītees tāda doma, tur, protams, nav ko brīnītees, ka mūsu pašvaldības centeeni nevoreja atrast to izteiksmi, kas būtu saskanejuse ar mūsu tautas personības vajadzībām. Rīgas Latveešu Beedribas petīcija prasa veenīgi zemstes un ta šai ziņā neatšķiras principieli no tādeem prasījumeem pārejās petīcijās. Pašvaldības eekārtā būtu visām sīm eestādem kā formalteeību organeem veenada vērtība, kautgan zociālā ziņā dažāda. Ta ir toreizejās latveešu demokratijas vaina, ka ta ar saveem pašvaldības prasījumeem tik maz spēja atrobežotees no konzervativam aprindam.

(1) Salīdz. Rīgas Latveešu Beedribas petīcijas leetā doto paskaidrojumu Baltijas Vēstnesī, 4. jūnijā 1905. g.

LATVEESU BEEDROŠANĀS AR CITAM TAUTAM, SEVIŠKI VĀCEEM

Jautājuma vēsturiskā attīstība. — Latveešu-vācu atteicības. — Vāci un viņu vecā pašvaldības ideja. — Baltijas tautu liktens un beedrošanās doma agrāk. — Uzskatu attīstība latveešu-vācu leetās. — Pārkreevošanās vaj pārvācošanās? — Virzeeni Baltijas tautu politiskā sastāvā. — Kopejas pašvaldības partijas attīstība un vācu stāvoklis. — Visvāceetības centeeni.

Ciņa pret teeksmem iznīcinat mūsu tautību speež mūs apsvērt, kā nostiprinat savu stāvokli neveen ar savu pašu spēku palīdzību, bet kur meklet ari atbalstu pee citeem spēkeem tuvumā, kas savukārt ir speesti tuvinatees mums, lai stiprinatu savu stāvokli. Šis jautājums ir nodarbinājis mūs jau labi sen atpakaļ un it sevišķi dzīvi to pārrunāja 1902.g., kad jaunās « Peterburgas Avizes » savā pirmā numurā pacēla jautājumu, ar kādu tautu deretu latveešiem beedrotees.

Toreizejā pārrunā izlobijās dažadi uzskati, « Peterburgas Avizes » aizstāvejā to domu, ka « latveešiem jacenšas netikdaudz pēc beedrošanās ar citam tautam, bet gan

jarūpejas, lai pašu spēki taptu veenoti un attistiti » (1).

Cik pareiza tāda doma arī nav, ta tomēr nedod atbildi, jo taisni tad, kad vēlas lai « pašu spēki taptu veenoti un attistiti » japārleek jautajums, kā to vislabaki panākt un kā tas ir sasneedzams neveen ar pilnīgu atšķiršanos, bet arī ar beedrošanos. Tas, šķeet, skaidri noredzams, kad eevēro, ar kādam tautibam mēs kopā dzīvojam vaj kādas atrodas mums kaimiņos. Būtu politiski nepareizi atraidit katru beedrošanos.

Stājotees pee jautajuma, ar kādam tautam mums būtu jabeedrojas, jamēģina skatitees uz visam atteecibam stingri politiski, apkļusinot pēc eespējas jūtas, lai apsvēršanā nāktu veenīgi politiski mērķi un viņu sasneegšanas līdzekļi. Sai ziņā var tikai peekrist « Peterburgas Avižu » rakstam, kad tas, runadams par latveešu-vācu atteecibam, saka : « mēs esam gatavi aizmirst visu pārestību, ko vāceeši nodarijuši latveeseem pagājušos laikos ». Mums pēc eespējas jaatsvabinajas politiskā dzīvē no atmiņam un jaatzist, ka politiskā dzīvē tādas atmiņas dažreiz neļauj meerīgi apsvērt tālako ceļu. Tapēc mums šķeet, ka « Peterburgas Avizes », saprazdamas kāds svars ir latveešu-vācu atteecibam, mēģina uz šim atteecibam skatitees ar politiska vērotāja prātu. Var gan aizrādit, ka 1905.g. notikumi latveešeem visai apgrūtina tādu stāvokli eeņemt, kā tas izteicas minētā « Peterburgas Avižu » rakstā 1902.g., bet apsverot visus apstākļus, mums šķeet, ka arī tagad « Peterburgas Avižu » eeņemtais stāvoklis nav zaudejis no savas pareizibas. Lai arī cik daudz rūktuma būtu sakrājees pret vāceešeem, tam nevar atdot pilnīgu varu un arī šodeen esam pārleecinati, ka latveešu-vācu atteecibas varetu sākt nokārtotees, ja arī vāceeši neliktos vaditees no pagātnes.

Ir saprotama leeta, ka beedrošanās ir eespējama tikai

(1) Ar kādu tautu deretu latveešeem beedrotees « Peterburgas Avizes », 1902.g. 1 n.

tur, kur valda godprātīga vēlēšanās beedrotees un kur abas puses ir ar veenadam teesibam. Ne pagātne varetu mums būt par kavekli pee beedrošanās ar vāceeseem, bet gan vāceesu stāvoklis, kuŗu tee vēl tagad eeņem pret latveešeem, un tadēļ ari « Peterburgas Avizes » it pareizi saka, ka tās beedrošanos ar « vāceeseem atzīs tikai tad par eespējamu, ja vāceeši uz latveešeem sāks raudzitees kā uz pilsoņeem ar līdzigam teesibam ». Tiklidz vāceeši, apsvērdami meerīgi savu stāvokli Baltijā, nāks pee uzskata, ka latveeši un igauņi ir tādas pašas tautas, kā vāceeši, nebūs vairs daudz šķērslu pee politiskās sapraššanās un kaut ari šī sapraššanas tikai vēlāk novestu pee beedrošanās, tai tomēr būtu leela nozīme visā Baltijas attistībā.

Kad vāceeši mācisees saprast, ka Baltijas pašvaldības jautajumi izšķirami veenīgi kopejeem spēkeem, tad tee — ja viņi pateesi nopeetni par šeem jautajumeem padomās un ja viņu centeeni pēc pašvaldības nav tikai māņi — meklēs ar latveešeem un igauņeem saprastees. Nav domajams, ka Baltijas vāceeši neredzētu savu atšķiršanos no Vācijas, kur attistas leelas demokratiskas kustības, un tās peespeedis ari Baltijas konzervativos vāceesūs atsacitees no tās politikas, kuŗu tee līdz šim peekopa.

Demokratiskeem spēkeem tiklab Vācijā, kā Kreevijā attistotees, vajadzētu Baltijas vāceem vaj nu pilnīgi nodalitees un tad viņu loma ir Baltijā izspēleta jeb vaj vecās balteetības peekritejeem būs jašķirojas. Nav grūti paredzet, ka Baltijas vāceesos notiks šķirošanās. Pa daļai šis process norisinajas jau tagad, kā tas parādijās pee vēlēšanam uz ceturto domi. Veena vāceesu daļa, protams, paliks ari vēl talak pee savas vecās politikas, bet ar latveešu spēku peeaugšanu veena daļa vāceesu peevirzisees pee latveešeem. Ar šo daļu varēs ari saprastees un ar to sapratisees. Vaj šee vācesei paliks vāceeši pēc tautības jeb vaj tee pārees latveešos, šis jautajums nav no leela svara un visam strīdam, kas savā laikā par šo jautajumu nodarbinaja mūsu presi, ir pateesībā maza praktiska nozīme.

Latvešiem nav un nebūs nekādas naida jūtas pret kulturas vācešiem Baltijā. Taisni otrādi, latveši tos cenīs, kā leelās vācu kulturas preekšstāvjus un pabalstīs tos, jo viņu tautības panikšana būtu zaudejums preekš Baltijas kulturelās dzīves. Eņemot tādu stāvokli, atzīstot Baltijas vācešu teesību uz īpatneju kulturelu attīstību, mēs velamees, ka šī attīstība būtu brīva un tapēc var izskaidrot, ka mēs necenšamees veenīgi pēc savu kulturelo vajadzību apmeerinašanas, bet ka mums tikpat labi rūp arī Latvijas pārejo tautu labums. Ja mēs cenšamees pēc pašvaldības, tad mums prātā ir pašvaldība, kuŗā var ķopā strādāt visi Latvijas kulturas spēki un kuŗā ir veeta vācu tautas mazakumam. Šai ziņā mums jasaprotas arī sapratigakeem Baltijas vācešiem arī augstakās pašvaldības leetās; mums jālūko saprastees ne kā vācešiem un latvešiem, bet gan ka veenas un tās pašas zemes pašvaldības peekritejeem.

Plašakas pašvaldības ideja ir pa daļai arī Baltijas kultureleem vācešiem zimpatiska un lai tā nebūtu arī viņos tik dzīva, kā to izteica Širrens, apstākļu gaitā tā var atmostees no jauna, šoreiz eerosinata no latvešiem. Širrena doma par Baltijas autonomiju, kā tā bij izveidojuses feodālos uzskatos, nekad, protams, nedrīkstēs vairs būt par vācešu vadošo ideju, no tām jāatkrīt nost feodālisma atleekam un centeeneem pēc oligarchijas, bet kas viņā izteikts kā valsts teesību ideja, tas var palīdzēt saprastees. Ja Baltijas vāceši atgriezisees pee šīs idejas kā liberaļi pilsoņi kas apsvēruši vēstures mācības un nopratuši attīstības gaitu un kas it īpaši nākuši pee pārleecības, ka šīs idejas labā ir beedrošanās ar mums nepeecešama, tad tee sneegs mums saticigaki roku, tee būs sapratuši, ka mēs varam apveenotees.

Bet lai eegaumejam labi : šeem Baltijas vācu pilsoņeem jāatsvabinajas pirmam kārtam no feodālisma eeskateem un skaidri jāredz, ka Baltijā, it sevišķi viņas zemes eekārtā pastāv leelas zocīalas netaisnības. Tānī ziņā mēs eejam

tālak par « Peterburgas Avizem » viņu minētā apcerējumā un mums šķeet, ka nepeeteek ar to, ka vāceeši atzīst latveešus par līdzigeem pilsoņem; nepeeteek veenigi ar liberalismu Baltijas dzīvē, bet ir vajadzīga arī dziļa humanitara atziņa, jo plaisa, kas šķir latveešus un vāceešus ir leelā mērā zociala plaisa, kas nav ar liberalismu veen iznīcināma, bet arī šai ziņā attistiba Kreevijā un Vācijā ved preti reformam un peespeež liberaļu programā ceņemt agrarīpašuma pārgrozibas, kuņas preeks Baltijas ir no sevišķa svāra un kuņu izvešana satuvinātu Baltijas tautas.

« Peterburgas Avizes » nāca preeks desmit gadeem pee slēdzeena, ka latveešu beedrošanās ar vāceešeem ir neespējama un tās aprindas, kuņu vārdā izšācija savu spreedumu toreiz « Balss », tam peekrita. « Balss » izskaidroja, ka tādas « domas par latveešu un vācu beedrošanos ta aizveen no sevis atraidijuse un ka ta vispārim šādas domas eeskata par naivi bērniškam ». « Balss » eet vēl tālaku un izsakas pret beedrošanās politiku vispārim. Pirmā eeruņa, kuņu « Balss » ceļ pret latveešu beedrošanos ar vāceešeem, igauņeem, leišeem u.t.t. ir, ka tiklab latveešeem, tā arī pārejam minetam tautam trūkst tādu organu, kas beedrošanos varetu izdarit ». « Ja jau runā no vesalu tautu beedrošanās, « Balss » raksta, tad ta tikai tur var notikt, kur katrai tautai ir sava valdiba un savas valdibas organi, kas beedribu varetu noslēgt ». Un « Balss » jautā tālak : « Kur nu latveešeem un Baltijas vāceešeem būtu tādi valdibas organi vaj arī tādas vispārigas sadzīves eestādes, vaj arī pat tādi no katras tautas eevēletee un atzītee uzticibas vīri, kas varetu izdarit preeks abam tautam derigu un saistošu beedrošanos? » Tāda runa ir, protams, naiva un ta rāda, cik pavirši dažreiz vēl pāris gadu atpakaļ apspreeđa mūsu tautibas svarigākos jautājumus. Jau « Balss » pate atzīst, ka beedrošanās ir eespējama arī caur uzticibas vīreem. Vaj nav neskaitāmi gadijumi, kur noteek beedrošanās starp partiju uzticibas vīreem un kur tāda beedrošanās tad ir faktiski beedrošanās starp leelam

tautu massam? Ta doma ir tik saprotama, ka var tik vēlreiz nobrīnēties, ka veens no vecā tautiskuma vadošiem organeem, to nav grībejis saprast. Bet « Balsis » ceļ vēl otru eerunu : tai šķēet, ka beedrošanos vēlas « neaprobežotā plašumā ». Nedomajam, ka kāds vēletos tādu beedrošanos bez jebkādam robežam. Var sacit, ka beedrošanās nav vajadzīga, tadēļ ka Baltijas tautam nav kopīgu uzdevumu, kas « zīmejas uz kopīgu drošību un kopīgu interešu aizstāvēšanu pret citam tautam un valstim », to eeruņu varetu vēl saprast. Bet ari pēdeajā eeruņa, it kā Baltijas tautam nebūtu kopīga uzdevuma, kas zīmejas uz kopīgu drošību un kopīgu interešu aizstāvēšanu, nav pamatota. Tādas kopīgas intereses tiks arveen vairak no visam Baltijas tautam sajustas, kolīdz attistība Baltijā būs noveduse pee stingras pāsvaldības domas un Baltijas dažādās tautas būs sākušas saprast, ka to liktens ir kopējs. Tādas « kopīgas intereses » ir sajūtamas jo sevišķi tagadeajā laikmetā un būtu nepareizi tās neeevērot. Baltijas liberalo un demokrātisko aprindu uzdevums ir saprast, ka pārtautošanas uzbrukumi peespeež pārdomat apveenošanās politiku uz pašvaldības idejas pamateem.

Tikpat latveešus kā vāceēšus interesē jautajums par nomaļu politikas eespaidu un sevišķi pēdeajā laikā, kur šī peenēmuse ārkārteji agresīvu veidu, ir Baltijas tautas speestas peegreest tai vēribu. Tikpat labi latveešiem kā vāceēšiem jasateekas ar pārtautošanas parādībam ari starp aizgājejiem. Latveešu-vācu atteecībās peenāk ar pārkreevošanas politiku klāt jauns elements un pee šo atteecību apcerešanas nevar to atstāt neeeverotu.

Pārruņas, kas norisinajās preeķš apmēram desmit gadeem par Baltijas vāceēšu nākotni, eevada dziļak latveešu-vācu atteecību izprašanā un tapēc atrodam par derīgu uz tām tuvak aizrādīt. Eerosinatas tika šīs pārruņas par vāceēšu nākotni ar Stepermanā rakstu « Balsī », kur tika izteiktas domas, ka vāceēši pamazam pāreešot latveešos. Jau agrak Rudolfs Virchovs novērojis, minetais raksts

aprāda, ka Baltijā izzudis tā dēvētais tīrais germaņu tips un arī Virchovs spreedis, ka vāciešu eemāceji Baltijā jau leelā mērā pārgājuši zemes eemitneekos un ka vācu pārēšana citās Baltijas tautībās ir arī turpmak domājama. Stepermans lūko šo domu savā rakstā pabalstīt ar vēsturiskeem un zocialeem aizrādijsmeem. Vēledamees peerādit, ka Baltijas vācieši pārees latveešos, Stepermans atsaucas uz latveešu vēsturi. Somu tautas ciltis, libeeši un kuri, saka tas, bija latveešeem daudz svešadaki nekā vācieši un arī daudz kareiviskaki un latveeši tos tomēr uzskuši. Ta esot zīme par latveešu tautas eekšejo spēku, no kuŗa varot sagaidit, ka tas pamazam pārvarēs arī vāciešus. Uz šo Stepermaņa aizrādijsmu nav grūti atbildet : nevar spreed no ta, kas ir noticis preekš daudz gadu simteņeem, pavisam citos apstākļos. To centās aprādit savā atbildē « Balss » toreizejais redaktors leelakā apceļejumā « Par latveešu tautas spēku senakos laikos ». Viņa domas ir, ka libeešu un kuru uzskāšana izkaidrojama ar to, ka šis ciltis bijušas atšķirtas no sava celma ; kur latveešeem nācās satiktees ar stipram massam, kā igauņeem, tur latveeši bijuši speesti atkāptees. Tā vāciešeem šurp atnākot, visa Baltijas zeemeļdaļa bija jau pārvērsta par igauņu tautas peederumu. « Baltijas zeemeļdaļas senee eemitneeki, kuŗi bija vaj nu latveeši, vaj latveešu ciltis radi, tapa uzskukti no igauņu tautības šinī tautu pašuztverešanās cīņā ». Var arī būt, tā spreed minetais raksts tālak, « ka vācieši veicināja savu beedru latveešu nomešanos eekarotās libeešu un kuru zemēs », un raksts nāk pee slēdzeena : « ja arī jaatzist, ka libeešu un kuru uzskāšana leecina no stipra dzīves spēka, kas latveešu tautā atrodas, tad tomēr par kādu pārdabisku brīnuma leetu ta vēl nav uzskatama » (1). Runajot par vēlakeem laikeem,

(1) Atzīmejsumi pēc pārdrukajuma « Baltijas Vēstnesis » 291. n. 1902.g.

raksts atzīst, ka vācēšu pārešana latveēšos « jau padaļai notikuse, tā saukto mazvācēšu veetā ir gandrīz visur stājušees latveēši un tā tad redzamas, ka vācēši dzīvodami starp latveēšiem un šiem līdzīgiem dzīves apstākļos, pamazām pāriet latveēšu tautībā » (1). Ka mazvācēši iznikuši un iznikst, to atzina arī Mājas Veesis (2) un tapat arī vācu prese atzina novērojumu par pareizu, ka mazvācēši pārļatvojušees. Turpreti « Balss » apcerejums šaubas, vaj tāda pārešana notiks arī ar vācēšiem, kas dzīvo leelakā skaitā kopā, vaj arī peeder pee turigakam un izglītotam šķiram. Apcerejums spreež tālak tā : Vācu tautībai nav Baltijā « tautiskas plaukšanas pamata, nav paštauteēšu zemneeku kārtas, kas katrai tautai dod izturību un atjaunošanos spēku »; bez tam ilga kopdzīve ir starp latveēšiem un vācēšiem attīstījuse radneecību, kas var nākt par labu latveēšiem ».

« Balteetis nav vairs līdzigs Vāczemes vācēšiem; ir turpreti dabiskas radneecības zīmes starp latveēšiem un balteēšiem ». Daži Baltijas vācēši jau atzīst, « gan ne gaišiem un skaidriem vārdeem, bet vairak it kā nejauši ar darbeem, kas likās vadīti no tumšam jausmam, ka Baltijas vācēši un latveēši kopā der un ka šiem nolemts ir veenads liktens ». Šis liktens ir pēc raksta domam vispirms vācu un tad latveēšu pārkreevošanās. To tas redz tuvojamees aiz sekošiem eemesleem : Valdošai leelai tautībai ir peevilkšanas spēks un publiskā dzīvē valdoša valoda dara savu eespaidu. Jau tagad vācēši slejotees uz pārkreevošanās pusi. Tā vācēši « jau apraduši ar sadzīves jaunajeem apstākļiem pēc reformam ». Bez tam vācēši « caur kreevu audzinataju peepemšanu dzenas savus bērņus peeradinat pee kreevu valodas, kur senak teem bij eeradums savus bērņus pirms audzinat latveēšu valodā ».

(1) « Baltijas Vestnesis », 295. n. 1902. g.

(2) « Mājas Veesis », 3 n. 1902. g.

Vācu tautība Eekš-Kreevijā teekot uzšukta no kreevu tautības un Baltijas vāceetiba, driz nonākšot « uz ta stāvokļa, uz kuŗa atronas pa plašo Kreevijas valsti izkaisitā vācu tautiba ». Kā gala slēdzeenu izved raksts to : « kreevu tautiba, stiprinata Baltijā caur peeveenoteem vācu elementeem jau sava vairuma dēļ eegūs ari pee latveešem leelaku peevilkšanas spēku ».

Pret šim domam uzstājās Stepermans jaunā rakstā in viņam šķeet, ka it sevišķi domas par kreevu valodas eespaidu ir nedibinatas. « Valoda pate par sevi, tas raksta, nepārverš cilveka dabu un tikpat maz valdzinošu eespaidu dara publiskās eestādēs leetota valoda ».

Vāceeši Eekš-Kreevijā ir pēc Stepermaņa uzskata tikai « neecigas smilšu kāpas » un tadēl tur ari parkreevošanās saprotama. Pavisam citadi esot ar Baltiju, kuŗai « dabigas robežas ir Baltijas jūra, leišu un igauņu tautības un Baltija tādā zinā ir pret Kreevijū noslēgts apgabals un kamēr šis dabīgās robežas pastāvēs, tikmēr nevar būt runa par Baltijas vācu un latveešu veenadu likteni ar Eekš-Kreevijas vāceem un latveešem » (1). Ka būtu sagaidama plašaka kreevu tautības vilņa peeplūšana Baltijā, tam Stepermans netic. Kreevu tautības tirgotaju Baltijā ir maz, tāpat neleels ir zemes un pilsētas namu ipašneeku skaits. Pee zemes dārguma Baltijā un racionelas saimneecibas, kas te intensivi attīstas, nav ari sagaidama kreevu zemkopju apmešanās. Par vidutajeem starp Vakar-Eiropu un Eekš-Kreevijū nevarot kreevu tirgotaji un rūpneeki Baltijā būt, jo tādeem nepeeceesami vajadzigs zināt vācu, franču un angļu valodas, kā ari veetejās valodas.

Šis debatēs eejaucās ari « Mājas Veesis » ar « Deenas Lapu ». Rakstā « Vaj vāceeši pārees latveešos » top izsacita doma, ka no Baltijas « vāceešu pāreesšanas latveešos

(1) « Balss », 16.n. 1902.g.

nevar būt runa, jo « Baltijas vācieši atbalstas uz lelu kulturas tautu, jūtas ar to garīgi nesaraujamam saitem saistīti » (1). Citās tautībās eepludis tikai kāda daļa no Baltijas vāciešiem un tad arī « kāda daļa no tiem vāciešiem, kas pārees citā tautībā, šķeet, pārees arī latvešos ». Kas turpreti atteecas uz « izglītoto latvešu pāreesanu vāciešos, tad par to nevar būt runa ». To varetu tikai tad sagaidīt, ja vācu kultūra būtu par kopdzīves laiku « pārgājuse latvešu asinīs ». Tikai kads -s savā rakstā « Kas ir morituri? », kuŗa autoru Dr K.B. (2) kādā vēlākā rakstā apzīmē par « ļoti ceenitu zinatņū viru », kas esot gribejis « rādīt medaļas otru pusi », issaka par latveesem skeptiskas domas. « Tagadejeem apstākļeem pastāvot, raksta minetais autors, latveešiem ir maz cerību uz kādu leelaku nākamību ». Pee šeem apstākļeem tas peeskaita pirmam kārtam « inteligēnto latveešu pēcnākamo vēso izturešanos pret savu tautu ». Tas saka : « Leelakā daļa ridzeneeku ir latveeši, bet vaj ceturtā daļa no viņeem atklāti runā latviski? Pat veenkārši strādneeki mokas runat vācu valodā ». Otrs svarigs apstaklis pēc « -s » domam ir latveešu zemneeku kārtas vājinašanās. Latveesu zemkopju stāvoklis cenam kritot teek satricinats un bez tam latveešu zemkopji esot nepraktiski, viņos izplātotees greznība. Latveešu zemkopjeem vajagot pāreet uz jaunu ekonomisku dzīvi, rūpetees par kopigeem uzņēmumeem, veenigi tas varetu tos un līdz ar viņeem latveešu tautu pasargat no nikuļošanas. Ši doma atrod pa daļai atbalstu kādā vēlākā Dr K. B. rakstā « Morituri » (3), kur sevišķi uzsvērts, ka vācu pusē Baltijā atrodas kapitāla vara, bet ka pretsvars un atveeglinājums latveešu zemneekeem būtu leelaki sa-beedriski uzņēmumi.

(1) « Deenas Lapa », 21.n. 1902.g.

(2) Prof. Dr. K. Balodis.

(3) « Mājas Veesis », 1902.g. 49.

Atstāstītā domu gaitā atspoguļojas dažādi virzeeni. No viņiem var redzēt, ar kādu sirsnību daudz jau kavejušees pee jautājuma par mūsu tautības nākotni. No leela optimisma ir cedvestas domas par Baltijas vācesu pārešanu latvešos, bet maz dibinats ir, šķeet, arī uzskats par viņu pārkreevošanos. Tagad pēc vairak kā desmit gadeem var toreiz pārrunatās domas pārbaudit un līdz ar to ir pa daļai eespējams paredzēt, kādā virzeenā ees attistiba tālak, kas šos pagājušos desmit gados izpauduses Latvijas sabeedriskos notikumos.

Cik eespējams novērot, tad pareģojums, ka latveeši pārees vaj nu vācešos, vaj kreevos nav, kā to aprādijam jau ši apcerejuma sākumā, peepildijees. Kas atteecas uz latveešu pārešanu vācešos, tad kaut gan vēl līdz pašam pēdejam laikam žēlojas par to, ka latveešu pilsoniba mājās ļoti beeži vēl runā vācu valodu, arveen skaidrak atdaldas vecee karklu vāceeši no latveešu pilsonibas un ta arveen vairak sāk saprast savu peenākumu pret savas tautas valodu un kulturu. Nevares arī sacit, ka pagājušos desmit gados būtu manama leelaka pārkreevošanās starp vācešeem Baltijā. Kas tadēļ atteecas uz valodam un ciktāl valodu maiņa norāda uz atkrišanu no tautibas, tad šai ziņā notecejušos desmit gados nav laikam leelakas pārgrozibas notikušas, valodu robežas nav, kā leekas, manami pavirzijušas uz veenu vaj otru pusi.

Taisni pēdejos desmit gados visas Baltijas tautibas ar sevišku dziņu kopušas savu valodu un šo tautibu plašākās aprindas sāk arveen vairak peegreest vēribu savam tautiskam stāvoklim. Domas, ka latveešu tautas stāvoklis jau satricinats, tadēļ ka latveešu zemkopji ceeta no cenu krišanas, izrādas arī par nedibinatam. Latveešu zemkopji prata peemērotees apstākļeem, tee attistija leelu rosibu un domajams, ka latveešu zemkopju uzņēmigais gars pasargās tos arī turpmak. Jau apcerejuma sākumā aprādijam, ka latveešu zemkopju darbs, viņu organizešanās spēja un stingrā daba būs par stiprako balstu visai latveešu tautai.

Pilsētās attīstas latvešu pilsonība, kā tas pa daļai izteicās pēdejās vēlēšanās un latvešu strādneeku šķira arveem apzinigaki sāk ceenit savu valodu un aizstāvet savu tautību.

Valodu ziņā nav pārmaiņas notikušas, bet aizrādījumi un pareģojumi, kas izteicās augšējos pārspreedumos, ir pa daļai peepildijušees politiskās pārgrozībās. Pēdejo gadu vēlēšanās izpaužas vispirms veena tendence : visu tautību konzervatīvo apveenošanās, kā tas jo labi bij novērojams ceturtās valsts domes vēlēšanās. Otra tendence ir Baltijas kreevu peeslēšanās vāceeseem. Trešā tendence izpaužas dažādo tautību demokratisko un liberalo slāņu kopāešanāsā, kas arī jo skaidri parādijās ceturtās valsts domes vēlēšanās un padaļai arī pēdejās Rīgas pilsētas celšanās. Pēdejā tendence ir no visleelākā svāra, jo šīs tendences notipriņšanās vedīs visātrak pee sapraššanās arī Baltijas jautajumos un šī tendence arī būs stiprakais kaveklis tiklab pārvācošanās, kā pārkreevošanās. Ja daži preekš desmits gadeem ar bažām sagaidija vāceesu pāreesānu kreevos vaj kreevu pāreesānu vācos, tad tagad tādas bažas izrādas par nedibinatām, jo kreevu-vācu konzervatīvo aprindu apveenošanās atdala šīs aprindas, iznīcina viņu eespaidu un latvešu konzervatīvo peeveenošanās jauktajam konzervatīvam blokam atsvabina latvešu tautu liberalos un demokratiskos centeenus no konzervatīsmā slogā. Pēdejās domes vēlēšanās bij novērojama sevišķi tā svarīgā parādība, ka konzervatīvo aprindu apveenošanās sašķel vācu sabeedribu un tāda pašā parādība novērojama, kaut arī mazākā mērā, kreevu sabeedribā. Vismazāk šī sašķeļšanās kaitē latvešu sabeedribai, jo viņu konzervatīvās aprindas ir pārak neecigas. Tādos apstākļos kreevu politiskais eespaids teek neitralizets, jo viņu peeslēšanās konzervatīvajam blokam rāda, ka no liberalām teeksmem viņos nevar būt runas un latvešu tautas plašā sabeedriba mācas pazīt viņu politisko raksturu Baltijā. Bez tam jāeevēro, ka tās aprindas, kuņas

aptver mūsu politiskā dzīvē vācu-kreevu-latveešu konzer-
vativos vēletajus, ir tomēr no veenas puses tautības ziņā
noteiktas. Konzervativo vāceešu starpā ir — kaut arī greizi
saprasta — tautības ideja stipra un tas pats sakams par
daudziem latveešiem. Tā tad konservatīvais bloks gan
pabalsta nevēlamu politiku, bet tautības ziņā tas var
mums tikai tiktāl kaitēt, ciktāl tas pabalsta reakciju vis-
pārim. Bet šis ļaunums zaudē daudz ka, ja tai pašā laikā
latveešu-kreevu-vācu plašākās aprindās veenojas uz sav-
starpejas saprašanās un izpalidzešanās pamateem, vadītas
no liberateem eeskateem tiklab vispārējā politikā, kā arī
pašu zemes jautajumos.

Šo politisko pārkārtošanos preekš desmit gadeem vis-
mazāk paredzeja, tadēļ ka sociālu faktoru sabeedriskā
attīstībā toreiz vēl mazāk apsvēra. Vis jautajums par vee-
nas tautības pārešanu otrā tika apsvērts kā tautību « eek-
šējā spēka » jautajums; to apspreda vairak no rāsu vee-
dokļa. Ja toreiz debatēs būtu skaidrak paredzeta tikuse
Baltijas tautu nošķirošanās pēc partijam, tad tik pesimi-
stiki uzskati par latveešu nākotni nebūtu varejuši parādi-
tees un Baltijas turpmakos likteņos būtu jau toreiz bijuse
paredzama plaša tautību kopības izcelšanās, tad arī jau-
tajums par tautību saprašanos jeb izlīdzinašanos būtu
peeņēmis citadu izskatu.

Baltijas tautību kopāeešana izlikās toreiz vēl tadēļ tik
neticama, ka domāja pirmam kārtam pee tautībam kā pil-
nīgi slēgtam kopībam un pārak maz peedomaja pee poli-
tisko partiju attīstības Baltijā, kas, kā to vēsture rāda,
tautības slēgto kopību pārkārto, un tas noticis un noteek
arī pee mums. Ar vācu sabeedribas sašķelšanos paleek ta
par divam sadzīves kārtam, no kuŗam veena jūtas poli-
tiski un sociāli tuvak progresīvai sadzīves kārtai citās
veetejās tautībās. To pašu var sacit arī par kreevu tautību.
Kas atteecas uz latveešiem, tad tee pee tādas sadališanās
vismazak zaudē no savas tautas kopības, jo mazā saujiņa
konzervativo, kas šai gadījumā atdalas no latveešiem, ir

kulturelā ziņā necīgs zaudejums un latveešu tautas kopība paleek kā agrāk ar noteiktu raksturu un ir vairāk organiski attīstīta, nekā vāci un kreevi. Diferencešanās process Baltijas tautībās var nākt mums tikai par labu, ja mēs pratisim pareizi apsvērt politiskos apstākļus un saistīt pee sevis pārkārtošanās procesā pārejās tautībās izceltos brīvprātīgāko uzskatu slāņus. Baltijas konzervatīvo aprindu atstumšanas un izolešanās process ir eesāces un no mūsu puses būtu politiska kļūda to nepabalstīt. Beedrošanās jeb kopošanās jautajums šos apstākļos zaudē savu nenoteikto daļu, nav pateesībā vairs jautājuma par beedrošanos ar tautibām, bet ar politiskam partijam un līdz ar to atkrīt nost arī visas tās eeruņas, kuņas savā laikā izteica « Balss ». Ja grib pēdejo desmits gadu pārmaiņu izteikt isā formulā, tad jasaka, ka tautības jautajums pārvēertes politisku partiju jautajumā un līdz ar to notikuse centeenu stingraka nokārtošanās, jautajumi tikuši konkretaki, tee tagad labak pāredzami, nekā preekš desmit gadeem.

Bet ja arī uzskata turmako tautību atteecību attīstību galvenam kārtam kā politisku partiju veidošanos, tad ar to nav sacīts, ka kombinacijās nespēlēs leelu lomu arī turpmak vecās naida jūtas, bet domajams, ka tās pamazam tiks atbīdītas, apsverot no gadījuma uz gadījumu kopā eešanas leetas no politiska redzes stāvokla. Jo pamatīgāk tas notiks, jo mazāk kavekļu būs japārvar pee dažādo tautību progresīvo spēku apveenošanās un jo ātraki attīstīsees Baltijas sabeedribā plaša pašvaldības partija. Neveens gan nedomās, ka tas notiks bez sadursmem un cīņam, it īpaši eevērojot to, ka vāceešu aprindās, arī pašās liberalakās, ir vel aizspreedumi pret latveešem un kā vācu rokās ir stipra zemes un pilsētas kapitāla vara, kamēr latveešu pusē stāv zemneecības produktīvā zemkopība un leela šķīra ar zocialam tendencem.

Bez tam dažam Baltijas vāceešu aprindam jaatsvabīnijas arī no visvāceetības centeneem, kā tee teek sekmeti no

Vācijas militāram un konzervatīvam aprindam, jo kamēr šādi centēni pastāves, tikmēr valdis pret Baltijas vāciešiem no latviešu puses neuzticība. Nevar taču no latviešiem prasīt, lai tie pabalstītu Baltijas vāciešus viņu kultūrelās pašnoteikšanās centēnos, ja aiz tiem slēpjas nodomi latviešus pārvācot ar Vācijas līdzekļiem. Tādi Baltijas vāciešu centēni iznīcina veenīgi latviešu labākās jūtas pret Vāciju un dod eemeslu domāt, ka tiem, kas baida latviešus no Vācijas, nav netaisnība. Caur tādu visvāciešības politiku Baltijas vācieši kaitē tā tad ne vien sev, bet arī Vācijas kultūrai, kuŗa Baltijā tiktu vairāk cenīta, ja tie neizleototu šo pašu kultūru kā līdzekli apkaŗot mūsu tautību. Mēs gan labi saprotam visvācu centēnu smeklīgumu, kas atteecas uz Baltiju un speciāli uz latviešu pārvācošanu, bet mēs pāŗak sajūtam cenību pret Vācijas kultūru, lai klusetu par to un neaizrādītu visvācu centēnu peekritejiem Baltijā, ka tie ar savu izturēšanos kavē vācu kultūras izplatīšanos mūsu zemē. Pateesībā vācu kultūra Baltijā un viņas labākās tradīcijas neatbalstas vairs uz Baltijas vāciešiem, bet gan latviešiem, jo Baltijas vācieši it sevišķi konzervatīvās aprindās ir no Vācijas leelās, progresīvās kultūras galīgi atsvesinājušies.

Vācieši atzīst latviešu cenšanos nostiprināties ar uzņēmumēm, tie atzīst it sevišķi viņu spējas saimniecības laukā. Arī kreevu laikraksti uzsvēruši, ka latvieši ar saņemto kapitālu rīkojas apķēŗīgi un leetderīgi. Ir daudzķāŗt aizrādīts ticis, ka krepostnodaļu grunts grāmatas peerāda vāciešu namu un gruntsgabalu nerimstošu pāŗeēšanu latviešu īpašumā. Ja vācieši redzēs, ka arī šī attīstība eet tālak uz preekšu, tie būs peespeesti rēķinatees ar latviešu saimniecības spēku, kas nepaliks bez eespaīda arī uz viņu politisko domašanu. Īpašuma pāŗķāŗtošanās modina vāciešos, saprotams, vispirms naida jūtas, bet ta peespeeŗ tos atstāt veco neēenību pret latviešu tautību un prātīgakee politiķi meklēs ar latviešiem izlīdzinatees. Protams, ka tie tāi pašā laikā darīs arī visu, lai nostipri-

natu savas pozīcijas, kā to pierāda vācu beedribu rīcība. Visvācu centeeni pabalsta viņu pozīcijas un nav brīnums, ka dažās Baltijas vācu aprindās sāk visvācu centeeneem eet līdz. Tik mēs nedomajam, ka Baltijas vāceešu aprindās atrastu peekrišanu visvācu centeenu pārmēribas un šķeet, ka paši Baltijas vāceeši saprot, cik maz omas un politiskas saprašanas būtu viņos, ja tee pabalstītu visvācu centeenus tadā apmērā, kā tee izteicas, peemēram, Tannenbergā grāmatā. Šis autors, kā zinams, pārvērtis jau Baltiju par Prūsijas provinci, tas cer Baltijas pilnīgu pārvācošanu sasneegt trīsdesmit gados. Trīsdesmit gadu laikā varetu pēc ta domam visa Baltija būt pilnīgi vāciska un latveešu vārds atskanētu tikai veenreiz menesī baznicā, kur retām latveešu vecenitem tiktu sacīts latveešu valodā sprediķis.

Nopeetnaki visvācu centeenu aizstāvetaji no tādām neprātībām neka zināt negrib. Tee aizrāda, ka Vācijai būtu stratēģiski grūti Baltiju paturet un veenīgi tad, ja ta būtu eepreekš eekaņojuse Poliju, ta varetu domāt arī pee Baltijas eeņemšanas. Ari Bismarks un pazīstamais vēsturneeks Treičke ir aiz labi pārdomateem eemesleem bijuši pret Baltijas peeveenošanu Vācijai. Cik var novērot, tad visvāci atteecībā uz Baltiju peeturas vairak pee Baltijas vācu senako tā saukto « separatīstu » uzskateem, pēc kuŗeem būtu vēlams, ka Baltijai būtu savs īpašs stāvoklis, sava autonomija, lai Baltija pārvērstos par robežu valsti (« Pufferstaat ») starp Vāciju un Kreevijū. To izteic arī pazīstamais visvācu beedribu prezidents Hasse savā « Deutsche Politik », ka Vācijai būtu pee katra izdevīga gadījuma jacenšas « izdabut Baltijas provincem politisko pašvaldību ». Ka visvāci šīs « politiskās pašvaldības » eekārtu eedomajas tadā veidā, ka Baltijas vāceeši būtu viņā kungi, tas pats par sevi saprotams. Tomēr arī visvāci — un tas jāpastrīpo it sevišķi — ir pret Baltijas vāceešu vecam privileģijam, jo tee Vācijas attīstītos apstākļos dzīvodami zin it labi, ka taisni peepaturot šīs vecās privile-

ģijas, teek vācu kulturas eespaids Baltijā leelā mērā eero-
bežots. To saprata Vācijā jau sešdesmitos gados, tā
sauktā Baltijas vācu « separatisma » laikmetā, kā tas
izpaužas Kattnera brošūrā « Preussens Beruf im Osten ».
Ar laiku Baltijas vāci sapratīs šo domu pareizību un ari
Vācijas visvāci, eepazīdamees ar Baltijas tautu kulturu,
nāks pee atziņas, ka vācu kundzība Baltijā ir šķērsliis vācu
eespaidam Baltijā. Liberali-demokratiskā attistība Vāci-
jā peespeedis visvācus atmest savu Baltijas vācu oligar-
chijas idealu.

Tādā kārtā visi attistības virzeeni eet uz jaunas eekār-
tas idealu Baltijā, kuŗu sapratīs ari balteeši un mēs re-
dzam ari, ka Baltijas tautās attistas ari jau politiski orga-
ni, kuŗeem peenāksees par Baltijas turpmako politiku tikt
skaidribā un no kuŗeem atkarasees ari izlīdzinašanās un
beedrošanās starp Baltijas tautibam. Vēl liberalee vā-
ceeši atrodas konzervativo un reakcionaro jūgā, vēl teem
grūti nākas eet kopā ar latveešu liberalismu, bet tee ar
laiku sapratīs, ka nav preekš vineem citas pareizakas poli-
tikas, kā ta, kas teek eedvesta no plaša zociala libera-
lisma.

XI

LATVEEŠU-KREEVU ATTEECIBAS

Nomaļu politika un viņas prasījumi Latvijā. — Vēlēšanas un kreevu vēletāju izturešanās. — Veenaldzība pret Baltijas tautu kulturu. — Nomaļu politikas kaitīgums preekš kreevu kulturas. — Atsvešinašanās.

Latveešu-kreevu atteecibas Baltijā ir pārdzīvojušas dažādu laikmetu atkarībā no tā, kā skatījās valsts politika uz Latvijas apstākļiem un latveešu centieniem. Nomaļu politikas kurs ir bijis ļoti beeži nelabvēlīgs Baltijas sabeedriskās un kulturelās dzīves attīstībai, kādu to arī patlaban pārdzīvojam. Kreevu reakcionārā prese nemitejas prasit Baltijas tautību apspēšanu. Šo prasījumu aistāv jau sen gadus arī Baltijas kreevu reakcionārā prese, no kuņas mēs jau gadus atpakaļ varejām peeteekoši novērot, kādi ir viņu centeni Baltijā.

Ši prese pārmet vispirms valdībai skārbi to, ka tā, eevzdama teesu reformu Baltijas guberņās, peelaida pagaidam pagasta teesu un zemneeku virsteesu darišanās, kā arī sarakstišanās starp pagastu teesam veetējās valodas. Reakcionārai kreevu preseī ir šī teesiba pašvaldišanas darišanās visnepatikamakā; sen jau ta prasa, ka latveešu

valodas veetā tikt eevesta zemneeku teesās kreevu valoda un, kā zinams, pedejos gados sāk šis reakcionarās preses padoms atrast peekrišanu. So cīņu pret latveešu valodu zemneeku teesās var uzskatīt kā pašu raksturigako, jo ta mums rāda, ka reakcionarās preses centeeni izeet uz to iznīcinat latveešu tautas valodu pat tās eestadēs, kuŗās visgrūtāk bez tās iztikt. Ja šī prese nekautrejas prasīt kreevu valodas eeevešanu zemneeku teesās, lai gan ta labi zin, ka nedz teesneši, nedz pašu ļaudis tā prot kreeviski, ka zemneeku teesas varetu spreest godigu teesu, ko tad sagaidīt no šis tumsonibas politikas vispārejā dzīvē?

Kāds naidis dzīvo šai Baltijas kreevu reakcionarā presē pret Baltijās tautibam, tas ir kulturas cilvekeem gandrīz pilnīgi nesaprotams. Dažreiz šis naidis noved līdz smekli-gumam un peespeež šaubitees, vaj pateesi šādas politikas aizstāvji vēl uzskata savu izturešanos par nopeetnu. Lai atminamees šai ziņā, ka kāds Rigas kreevu laikrakts ņir-gajās par Terbatas pilsētas domes lēmumu likt pee eelam peesist bez uzraksteem kreevu un vācu valodās ari tādus igauņu valodā. Kādas dusmas sacēla šai laikrakstā vēle-šanās dot ari Rigas eelam latveešu uzrakstus. Latveešu beedribu attīstība ir bijuse šī laikraksta politiķu acīs veen-mēr ļauna un nevēlama parādība, jo tāda attīstība aizka-vejojot kreevu valodas izplatišanos Baltijā. Ar sevišķu nai-du tee veenmēr skatijās uz latveešu beedribu nodibinaša-nos Kreevijā. Ar netīribam apveltija tee Latveešu Litera-riskas Beedribas un Zinibu Komisijas cenšanos izpētīt latveešu valodu un kopt viņas vēsturi un literaturu. Sirmā mācītāja A. Bielensteina aizrādijumu Latveešu Litera-riskās Beedribas gada sapulcē, ka ari latveešu beedribas Rigā un Jelgavā strāda ar tādeem pašem mērķeem, kā Latveešu Literariskā Beedriba un ka tadēļ būtu vēlams, lai kopīgā darbā strādātu, izošnaja šis aprindas par « Bal-tijas politizešanas peerādijumu ». Mācītajam Bielenstei-nam tika dots padoms atgādinat latveešeem, lai tee labak izmācotees kreevu valodu un nenodarbojotees ar latveešu

veetu nosaukumu krāšanu. Par leelu ļaunumu uzskatīja šo nomales politiķu laikraksts, ka Latveešu Literariskās Beedribas gada sapulcēs latveeši tikuši aizveen dēvoti par tautu. Pats sevi tas pārspēj, kad tas, gribedams ņirgatees par latveešu kulturas centeneem, eeteica eevest ķīneešu ķekšas, jo, tās, lūk, neeešot pa svētdēenam uz latveešu beedribam un nelasišot latveešu laikrakstus.

Uz šeem aizrādijumeem varetu eebilst, ka tee raksturo tikai veenu virzeenu, tomēr tāds eebildums ir nedibinats, jo taisni šis virzeens, kā to peedzīvojam tagad, nav vis pavirša žurnalista izmuldejums. Neveens nevarēs apgalvot, ka raksturotās pārmēribas būtu mitejušās. Brižeem šis virzeens ir nemeerā pat ar « Rigas Avizes » uzskateem. Pat mērence latveeši teek apsvaiditi ar neķitribam. Pareizi peezīmejuši latveešu laikraksti, ka tāda naida politika pret latveešiem nekādi latveešu-kreevu tuvinasanās leetu nesekmē. Šis pats reakcionarais virzeens eet pat tiktāl, ka neuzticas vairs latveešu un igauņu tautības pareizticigeem garidzneekeem Baltijā. « Pēc viņa ideala iznāk tā, peezīmeja « Latvija », ka vislabakee cittauteeši ir žīdi, viņi neuzsver savu tautību nemaz, bet runā to valodu, kuŗa preekš viņeem visvairak izdevīga ekonomisko interešu dēļ. Baltijā viņi runaja agraki vāciski, tagad kreeviski » (1).

Kāds cits Rigas kreevu laikraksts, kuŗš dažreiz grib būt liberals, Rigas pilsētas 1913.g. domneeku velešanam tuvinajotees, stāstīja saveem lasitajeem, ka latveeši, ja tee uzvaretu, būtu kreevu intereseem nelabvēligaki un kaitigaki, nekā tagad vāceeši. Veenmēr var dzirdet kreevu žēlošanos par vāceešu eespaaidu Baltijā, bet nu ta peepeši apķērās un prasīja, lai šis pārsvars paleek ari uz preekšu. Uz tādu izturešanos vareja no latveešu puses it pareizi peezīmet : « katrā ziņā ta kreevu sabeedribas daļa, kuŗa

(1) Savadi paņēmeeni, « Latvija », 93.n. 1912.g.

vēlēšanās eet kopā ar vācešiem, lai neruna un nežēlojas vairs par pēdējo eespaaidu un nozīmi Baltijā » (1).

Tai pašā deenā, kad parādījās uz Rīgas kreevu skatuves latveešu luga, Blaumaņa « Indrani », nomaļas politiķi laida vaļā nekreetnako latvecšu nopaļāšanas rakstu. Vareja redzet, ka šis notikums Rīgas kulturas dzīvē uztrauca visus pārkreevotajus. Pee ta pašā gadījuma vareja ari novērot, ka kreevu kulturas sabeedribai Baltijā trūkst sakaru ar latveešu kulturu un ka ta, kaut ari nepabalstidama reakcionaro pārkreevinataju spaidu politiku, tomēr nespēj veetejos apstākļos eedzīvotees un saprast Baltijas tautu kulturu, kā tas būtu vēlams. Ja nomaļu politiķi latveešu lugas izrādi kreevu valodā apsveica ar nekreetnibam, tad pārejā kreevu sabeedriba to saņēma ar pilnigu garigu veenaldzību. « Teatris bij gan pilns, rakstija par izrādi « Jaunā Deenas Lapa », bet ar latveešu publiku, no kreevu teatra parasteem apmekletajeem bija tikai veens vaj divi » (2). Tā tas bij ari otrā izrādē. Kreevu publika nebūt neparādija interesi pret latveešu mākslu, ne ari interesi latveešiem tuvinatees. « Ar to veetejā kreevu publika, peeziemeja pee šī gadījuma « Jaunā Deenas Lapa », izlikās tomēr tuvāk stāvoša « Rīžskij Vestņikam » (3).

Ja visu to eevērojam un redzam, ka Baltijas kreevu starpā nav stingru liberalu centenu un ja redzam, ka latveešu kulturas vajadzības atrod tikmaz saprašanas, tad nav brīnums, ka latvecšu prese sāk izsacit šaubas par kreevu izturešanos pret mums un ka savadā gaismā parādas pat mazak zīmigi fakti.

Aizrādījumus par nomaļu reakcionaro virzeenu varetu turpinat, it sevišķi būtu vēl aizrādams uz šī virzeena ee-

(1) Mūsu tautību atteecību jautajums un vēlēšanas, « Latvija », 288.n. 1911.g.

(2) « Jaunā Deenas Lapa », 24.n. 1912.g.

(3) « Jaunā Deenas Lapa », 26.n. 1912.g.

spaidu uz mūsu tautas skolam, kur tas paspējis jau eenes leelā mērā nikulibu, bet tās ir vispārim pazīstamas leetas, tā kā plašaki aizrādīt uz tām nav nemaz vairs vajadzīgs.

Ka pee tāda virzeena skolotajeem nākas ļoti grūti izpildīt savu uzdevumu, tas pats par sevi saprotams un tapēc ari nav jābrīnās, ka pēdeajā laikā arveen vairak parādas ziņas pas skolu pagrimšanu Baltijā.

Latveešu progresīvai sabeedribai bijuši sveši centeeni atdalitees no kreevu kulturas, bet pēdejos gados tai bij jāpārleecinajas, ka kreevu sabeedriba šai nomaļu politikai peegreež maz vēribas un tas pamudina daudz uz pārdomašanu. Tādas nomaļu politikas sekas ir, ka latveeši no kreevu sabeedribas un kulturas atsvešinajas. Ceribas uz kreevu sabeedribas labvēlibu var isā laikā pilnīgi tikt iznīcinatas un var sagaidīt, ka neveen latveešu un igauņu inteligenze, bet ari latveešu-igauņu zemneeciba nāks pee citadeem uzskateem. Tāds isnākums leekams uz reakcionaro politiķu rēķina un ja tee varetu Baltijas apstākļus. apsvērt objektivi, tad tee redzetu, ka viņu asimilešanas centeeni ir nonākuši pee tādas pakāpes, kur rodas lūzums un šķeet, ka taisni tagad tiklab latveeši, kā igauni sāk skatitees kritiski neveen uz nomaļu politikas aizstāvjeem Baltijā, bet uz it visu, kas no Kreevijas puses teek eenes veetejo tautu dzīvē, rakstneecībā un kulturā. Vaj nav raksturīgas šai ziņā sekošas rindas : « Pēdejos 25 gados latveešu jaunība, nākdama zem kreevu skolas un literatūras eespaida, ir manami vājinata savās labās īpasībās : nopeetnībā, izturībā, leetišķībā » (1). Tādas rindas vareja tikai tagad parāditees, kur nomaļu politika speež pārvērtet vērtibas un šķeet, ka vērtibu parvērtešana ir tikai pašā sākumā. Lai nebrīnās, ka ta pārvēršas par ikdeenišku, lai eevēro ta, ka naidis sēj naidu un ka pārtautošanas politika var novest pee pilnīgi ka cita, neka to gaidija.

(1) Godīgums, « Dzimtenes Vēstnesis », 182.n. 1913.g.

Beigu beigās varēs šī politika apmulsinat vēl tikai latveešu neattīstītajās aprindās, kuŗas vēl veenmēr negrib vaj nevar redzet, kādi praktiski nolūki ir tādai politikai. No šīm aprindām nevar pagēret, lai tās saprastu, ka latveešu tauta nevar skatītees uz tādu politiku ar veenaldzību. Tās mums naivi arveen vēl mēģina eegalvot, ka mums neesot, peem., nekāda eemesla sakarsetees pret kolonizācijas projekteem un mums neesot arī nekāda eemesla domāt, ka šādi soļi būtu « leelas » zīstematiskas pārkreevošanas zīstemas eesākums Baltijas guberņās (1). Arī mums šķeet, ka Baltijas kroņa muižu atdošana kreevu zemneekem nevar daudz sekmet kreevu elementu apmešanos Baltijas guberņās, bet šī kolonizācijas politika nav apskatama savrup un ja to apspreež kopā ar vīseem citeem aprādīteem nomaļu politikas paņēmeeneem, tad, domājams, arī « Rīgas Avīze » ar laiku atzīs, ka mums nākas cīnītees ar pārtautošanās vīlni, kas apdraud ir mūsu kulturu i saimneecību.

No latveešu galejā labā spārna vareja gan sagaidīt leelaku tautīsku saprašanu, kur taču tas labprāt apgalvo, ka tas apsver apstākļus jo sevišķi no latveešu tautas interešu stāvokļa, tikai ja pagātne nerādītu, ka latveešu konzervatīvee ir vīsmazak spējuši izprast latveešukreevu atteecības. Var tomēr sagaidīt, ka arī latveešu konzervatīvais spārns ar laiku pārbaudīs savus uzskatus. Vīņu zenteeni, cik tee, peemēram, izteicas Reformu Partijas programā, nav nebūt tik melni, veenīgā nelaīme ir, ka šī programa neteek eevērota darbā un ka mūsu konzervatīvo aprīndu preekšgalā atrodas neattīstīti cilvēki, kuŗeem grūti ir eedzīvotees jaunlaiku dzīves vīrzeenos. Protams, ka neveens no teem neprasa uzskatu maiņu un neveens arī nedoma, ka latveeši varēs ar savu galejo konzervatīvo

(1) Baltijas guberņu pārkreevošanas leetā, « Rīgas Avīze », 197.n. 1910.g.

spārnu saprastees, bet domajams, ka šis konzervatīvās aprindas vismaz ar laiku mācisees saprast tās breemas, kas mums draud no tagadejas nomaļu politikas. Ja tas nenotiks, tad varam būt pārleecināti, ka latveešu konzer-vatīvee tiks no mūsu dzīves galīgi atstumti un viņu ees-paids, kas jau tagad ir neecigi mazs, izzudis pilnīgi. Ar sevišku patikšanu var aizrādit uz stingraku virzeenu pret nomaļu politiku, kas pamodees latveešu centra grupu cen-teenos.

Ka Latvijas progresīvās aprindās šee mērķi jau sen pazīstami, tas vēl sevišķi nav jauzsver, tik janozēlo, kā to jau agraki aizrādiyam, pozitīvu formalpolitīsku eeskatu trūkums šīs aprindās. Viņu cīņa bija negatīvas dabas un tikai tagad pašā pēdejā laikā sāk noskaidrotees teesību ideali, no kuņeem ceram, ka tee apveenos plašā mērā visus mūsu progresīvi domajošos spēkus. Veenīgā vēlešanās ir, ka izzustu pee pozitīvu mērķu noskaidrošanas leekas bailības jūtas, jo politīsku mērķu uzstādišana un skaidra noteikšana prasa principiēlu domašanu un ta eet veenmēr tālu pāri par ikdeenišķības parasteem uzskateem, izleekas pārak strauja.

Jo ātrak mēs šai ziņā peeradināsimees pee principiēlam domam un mācīsimees eeņemt pozitīvu teesību stāvokli, jo ātrak nokārtosees ari latveešu-kreevu atteecības. Kas šīs atteecībās ir veselīgs un nāk par labu abam pusem, tas tad jo ātraki noskaidrosees. Turpreti var droši teikt, ka nomaļu politika saceļ visu jūtas pret to, kas nāk no Kree-vijas un domajams, ka kreevu darbīneekeem rasees vīri, kas sapratis tādas nomaļu politikas ārkārteju kaitīgumu. Ari viņi nāks pee apziņas, ka Baltijas tautības nav pasīvs materials, tā sakot tikai objekts, bet ir gan jau dzīva aktīva enerģija. Viņeem jamācas ari saprast, ka pabalstot konzervatīvo vācešu politiku Baltijā, teek kreevu eespai-dam vilktas robežas un ka kreevu latveešu saprašanās ir eespējama tikai tad, ja no kreevu aprindam atdalas libe-rali spēki, kas grib eet kopā ar latveešeem un pabalstīt

stingra liberalisma politiku. Ari tautibas jautajumos ar laiku kreevu liberalās aprindas sapratis šāda virzeena nozīmi un tee, kas Baltijā dzivos paleekoši, nešaubīgi peesleesees ari Baltijas vispārejam politiskam virzeenam, citadi tee vār nonākt tādā pašā stāvoklī, kā pārvācotaji Elzasā un Lotaringā. Ari tee nevareja aizturet pašvaldibas attistišanos un panāca veenigi to, ka tos eeskata par eenaidneekeem un svešēem. Ja ari Vsevoloda Češichina Baltijas pašvaldibas eerosinajums ir kreevu aprindās atradis vel gaužam maz peekriteju un ja ari no mūsu stāvokļa skatotees, tas ir nenoskaidrots un nevar apmeerinat Baltijas pašvaldibas centeenus, tad ir jau nozīme tam, ka tāda doma vareja rastees ari kreevu aprindās. Mūsu peenākums ir to attistit, vilkt tai tālakās robežas un meklet tādus pamatus, no kuņeem pašvaldibas doma var attistitees par plašu Baltijas Pašvaldibas Partiju, kuņā saplūstu visi Baltijas progresivee pašvaldibas centeeni. Ari kreevulatveešu atteecibās eenestu šāda partija leelaku saprašanos, skaidribu un godigumu.

XII

LATVEEŠU APVEENOŠANĀS AR LATGALEEŠEM

Latvešu peeldzinašanas centeenu greizība. — Latgale kā patstāvīga dzīves veenība. — Latgales teesibu satversmes ideja. — Mūsu kreeviskee asimilatori un latveešu-latgaleešu apveenošanās. — Pārkreevošanas un pārpoļošanas centeeni Latgalē. — Mūsu uzdevums Latgalē.

Par latveešu-latgaleešu beedrošanās jautajumu ir tik daudz rakstīts, ka dažam labam varetu izliktees leeki par to vēl kaut ko eebilst, bet ja eeskatas tuvāk daudz pārrunātā jautajumā, tad izrādas, ka tas ir vērojams vel no kāda cita veedokļa. Šis veedoklis ir tas pats, kuŗu mēs eeņemam mūsu visparīgā tautības jautajuma apskatišanā. No agrāk sacīta jau zinām, ka no šī veedokļa izvairijās arī mūsu tuvako apstākļu pārspreesšanās un nav tapēc jābrīnas, ka latveešu-latgaleešu apveenošanās leetas nav atradušas to apgaismojumu, ko tam var dot veenīgi stingri noteikts pašvaldības princips. Latveešos ir pēdejos gados attīstījušās stipras zimpatijas pret latgaleešiem, senākās veenaldzības veetā ir stājuses vēlešanās Latgales

dzīvei dot jaunu garīgu virzeenu, pacelt to un peelidzināt to kultūras ziņā Baltijai. Nenoleedzami, ka latgaleešu inteliģence atraduse atbalsi latveešu kultūrelās aprindās, bet tāi pašā laikā janovēro, ka latveešu un latgaleešu atteecībās attistijušās zināmas šaubas, pat zināmas teeksmes attālinātees. Latgaleešu inteliģencē ir redzama pēdējā laikā stiprāka cenšanās eņemt savu īpasu stāvokli, iztikt ar saveem spēkeem. Šī cenšanās parādas pagaidam vēl nenoteikti, bet no visa var vērot, ka no mums atkarasees, cik tālu ta eegūs eespaidu uz visu Latgales darbību. Latgaleešu tautā ir vēl viscaur izjūtama kautrīga izturešanās pret Baltijas latveešiem, uz ko jau vairakkārt ticis aizrādīts un šī izturešanās, kas eesakņojuses gadu desmiteem, ja pat gadu simteņem, nav veegli pārvarama, eevērojot, ka latgaleešus un latveešus šķir dažādi apstākļi.

Uz latgaleešu inteliģenci nevareja viņu tautas psiholoģija palikt bez eespaida. Un tas stāvoklis, kuŗu parasti eņem pee latveešu-latgaleešu jautājuma apspreešanas, vareja ļoti beezi aizskārt latgaleešu inteliģences jaunās tautiskās jūtas. Cik jūtīgi un brāligi mēs ari pret latgaleešiem neizturejamees, nevar leegt, ka mūsu centeeni bija vadīti no veenas domas : ka latgaleeši peelidzināmi latveešiem, kamēr latgaleešu inteliģence ir ļoti beeži, kaut ari kautrīgi, mums likuse saprast, ka ta skatas uz mūsu apveenošanās jautājumu citādi. Ir taču saprotāmi, un tas nav mums latveešiem vēl sevišķi jasaka, ka tauta, kas pamožas no gadu simteņu tumsas, domā vispirms pee sevis, grib dzīvot savu dzīvi, cenšas attīstīt savu īpatneju kopību.

Lai runājam atklāti : latveešu centeeni uz latgaleešu peetuvinašanu, kādi tee izpauđušees līdz šim, ir bijuši noteikti no peelidzinašanas jeb asimilešanas idejas un ir tikai jābrīnās, ka latgaleeši uz to nav skatījušees ar vēl leelaku rūktumu. Pārak dzīvi aizņēma to prātus pamodusēs jaunā attīstība viņu pašu mājās, lai tee būtu varejuši pamatīgāki iztirzāt mūsu centeenus un var tik no-

preecatees, ka latgaleešu inteliģence ir ta atdevusēs produktivam darbam.

Bet lai nemaldamees, peenāks brīdis, kur latgaleešu darbineeķi sāks skatitees uz mūsu asimilešanas centeeneem no cita stāvokļa, peenāks brīdis, kur viņu psiholoģijā notiks lūzums un ja pee laika neskatisimees uz latveešu-latgaleešu atteecibam citadi, ka līdz šim, tad var notikt, ka šis atteecibās eejaucas traucejošas jūtas. Tad var notikt, ka saprašanās teek daudz grūtaka un tapēc jau vēlākais laiks ir skatitees uz latgaleešu peetuvinašanos latveešiem no tāda veedokļa, no kuŗa latgaleešu attistiba parādas citadās atteecībās. Noteikti jaizteic uzskats, ka mūsu politikā neslēpjas asimilešanas domas, bet gan, ka mēs vēlamees, lai Latgale attistitu savu īpašu dzīves organismu, eegūtu savu īpatneju kulturas autonomiju. No šī stāvokļa skatotees, mēs eegūstam daudz nepatigaku un draudzigaku stāvokli apveenošanās leetās un šo stāvokli eeņemdami, mēs latgaleešiem rādisim, ka mums nolīdzinašanas centeeni ir sveši un tad ari latgaleeši ar leelaku sirsniņu skatisees uz mūsu draudzību.

Kamēr latveeši paši nav nākusi pee stingri noteikta uzskata par savu teesību satversmi un par saveem tālaķeem mērķeem, tikmēr, protams, nevar paceltees ari jautajums par Latgales teesību satversmi un šīs satversmes atteecibam ar mūsu teesību eekārtojumu. Tapēc ari pašvaldības idejas noskaidrošanās noved mūs pee ta, ka mums jameklē tāda teesību satversme, kuŗā Latgale varetu atrast savu autonomu veetu. Pamodusēs Latgale jutisees kā īpatnejs organisms, kas centisees pēc savas teesiskas satversmes, ko tai varetu leegt tikai politiska tuvredziba. Zīmigi un ar pilnu teesību ņem veens no latgaleešu rakstneeķeem, Fr. Kempis par vadošu domu savam apcerejumam « Latgaleeši » teikumū : « Pusmiljona tauta ir tikpat dzīves spējiga, kā ari miljons ». Un pret to pateesību ir vismazak ko eebilst no ta stāvokļa, kādu to eeņemam tautu attistības leetās. Līdz šim latgaleešu rakstneeķi to

pateesību sapratuši mazak teesiski-politiskā ziņā, bet ja esam vispārim pārleecinati par Latgales attīstības un dzīves spējību, tad varam but pārleecinati, ka latgaleeši nemeklēs veen sev kulturas izteiksmi, bet ar politiski-teesisku veidu. Eet šai attīstībai preti, saprast to jau pašā sākumā, tas ir mūsu nepececešams uzdevums, ja mūsu veenošanās ar latgaleešiem ir nopeetnis mērķis un ja mēs gribam eemantot latgaleešu brālīgo sajūtu un draudzību.

Cik svarīgs ir latveešu-latgaleešu apveenošanās jautajums, tas noskarstams jau no ta, ka tas eeņem mūsu politiskā rakstneecībā tik redzamu veetu un tikai tās latveešu aprindas, kuŗam mūsu tautības jautajums ir blakus leeta ir ari uz jautajumu par latveešu-latgaleešu atteecibam skatījušees ar ironiju. Kad pazīstamais Latgales darbīneeks Trassuns 1910.g. Zinību Komisijas Vasaras Sapulcēs runaja par latgaleešu dzīvi un tautisko kustību, tad tai pašā laikrakstā, uz kuŗu jau aizrādījam apcerejuma sākumā, eekustinatā apveenošanās starp Latgali un Latviju atrada tik asimilatora smaidu. Ar smalkjūtīgu delikatesi tas rakstīja : « Sākās leelu leelās valodas par to « veenosanos » starp Latgali un Latviju... » (1). Kas ar šīm ironiskam pēdiņam gribets sacīt, to nav grūti saprast. Ka asimilatoreem ir latveešu-latgaleešu apveenošanās nepatikama, tas ir saprotams un viņu leelmanīgais smaidis un viņu viltus proletarisms ari pee šī gadījuma nespēj aplēpt viņu idejisko un politisko nabadzību.

Īsto latgaleešu, kas vēl nav atsvešinājušees no latveešu valodas, skaita apmēram 350.000, no dažam pusem pat 400.000. Jau no ta veen var nojaust, ka mums preekšā svarīgs darbs un ka būtu veeglprātība nepegreest Latgalei leelako vēribu. Kā latveešiem, tā ari latgaleešiem ir daudz aizgājeju un beidzamo gadu desmitos izceļošana no Latgales ir sevišķi leela. Peterburgā skaita ap 15.000

(1) « Dzīve », 70.n. 1910.g.

un arī Maskavā vairak tukstošu, Sibīrijā, Vidus-Azijā un Tāļajos Austrumos latgaleešu pāri par 40.000, Rīgā skaita ap 10.000 latgaleešu. Aprēķina, ka latgaleeši zaudējuši caur izceļošanu ap 60.000 dvēseļu. Tā tad arī latgaleešiem jāpeegreež vispirms vēriba saveem aizgājejiem it īpaši eevērojot, ka latgaleešu aizgājeji turas pee savas tautības daudz mazak nekā latveeši. Ko sacijam apcerējuma sakumā par latveešu cīņu pret pārtautošanos aizgājeju starpā, tas vēl vairak attecinams uz latgaleešiem un tapēc būtu leeki to atkārtot. Protams, ka tautības centenu pretneekiem arī latgaleešu beedrošanās ārpus Latgales izliksees par nevēlamu parādību.

Latgales latveešiem jāizstāv sava tautība pret vairak pusem. No dažeem novērotajiem teek aizrādīts, ka Latgalē pārkreevošanas centeni no jauna ar jo sevišķu stiprumu parādas un sevišķi daudz šai ziņā teek darīts arī no zemneeku agrarbankas, kas cenšas it īpaši latgaleešu deenvidus daļu applūdināt ar kreeveem. Par to raksta kāds : « Var jūdzem braukt caur agrak latvisko zemi un nedzirdet neveena latviska vārda ; kādu četrdesmits gadu laikā kreevu skaits tur pavairojees no 15-20.000 uz 144.000 » (1). Latgales skolām ir, protams, tas pats uzdevums, kā Latvijā. « Visas Latgales skolas peemērotas, rakstīts nupat minētā apcerējumā, veenīgi pārkreevošanas nolūkeem un latveešu bērneem nesneedz nekādas zinašanas. Tamdēļ Latgales kreevi var kulturelā ziņā eepemt augstaku veetu, jo tee savā kreeviskā skolā tomēr šo to var mantot. Šis apstākļis atveeglina kreevu kolonizatorisko darbību ». Par šo darbību ir dzirdams tikai veens spreedums. Latgalē nāk tagad pardošanā daudz gan leelaku, gan mazaku muižu, it sevišķi leelas muižas pāreet kreevu bagatneeku īpašumā. Zemneeku agrarbanka nopīrkās

(1) Eceļošana un izceļošana Latvijas robežu apgabalos, « Dzīve », 270.n. 1912.g.

muižas jeb muižiņas sadala pēc saveem eeskateem un izpār-
dod, « bet tikai kreeveem » (1). « Pat tās mājas, kuŗas
līdz viņu pārešanai zemneeku agrarbankas īpašumā ir
bijušas izdotas uz nomu latveešiem, tagad teek izdotas
kreeveem, lai caur to stiprinātu tur kreevu tautības ele-
mentus ». Caur sādu rīcību doma Latgalē stiprinat kreevu
elementus, kas kreeveem vajadzīgi pee zemstu vēleša-
nam, kuŗas tur ir dibinatas ar to nodomu, lai dotu pārsvaru
veetejās pašvaldībās kreeveem. « Latgalē pārsvaram zem-
stē japeeder kreeveem, ja tikai to cik necik ir pagastā un
šo « cik necik » tad nu grib panākt un daudz pagastos
Latgalē jau tagad ta ir : vis vairums pagasta eemitneeku
ir latveeši, bet teem tomēr nav noteicošais vārds un tur
atkal daudz ko var darīt latveešu pārtautošanas labā, visi
amati, visas veetas teek izdotas veenīgi tikai kree-
veem » (2). Visās pašvaldības un citās eestādēs javalda
veenīgi tikai kreevu valodai. Neraugotees uz to, ka kādā
pagastā nereti ir tikai divi trīs kreevu tautības zemneeki,
tee pagasta skolās par skolotajeem izrauga tikai kreevus,
neskatotees, ka starp apmeklētajeem tikai daži reti ir
kreevi un visi citi pārejee latveeši. Pārtautošanas teeks-
mem būtu leelaks panākums ja latgaleešos nedzīvotu
stiprs naidis pret tādeem centeeneem, kā tas jo spilgti
parādījās sešdesmitos gados, kad latgaleešiem bija pat
garīga satura grāmatas jaeaved slepus. Pēc citu vairak
optimistiska spreeduma pat tos apgabalos, kuŗi tuvaki
kreevu apdzīvoteem apvideem esot pārkreevošanas ee-
spaidis tomēr mazs. Latgaleeši šos apgabalos gan izmā-
cotees kreeviski runat, bet tas arī vis. « To pasu sastopam
arī pee tureenes kreeveem — arī tee izmācas savu līdzee-

(1) Kas apdraud latveešu tautību Latgalē, « Latvijā », 35.n. 1912.g.

(2) Minetā « Latvijas » rakstā.

mītneeku valodu, bet nekā tuvaka starp teem nav » (1). Pārtautošanas centeneem stāv pretim tas, ka latgaleeši stingri turas pie savas ticības. Daudz vairak breesmu draud, pēc dažeem novērojumeem spriežot, latgaleešiem tautības ziņā no baltkreeveem, kas, kā zinams, ir katoļticīgi. Tā arī izskaidrojams, ka daudzās latgaleešu sādžās, kuŗas senak bijušas latviskas, tagad runā baltkreevu valodu. Pēdeajā laikā, kad pamodās latgaleešu garīgā dzīve un tautiskā apziņa, puspārkreevotee latgaleeši sākot atkal atgreestees pie savas tautas.

No citas puses jacinas latgaleešiem pret poļu centeneem. Viļņas gubernā veselas draudzes jau runā tikai poliski. Vitebskas gubernā — « katoļu Latvijā » — arī atrodas draudzes, kuŗās veenmēr vairak un vairak sāk leetot poļu valodu. Tas sevišķi redzams gar Daugavas krasteem bagatu panu novados, kur gandrīz puse zemneeku atkarīgi no leelkungeem, rentejot viņu mājas un strādājot muižās. Interesanti ir arī daži aizrādījumi, ka tur, kur pārkreevošanas centeeni jūtas vāji, teek pabalstīti poļi un pārpoļošanās. Žīdu Latgales pilsētiņās, meestos un sadžās ir deeva svētība, bet ar viņu godību eet uz beigam. Saimneciskai dzīvei pārveidojotees, teek šīs starpneeku elements, kuŗa rokās atradās nesen atpakaļ visa tirdzneecība un amatnecība, nostumts pie malas.

Ja apsver Latgales pārtautošanas jautajumu bez pārmerīga pesimisma vai optimisma, tad gan jasaka, ka visātrak attīstas pārkreevošanās un šai ziņā nevaram būt veenisprātis ar tādeem Latgales leetu apspreedejeem, kas saka, ka « no kreevu tautas Latgales latveešiem nedraud pārtautošanas breesmas » (2). No tā, ka daudz gadu

(1) Latgales tautības un viņu savstarpejās atteecības, « Latvijā », 1912.g.

(2) Kas apdraud latveešu tautību Latgalē, « Latvijā », 35.n. 1912.g.

simteņus abas tautas nodzīvojušas veena otrai līdzās, bez ka veenai uz otru būtu bijis kāds nopeetni manams eespaids, nevar spreest par tagadejeem apstākļeem, jo nomaju politika rikojas tagad ar pavisam citadeem līdzekleem, kā senak.

Latgaleeši paši sajūt, ka leelakas pārtautošanas breemas teem draud no šis puses, kā to vareja novērot jau pēc pirmo tautas skolu atvēršanas 1864. g. Bijuši jaleeto toreiz pat varas līdzekli, jo vecaki atteikušees sūtit savus bērņus « kreevu skolā ». « Man atstāsta gadījumu, raksta kāds, kur tēvi sēdejuši ceetumā par to, ka nelaiduši bērņus skolā; pagastā, kur trīs līdz četri simts skolas gados esošu bērņu, nevareja sadabut 30-40 skolenu » (1). Ir ari pazīstama latgaleešu izturešanās pret aizleegumu drukat latiņu burteem grāmatas. Ši cīna palidzeja turetees pretim pārkreevošanas vilnim un pateicotees šai cīņai ir tagad 90 % latgaleešu lasit prateji. Atrodas pat daudz tādi, kas drukatos latiņu burtus leeto rakstībā. No ta ari saprotams, ka latgaleeši ari tagad uzskata savu rakstibu par politisku eekaņojumu un tee vēlesees to kā tēvu mantojumu paturet, ar ko mums jāreķinas, ja pat vel vairak, būtu politiski neapdomīgi šo mantojumu necenstees pārvērst par cīņas līdzekli.

Kas atteecas uz vispārejo izturešanos pret pārtautošanas politiku, ar kādu eepazīnamees un kā ta mums it labi ir pazīstama no Latvijas, tad ari latgaleeši turpinās savu eesākto cīņu un tee ir savā ziņā tālaku par mums, jo tee sadūras ar pārkreevošanas vilni jau tāi laikā, kad mēs Latvijā atradamees zem maskavneeku eespaida un neredzejam tos mērķus, kas slēpas aiz viņu glumeem vārdeem. Tiklidz latgaleešos attīstisees stipra tautas apziņa, viņi pratis eeņemt — vaditi no tradīcijam — daudz noteik-

(1) Latveešu valoda Latgales tautas skolās, « Latvija » 236.n. 1911.g.

taku stāvokli, nekā mēs un varam būt pārleecinati, ka viņu ciņā daudz ātraki izpaudisees netikveen negatīvā atraidīšanā, bet ari pozitīvos teesiskos uzskatos par Latgali kā pilnteesīgu tautu. Šai dziņā sasneegt tautas teesību stāvokli izkopjas vislabak un ar leelakeem panāku meem ciņa pret partautošanas centeneem.

No aprāditeem novērojumeem un spreedumeem varam redzet, kāds svars ir latgaleešu ticībai. Ar to apstākli jarēķinas ari turpmak, jo katoļiticība ir par šķērsli asimīlešanas eespaidam. Nav dōmajams, ka tas tik driz varetu izzust, jo zinam labi, kā katoļu baznica prot peemērotees un peelaikotees. Šis pats apstākliis ir ņemams jo sevišķi vērā pee latveešu-latgaleešu atteecību noskaidrošanas. Pareizi ir, kā latveešus un latgaleešus šķir baznica un ka brīvakeem uzskateem attīstotees var baznicas eepaids mazinātees, bet būtu maldišanās ceret uz drīzu katholicisma vājināšanos Latgalē, kādas domas ir izteiktas dažos latveešu apcerejumos par Latgales jautajumu (1). Greiza izleekas ari ta doma, ka « katholicisma eespaids » Latgalē varetu novilcinat latveešu un latgaleešu savstarpeju saprašanos. Tas var notikt veenigi tik ilgi, kamēr uzskatīs latveesu-latgaleesu tuvošanas kā jautajumu pav latgaleešu asimīlešanu. Pret to, protams, cīnisees katoļu baznicas preekštāvji aiz ļoti saprotameem eemesleem, turpretim ir jau citadi, ja mēs mācisimees Latgales jautajumu uzskatīt vispirms kā pašas Latgales atdzimšanas leetu, virzīsam viņas domas uz viņas pašas dzīvi, uz viņas kulturu uz viņas teesību satversmi. Katoļu baznica peelaikojas tautas apstākļeem un ja latgaleeši nāks pee savas tautas apziņas, attīstīs savu kulturu, tad katoļu baznica būs peespeesta to eevērot. No svara ir eepemt tādu stāvokli, ka uz mums nevar rādīt kā uz latgaleešu reliģiozās apziņas eenaidnee-

(1) Peem. rakstā : Latgales jautajums, « Latvijā », 269.n. 1912.g.

keem un tapēc mums jāizsargajas arī no katras eejaukšanās Latgales eekšējās leetās un it sevišķi jāizsargajas eepemt nepārdomatās pārruņās baznicas jautajumu.

Ar pārpoļošanas centeeneem nāksees latgaleešiem satiktees arī turpmak, bet no visa materiala, kas atrodas šī raksta autora rokās, jaspreež, ka tee centeeni aprims, tiklīdz latgaleeši cikveen attīstīs savu kārtīgu kulturas dzīvi un tas mazais ļaunums, kas varetu celtees no poļu eespaida nav salīdzinams ar to eespaidu, kas izteicas jau vairakkārt raksturotā nomaļu politikā. Tapēc mums arī nav daudz eemeslu eepemt pret poļiem naidīgu stāvokli, jo tas sadalītu tikai vēl vairak spēkus un jaeevēro, ka katrā laikā jāprot nošķirot leelakos eenaideekus no mazakeem eenaideekeem, leelakas breesmas no mazakam breesmam. To prasa apdomīga un apsvērta rīcība, tas ir pateesībā katras tālredzīgakas politikas pamata akmens. Skarbā valoda, kas pēdeja laikā šur tur runata par poļiem, ir pēc mūsu uzskata tikai neleelā mērā dibinata.

Svarīgākais, kas mums jādara tagad latveešu-latgaleešu apveenošanās leetā, ir tas, ka mums jānes uz Latgali mūsu saimneecības kultura. Šai ziņā ir mūsu leelo lauksaimneecības beedribu uzdevums vēl tikai mazā mērā izpildīts. Otrkārt, jāgāda par latveešu inteliģences spēku eeplūšanu Latgalē un no tās vel gandrīz nekas nav manams. Bez tam jau vairakkārt no latgaleešiem aprādīts, ka Latgalē eenaikušee latveeši ne veenmēr izturas ar tādu eeņu pret latgaleešiem, kā tam vajadzētu būt. Mūsu tautskolotāji, aizgājuši uz Latgali tur dažreiz grūtāki eemācotees latgaleešu izloksni, nekā kreevu skolotāji. Ar tādām parādībām jācinās mūsu avižneecībā un jācenšas ikveenam, kas aizeet uz Latgali eedot apziņu, ka tas turp aizeet kā Latvijas kulturas sargs un kā cīnītājs Latvijas-Latgales apveenošanās leetā.

To, ko sacijam šīs nodaļas sākumā, varam atkārtot tagad ar leelaku uzsvāru, proti, ka mums jāsaprot latgaleešu centeeni kā patstāvīga attīstība un tapēc jāatsakas

no tādas izturešanās, kuŗu varetu greizi iztulkot. Kems savā gramatā « Latgaleeši » ne bez eemesla saka : « Latgaleeši nav balteešem parādā ne pus graša, ja viņi tagad pamostas, pastāvīgi cenšas uz preekšu, ar kādam tad teesibam balteeši viņus grib apmētāt ar separatisma pārmetumeem? » (1). Un pareizi jautā tas pats autors tālak : « Kādu separatismu var redzet tur, kur divas tautas nozares gadu simteņeem nodzīvojušas savrup, bez vismazakas satiksmes? » Šim neapstrīdamam vēsturiskam faktam jāpeeskaņo mūsu politiskā domašana un jālūko tam atrast atteecīgu teesību izveidojumu. Par tādu mēs uzskatām Latgales kultureli-teesisko autonomiju Latvijas pašvaldībā. Neveena latveešu politiska partija nevar uz šo jautājumu skatītees citādi, ja ta negrib, ka latgaleeši atsvešinājas, kas var novest pee viņu atšķiršanās no Latvijas. Daudz, protams, atkarasees arī no latgaleešem un viņu vēlešanās eet ar Latviju veenu ceļu, bet šķeet, ka šai ziņā šaubu nevarēs būt. Līdzšinejee peedzīvojumi rāda, ka Latgales darbīneeki nav neveena gadījuma gaŗam palaiduši, lai rādītu, ka viņu centeeni savijas ar mūsu centeeņeem. Kā šeem eerādit savu īpašu veetu, lai tee varetu visātrak un ar leelaku veiksmi novest pee Latgales atdzimšanas, tas ir veens no mūsu dzīves svarīgakeem jautājumeem. Var tikai nožēlot, ka mēs jau agrak neesam pratuši skatītees uz Latgali kā uz dzīvu patstāvīgu veenību, kuŗas « savādības vēsturiski nodibinājušas un tautā eeaugušas » (2). Arī mēs domājam, ka « Latgales īpatneja kultura, ja viņai tikai būs lemts attīstītees, nepalīks citāda, kā tikai latviska un viss, kas latvisks, tas taču galu galā saveenosees un sastādīs veenu, dažādu un bagātu latvju tautas kulturu » (1). Tikai jālūko jau tagad uz šo saveenošanos skatītees arī kā uz zināmu formālu teesību izvei-

(1) Fr. Kems, Latgaleeši, 94.l.p.

(2) Fr. Kems.

došanu, kas palīdzēs noskaidrot arī Latvijas vispārējās pašvaldības leetas. Pēc visa šai apcerejumā ceņemtā principa nevaram skatīties uz Latgali citādi, kā uz pilnteesīgu līdzdalībneeku teesiskā satversmē un nav un nevar būt citādu atteecību šai satversmē starp Latviju un Latgali kā tādu, kas atbalstas uz teesību beedribas pamata. Tā izveidojot Latvijas satversmi, būtu Latgalei sava teesību dzīve, ta pārvērstos par teesību īpatni ar savu zemi un saveem patstāvīgeem rīcības līdzekļeem. Tādā ceļā Latvijas un Latgales apveenošanās satuvinās abas nozares jo cečšaki.

XIII

LATVEEŠU SATIKSME AR IGAUŅEM UN LEIŠEEM.

*Latveešu un igauņu atteecibas. — Igauņu robežu politika un viņu virzišanās uz deenvideem. — Viņu tautiskā apziņa. — Paredzamās latveešu-igauņu atteecibas pē pašvaldības eekārtas. — Latveešu-leišu atteecību sirsni-
ba. — Leišu teesību ideali un Latvijas pašvaldība.*

Jo stiprak attistas mūsu tautas apziņa, jo vairak izceļas arī jautajums par mūsu satiksmi ar igauņem. Pret igauņem ir pēdejos gados pamodusēs savada sajūta, var pat teikt, auksta sajūta, bet ikveens sapratis, ka eevērojot latveešu un igauņu stāvokli Baltijā ir nepeecešami vajadzigs, šim jautajumam peetuvinatees ar objektivu atturību. Latveešu-igauņu atteecibas ceeta sevišķi no ta laika, kad Valkā pēc pilsētas vēlēšanam izcēlās plaisma. Igauni pēc uzvaras par vāceeseem sagrāba pilsētas valdi pilnīgi savās rokās un igauņu solijumi latveešeem pirms vēlēšanam izrādijās par maldigeem. Latveeši tika pat no skolu komitejas izspeesti. Šee notikumi 1902.g. tā uzbudinaja dažas latveešu aprindas, ka tām izlikas par neeespējamu ar igauņem turpmak kopā eet. « Ar to Valkas igauņi ir

sarāvuši katru kopāešanu ar latveešiem uz viseem laikeem », tā « Deenas Lapa » raksturoja tās jūtas, kas bij radītas latveešos no igauņu izturešanās » (1). Lai nu gan « Deenas Lapas » toreizējā vispārīgā izturešanās leek domāt, ka ta tecās uz vācu pusi, tad tomēr Valkas notikumi izlikās tik zīmīgi arī citeem, ka bij izjūtams vispārejs rūktums pret igauņu radikalismu atteecībā uz latveešiem.

Ka igauņi toreiz rikojušies ar nodomu eekapēt Valku un palikt viņā kā veenā no etapa punkteem preekš tālakas virzišanās uz deenvideem, uz to aizrāda visa igauņu rikošanās pēdejos desmit gados. Igauņu cenšanās pārvērst Valku par galveno igauņu robežu pozīciju izteicas visos viņu darbos, arī viņu avižneecībā un vispārejā satiksmē ar latveešiem, kā, peemerām, arī 1912.g. Valkas izstādē. Veenkāršs takts pagēreja, ka arī latveeši šai izstādē būtu nākuši pee atklāta vārda. To igauņi nepeelaida, tā kā beidzot izstādes atklāšana notika kreevu valodā. « Igauņu preekšstāvis paspēja vēl vārdu teikt pēc tam, bet kad latveets mēģināja ko teikt, muzika pārsteidza to » («Latvija »). Vaj tas nav zīmīgi? jautā laikraksts, kas šo faktu atzīmē un šo jautāšanas zīmi saprata visi.

Nebūt nedomajam uz mineteem notikumeem skatītees ar pārak asu sajūtu, bet ir teesa, ka igauņu izturešanās robežu apgabalos izaicina uz pārdomašanu un ka laiks ir sarūktinatās latveešu-igauņu atteecības pārrunāt, neskatotes no veenas deenas stāvokļa, bet gan skatotes uz nākotni. Igauņu virzišanās uz deenvideem ir nenoleedzama parādība. No Ainažeem līdz Aluksnei pa visu robežu līniju novērojama igauņu eenākšana un apmešanās uz dzīvi. Aluksnē agrak igauņu tikpat kā nebijis, tagad turpretim tur ir laba teesa. Jaunrozes pagasts Verovas aprīnķī skaitījees par tureenes veenigo latveešu pagastu. Tagad

(1) Latveešu un igauņu satiksme Valkā, « Deenas Lapā », 52.n. 1902.g.

turpretim tanis mājās, kuņās pirms desmits gadeem vēl dzīvojuši latveešu rentneeki, tagad laba teesa ir igauņi (1).

Šo parādību izskaidro dažādi. No veenas puses aizrāda uz igauņu leelaku ekonomisku spēku un mošumu, pret kuņu maleenes zemkopjeem grūti pretim turetees, jo tee ir savā arodā vēl stipri negatavi. Aizrāda ari uz igauņu leelaku atturību un uz igauņu asaku cenšanos palikt pee zemes darba, kamēr latveeši aizeet uz pilsētām. Visi novērotaji min ari to par eemeslu, ka igauņu tautiskā noslēgtība un kospēka apziņa esot leelaka. Šee aizrādijumi uz tām ipasibām, kas palidz igauņeem eegūt jaunās veetas Latvijas robežās, nebūs vis bez pamata un kas atteecas uz igauņu tautas apziņu, tad ta ir laikam pats leelakais spēks, kas palidz igauņeem tikt uz preekšu. Pēdejee gadi rāda, ka igauņu pilsonība ar leelaku sajūsmu kā latveešu strāda pee savas tautības pacelšanas, uz ko ari jau ticis no latveešu puses aizrādīts. Igauņu pilsonības idealisms ir daudz brīvprātīgaks, nekā latveešu un peeteek, ja šai ziņā salīdzina tikai igauņu pilsoniskas partijas ar latveešu partijām. Latveešu pilsoniskā attīstība ir pēdejos gados ceetuse no latveešu pilsonības reakcijas, kas to noveda gandrīz pee pilnīgas panīkšanas un tikai pēdeajā laikā pamožas ari latveešu pilsonībā progresivaki uzskati, kas, kā leekas, prātīs saistīt cīņu par tautību ar cīņu par plašakeem politiskeem mērķeem. Igauņu brīvprātīgā partija ir prātuse attīstīt leelaku spēku kopību un tai pašā laikā ta prot saistīt pee saveem centeeneem pat tādas aprindas, kas interesejas veenīgi gar savu ikdeeniško dzīvi. Vajaga tikai redzet, ka igauņu avižneecība peegreež vēribu pašām sikakām paradībām robežu malā, kur igauņeem jasateekas ar latveešeem. Pee mums tas noteek daudz mazākā mērā un galvenais bez noteiktas vadības.

(1) Skat.: Robežneeki, « Latvijā », 275.n. 1912.

Igauņu apzinīgā cīņa ir, šķeet, pats svarīgākais apstāk-
lis un tas mums ņemams vispirms vērā, tas mūs peespeež
peedomat ari pee sava apziniguma. Ka tas atrodas vēl
ļoti zemā veetā un vēl ne pa mazai daļai neteek izmantots,
uz to jau agrak aizrādijam un var teikt, ka ta ir mūsu lee-
lakā vājiba. Ko līdz mums ta rūktā valoda, ar kādu beeži
teek runats par igauņu politiku atteecibā uz latveešem?
Tāda valoda paasina tikai pašu stāvokli un neved ne pee
ka pozitiva, jā vārdeem neseeko darbi.

Pēc Valkas vēlešanam 1902. g. tapa latveešu-igauņu
pozīcijas noskaidrotas, bet vaj nav divaini, ka vēl 1912.g.
var par šo jautajumu rakstīt : « Par visam leetam vajaga
noskaidrot stāvokli un tad sākt vest pēc kārtīga plāna
maleenas politiku » (1). Desmit gadi paeet un tad vēl
paceļas jautajums par stāvokļa noskaidrošanu! Nē, ar
tādu mūžīgu apdomašānos mēs ne soli netiksam uz preek-
šu. Pārak maz mēs sekojam savai attīstībai un pārleecīgi
maz mēs protam saistīt notikumus viņu gaitā.

Jo vairak peeņemsees mūsu pašu politiskā apziņa, jo
vairak ari mēs mācisimees saprast mūsu robežu jautaju-
mus un tad ari mēs atradisam līdzekļus, kā nostiprinātees
robežu apvidos. Igaunēem nebūs eemesla sūrotees, ja mēs
peekopsim tikpat stingru un konzekventu robežu politiku,
kā viņi. Mēs atrodamees aizstāvešanās stāvoklī, bet ari
tādā stāvoklī mēs nepeemirsīsam, ka igauņi ir Baltijas
tauta un saprasdami, ka latveešem un igauņēem ir jāiz-
līdzinas, lai tee varetu aizstāvetees pret citam pusem, mēs
centisamees izturetees pret igauņēem, ar draudzību, kas
vajadzīga kopejā cīņā. Tagad vēl var novērot, ka tiklab
igauņu, tā latveešu aprindās nav dziļakas vēlešanās sa-
prastees, tā ka ir dibināti sacīts, latveeši un igauņi dzīvo-
jot kā īreneeki divos stāvos. Jau senak aizrādīts, ka pēde-
jos gados dibinatas beedribas gan latveešu un kreevu, gan

(1) Uz Igaunijas robežam, « Latvijā », 176.n. 1912.g.

latveešu un vācu tuvinašanai, bet latveešu un igauņu tuvinašanai ne (1).

Vis latveešu-igauņu tuvošanās jautajums ir tagad pirmam kārtam mūsu pašu jautajums, maz kas ir līdzets ar pārmetumeem. Daudzkārt saka, ka latveeši esot par daudz liriska tauta un tadēļ mūs igauņi ar mūsu lirisko dvēseli nobīda pee malas, latveešu lirikai pret to grūti stāvet. Bet tāds spreadums ir netaisns. Vaj mūsu saimneecibas dzīves centeeni nerāda par saprašanu, apdomu, gribas spēku un vaj nevaram pilnīgi dibinati ceret, ka ari musu politiskā dzīvē pamazam attistisees izturiba un stipris zocials raksturs? Igauņi ir lepni uz to, ka tee panākuši savā attistībā isakā laikā to pašu, ko latveeši un būtu veltīgi to noleegt. Nekas nevar tā mūsu satiksmei ar igauņem kaitet, ka leelišanās ar vecaku kulturu, kuŗu nostāda it kā pāraku. Lai eegaumejam veēnīgi, ko igauņi paspējuši sava teatra attistībā, atturibas kustībā un citās leetās, tad pastāvigā frāze par mūsu vecako kulturu izzudis. Taisni ta frāze apgrūtina saprašanos, jo jaeevēro, ka igauņu tautiskā apzinā var to sajust kā pazeminajumu. Ari šai gadījumā ir no leelakā svara takts, kā to redzejam, pārrunajot latveešu-latgaleešu atteecibas.

Ka igauņi skatas uz savu turpmako politisko attistibu, nav zinams, bet laikam nemaldisamees peeņemdami, ka ari viņi galu galā atradīs saveem centeeneem pozitīvu teesību ideala saturu un ka tai ziņā mūsu centeeni atradīs atbalsu ari pāri par Igaunijas robežam. No mūsu pašu stāvokļa skatotees, ir no svara ka šis pozitīvais ideals izlobitos igauņu dzīvē jo ātraki un šai ziņā mēs varam daudz ko darit. Kad igauņi redzēs, ka latveeši veenojas ap noteikteem teesiskeem mērķeem un attīstas par politisku tautu, tad igauņu izturešanās pret latveešeem var

(1) Skat : Iz igauņu dzīves, « Jaunā Deenas Lapā », 205.n. 1911.g.

dažādā ziņā grozītes. Tādu mērķu attīstībā mēs redzam Latvijas spēku kopošanas un augšanu un tāds spēks modernās arī ceņību pee igauņeem, kamēr tagad vēl mūsu dzīve izleekas drostalaina un ir bez vadoša mērķa. Ka latveešu sakari ar igauņeem beigu beigās tālakā gaitā attīstīsees arī par formalpolitiskeem uz divu teesību satversmu pamata, tas ir nešaubīgi pareizi, ja esam pārleecināti par Baltijas tautu tālako attīstību. Kādeem būt šeem sakareem un kā eerikojama abu zemju teesiskās atteeksmes, tas ir nākotnes jautajums, no svara ir, ka izjūtam jau tagad šo atteeksmju vajadzību un nozīmi, jo tādā sajūtā, kas radīta no nākotnes idealeem, slēpjas beeži leels spēks. Ta var modinat arī draudzības jūtas starp igauņeem un latveešeem.

Par latveešu-leišu atteecībam varām te runāt visā īsumā, jo vispārīgi ir zināms, ka šīs atteecības, lai arī tās vēl samēra jaunas, ir tādas, ka no tām var sagaidīt draudzīgu darbu. Novērojumi rāda, ka neskatoties uz kopejas darbības līdzekļu trūkumu un neskatoties uz to, ka abām tautām nav bijis līdz šim vēl eespējams atrast paleekošu organisku saiti, tās abas jūt veena otrai līdz. Tikai visai mazas nesaskaņas eejaucās leišu-latveešu atteecībās pee pēdejam Rīgas pilsētas domes vēlēšanām, kad leišu neatīstītakee elementi sāka sleetees uz reakcionārā bloka pusi, bet ir cerams, ka attīstība rādīs viņeem pareizu ceļu. Leišu eeplūdums Baltijā ir stiprs un nevar noleegt, ka šis eeplūdums vēl veenā otrā veetā teek sajūsts no latveešu strādneekeem un ar no citām aprindām nepatīkami, jo, kā zināms, leiši ir, nākdami no apgabaleem, kur attīstība vēl zema, savos prasījumos aprobežoti. Bet domājams, ka Leetavas kulturas attīstība pacels arī Leetavas strādneeku un tas nebūs vairs par latveešu strādneeka nesolidarā sāncensi. Jau pēdejā laikā nedzird vairs tik daudz žēlojamees par leišu strādneekeem un tā ir parādība, kas leecina par Leetavas strādneeku garīgo atmožanos.

Kas atteecas uz leišu teesību centeneem, tad tee iztei-

kušees jau agrak, vismaz leišu inteligencē tee dzīvo jau daudz gadus un tai žiņā latveešiem jamācas no leišiem. Leišu vēsture saistas ar politiskas formas idealeem, bez tam poļu centeeni rādija teem celu, kā izlobit savus mērķus. Jau preekš apmēram 20 gadeem leišu ārzemju laikraksti cildinaja leišu-latveešu teesibu satversmes domu un lai gan tai trūka noteikts juridisks sajēgums par abu tautu kopibas satversmi, tad tomēr skaidri sajasta bija pee leišiem jau toreiz doma, ka abu tautu stāvoklis nosaka beedrošanās vajadzību un to viņi jau toreiz izteica pozitīvā valststesību idealā pēc abu tautu formalpolitiskas beedribas. Vēl sevišķi jauzver, ka šee centeeni pēc Leetavas eekārtas un jaunas politiskas izteiksmes jau toreiz veenōjās ar plašiem zocialeem centeeniem, kā vēl tagad var nemt tos par preekšzīmi. Apveenošanās doma ir atraduse pee leišiem tādā veidā dziļaku peekrišanu, ta ir pārvērtusēs zinamā mērā jau par ticību. Leišu idealisms Leetavā un viņu kolonijās var noderet mums par mācību un droši var sacit, ka šis idealisms atradīs atbalsu ari mūsu zemē. Latveešu-leišu kopibas doma var noderet mums par aizrādijumu, ka Latvijas spēki nav saspeesti šaurās robežas, bet ka mūsu teesibu idealam ir ari atbals ārpus robežam. Nevar sacit, ka centeeni būtu sapņi, kur darbojas tik daudz pozitīvu spēku veenā virzeenā.

XIV

GALA VĀRDS.

Būtu leeki gala vārdā lūkot isumā izteikt, kas sacīts apcerejuma nodaļās, jo tas atņemtu izteiktam domam viņu plašāko veidu. Vērigs lasitājs būs sekodams jautājumeem pats redzejis, ka apcerejumā izteiktās domas prasa pārdomašanas un ja gribam izsacīt te veenu vēlēšanos, tad tikai to, lai lasitājs mēģinātu iztīrītās domas peesavinātees ar kritisku skatu un lai tas nekautretos tās pārbaudīt. Tikai jāvēlas, ka lasitājs eevērotu apstākļus un lai tas lasa ar asu skatu, kas uzmanīgi izloba jēdzeenus un teikumu veidojumos cenšas izlobīt arī tad viņu saturu, kad tas vaj nu parādas neparastā eetērpā jeb vaj leeto vārdus, kas vēl neparasti un sveši. Ja lasitājs kavesees pee izteiktam domam ar stingru gribu tās saprast un izlobīt viņu konzekvences, tad esam parleecinati, ka tas prātis eeņem savu noteiktu stāvokli.

Eekam šis lapas beidzam, lai atzimejam vēl tikai pāris vārdeem dažas pēdejās domas, kas, teesa, jau pašas no sevis būs uzmākušās lasitājam, parlasot šī raksta atsevišķās nodaļās, bet kuņas mums izleekas tik svarigas, ka vēletumees tās seviski uzsvērt.

Pirmais jautājums, kas pamodisees lasitājā, būs laikam : ko darīt un kā izteiktās domas eenest dzīvē? Bet uz šo jautājumu arī pats lasitājs atradis atbildi, ja tas

pārdomās un nebūs akli gājis gaŗam mūsu sadzīves notikumeem. Gandrīz leeki būtu tadēļ sacit : vajadzīga ir atdošanās šabeeŗiskam darbam, vajadzīgs ir tas idealisms, kas veenīgi var paglābt tautu no pazušanas. Tautības jautajums ir tas pats leelais kulturas jautajums un visi centeeni būtu veltīgi, ja tee neatbalstītos uz leelu gribu sasneeŗt attīstībā augstaku pakāpi. Ši idealisma trūkums ir beeŗi sajūtams latveešos un sūras jūtas eeplūst sirdī, kad redz, ka mūsu kaimiņu tautas, kas vēlāk pamodušās, sāk mūs ar savu idealismu pārspēt. Lai nekautrejamees to atzīt kā rūktu pateesību un lai ir mums apziņas deezģan to klaji izsacit! Mūsu dzīve ir pēdeŗos divdesmit ģados divaini sajaukusēs : ir viņā idealisma uzplūdi, ir nogurums, sabeerisku ideju staltums mainas ar nikulību, cīņas centeeni ar peleku ikdeenību. Ja gribetu no visa ta taisit kādu slēdzeenu, gleznot no redzetā kādu nākotnes skatu, tad roka it kā nogurst un sirds mēmi sevī eetver sūrus vārdus. Un tomēr dziļumā ta sajūt, ka aiz nevarības un kūtribas slēŗņas kāds vēl nemodees spēks, kas jaizceļ un ceriba moŗas, ka šis speks nāks kā ģaiša deena, ja ari tik nedaudz ar ceetu apņemšanos stāvēs kā sargi uz robeŗam. Varbūt, ka šis cerībās tēŗņas maldi, varbūt, ka ilgi vēl ilgi acis lūkosees bālās deenas, bet kamēr vēl dzīvos tikai maza cerību leesma, tikmēr mēs neesam zuduši un no mazas cerības var izauŗt nākotne. Tik neļaut šim cerībam nosmakt deenas rūpēs. Visas cerības, kas pasaulē reiz dzīvojušas, bija dzīvi spēki un kaut ari šis cerības ir beeŗi izlikušās ikdeenas pelekeem ģudraŗeem kā maldū uģunis un sapņi. Ne teem saprast tautas cerības, ne teem ari cīņā eet par viņas dvēseles spirtumu, ne viņeem just sirdī rūpes par nākotni. Nākotne nav droša obligācija, kas nes procentus un tāi ziņā ikdeenas filozofeem ir taisnība, ja tee pāršķirstījuši ģrāmatas lapas, uzliks uz savu ģīmi taūkainū smaidu un pavīpsnēs par sapņeem. Tee jaunajee latveešu tautā, kas būs veenmēr jauni, kaut ari sirmū vīru ģados, tee sapratīs mūsu sapņus. Bet vaj pateesi ir sapnis

ta doma, ko mācas domāt kultūras tauta, vaj sapnis ir tas, kad no jauna kopojas spēki un meklē savai dzīvei kopeju ideju? Ap to pateesībā grozas viss jautājums un ja saka, ka tas ir sapnis, tad nezinam, kas ir pateesiba. Sen nav leetots un sen aizmirsts ir dziļais, zīmīgais vārds patriotisms un it kā baigas pārņem to peeminot. Vecais vārds ir miris, tas arī vairs nav atdzīvinams, bet no svara nav vārds, no svara ir tās labākās jūtas, kas saistījās ar šo vārdu. Lai saprotam, ka tas nes sevī jēdzeenu par tēvijas ideālu. Patriotisms ir spēks, kad tas izaug no dziļiem zocialeem slāņeem, no tumšēem miljoneem, kas dzīvojuši neapzinīgi, bet nu pamodušees un atvēruši acis. Latvijas renesanse un viņas patriotisms nav sapnis, kad tautā pašā irdz jauni centeeni dzīvot un pastāvet un ja tautas griba eegūst noteiktu raksturu. Tādu raksturu audzet, tas lai ir to uzdevums, kas grib būt jauni un nepaees gadi, kad izteiktās domas būs pārvērtušās par vecam pateesibam. Jauns viņās ir viņu tālās teeksmes, viņu vēlešanās eet tālakos ceļus. Kas to vēlešanos grib mērit ar parasto mēru, tas sajūtis, varbūt, baigumu, bet nekur nav atstāta īsteniba nomaļus. Viscaur lasitajs būs novērojis domu peesleešanos pee konkreteem fakteem, visur ir aukstas analizes iznākumi. Loģiskee slēdzeeni nav jūtu raditi, tee izaug no faktu rindam un notikumu dzelžainās gaitas. Ko darit, to sajūtam visi, lai nemaldamees, un lai nemaldinam sevi apzinīgi; pēdejee gadi ir asinājuši sajūtu un mēs katrs zinam, kas ir mūsu uzdevums. Tik deemžēl beeži trūkst spēka šai tumšai sajūtai peeskaņot gribu un ta ir mūsu sabeedriskā vājiba, pret kuŗu jacīnas. Visur ir daudz nedarita darba, visur tikai pasākumi, bet akls siks naidis saēd šos pasākumus un daudzēem pagurst sirds, noslikst rokas bezspēkā. Tapēc no jauna jakopo spēki, no jauna jastiprina griba, bet kas darams, to visi sajūtam.

Tee simtstūkstots aizgājeju, par kuŗeem runajām raksta sākamā, klejo vēl daudz veetās bez kopejas apziņas. Vaj ir kāda tauta, kas tik laiski ir izturejusēs pret saveem aiz-

gājejeem, kā mēs un vaj tad brīnums, ka ļoti daudz pazūd pasaules plašumā? Domājam, ka šodeen vairs neveens tādus vārdus neteiktu par aizgājejeem, kā to raksturojam; tautības apziņa ir pēdejā laikā tapuse stipraka un ta sāk mūs applūst kā straume, kas eet uz kādu neredzamu tālumu. Jau apcerejuma šākumā aizrādijam, kāda nozīme ir mūsu aizgājeju liktenim un varam tikai atkārtot jau sacīto: ka šis aizejošais spēks ir organizejams un kopojams. Tas darbs prasa latveešu brīvprātīgas pilsonības un zemniecības tuvako līdzdalību. Latveešu strādneeki ārzemēs ir pa daļai savu atbalstu atraduši, tee arveenu vairak apveensees un ja latveešu kultura ārzemēs dzīvo pat tur vēl, kur atrodama reta latveešu tautas drumstala, tad tas ir latveešu strādneeku centeenu panākums. Daudzi, kam tee ir sveši panīkst un zaudē sakarus ar dzimteni, tee panīkst neveen preekš mūsu tautas, bet ļoti beeži līdz ar to preekš cilveces vispārim. Par teem jagāda latveešu vispārejai kultura kustībai. Lai palūkojam, ka somu tauta saista savus aizgājejus pee sevis un tad var teikt, ka ari praktiskā ziņā ir paraugi kā rikotees.

Jau sacījam ari, ka ļoti beeži eevērtējam savus līdzīnejos panākumus un darbus pārak augsti un tam japeegreež leelaka verība nekā līdz šim, ja negribam sacensībā ar citam tautam palīkt pēdejee. Latveešu pilsonība — lai izsakam to ne kā pārmetumu, bet gan kā sāpīgi sajustu patesību — nedara tikdaudz, kā ta varetu darīt. Tas nav tukšs vārds, bet gan dziļi sajusta vēlešanās. Mēs nedomājam, ka viņa nebūtu spējīga radīt sajūsmu, augt un izvēlet sev apzinīgu centeenu mērķus. Ātrak sakams, ka latveešu pilsonība nav atraduse savā vidū deezgan spēcīgas un jūtīgas baļsis, kas to paceltu un vēletos to ar visu sirsnību vest uz preekša. Viņā ir sēta gan politiskas izvirģtības, gan reakģijas sēkla, daudz apsmeeģla ta nesuse, bet reti, tikai reti tai sacģts sirsnģgs vārds, kas aizģker cilveka labakās jģtas un spēģ tās stipģinat. To baidģja beeģi ar izdomatam breeģmam, gadu desģmiteem tai eedvesa paze-

mibas un glēvulības jūtas un vaj tad brīnums, ka latveešu pilsonība pazaudeja pilsonības sajēgumu. Peenāks stunda, kad latveešu brīvprātīgā pilsonība atminēs senakos laikus kā grūtu jūgu. Vaj tee būtu maldi? Nē, lai ticam nākotnei un nākotne nāks.

Tee nebūs maldi! Latveešu pilsonībai stāv blakus jauna šķira. Aizmirst cīņu starp šim abam šķiram, tas būtu nesa-
pratīgi. Mūsu tālakā attīstībā jarēķinas ar jauno šķiru, kā ar vēstures gaitu. Bet viņš kā aktīvs spēks, apzinātu mērķu vadīts, nesis arī latveesu tautas teesību ideju tai izteiksmē, kādā viņa mērķi un latveešu tautas nākotne izteicas kā veenā zintēzē. Tapēc latveešu pilsonībai nav cita ceļa, kā vaj nu atdot cīņas gaitu pilnīgi šī jaunā spēka rokās un ta būtu pilsonības garīgā nāve jeb vaj latveešu pilsonībai jamācas saprast zociali centeeni un jatuvinas ar saveem centeenem sabeedriskai domai. Kādā mērā ta to eespēs, atkarasees viņas eespaids uz latveešu tautu. Kā arī apstākļi negrozītos, veenmēr ir paredzams, ka latveešu nacionalā doma savu atbalsu atradis arī latveešu jaunajā šķirā.

Viscaur apcerejumā vada politisko formu domu — zocialā. Svarīgākais, ko mums devuši pēdejee leelee notikumi mūsu vēsturē, ir tas, ka mums jamācas arī turpmak atrast saskaņu starp politiskeem un zocialēem centeenem un ja latveešu tautības jautajumu uzskata kā teesību jautajumu, kā to te viscaur darijām, tad nedrīkst šīs teesības ņemt veenīgi viņu politiskā nozimē, bet jacenšas teesību veidos eeleet arī zocialu saturu, jo citadi daudz, ļoti daudz tos nesapratīs, tee izliksees nesvarīgīs, dzīvei un zocialēem mērķēem sveši.

Tas jaeevēro it īpaši latveešu inteliģencei, kas ļoti beeži savos centeenos peemirst tagadnes zocialos uzdevumus. Uz sabeedribas uzdevumeem vēl beeži pee mums skatas kā uz nesvarīgu nodarbošanos un nenoprot, ka tagadnes kulturas centeenos šēem uzdevumeem teek eerādīta pirmā veeta. Pee mums skatas uz teem nereti kā uz kaitiģēem un

literaturas kultura ļoti beeži pārak aizņem visus prātus. Ta ir atsvesināšanās no vispārejas kulturas un rāda, ka mūsu dzīve vel veenmēr eet veenpusejos virzeenos. Jaunai paudzei mūsu rakstneecībā un mākslā jacenšas saprast, ka literariskā kultura nevar attistitees, ja ta nesaistas ar sabeedrisku — sabeedrisku nevis tādā nozīmē, kā to leeto šī vārda klaigataji, bet gan tai nozīmē, ka ikveenam no mums jameklē savs sabeedriska darbs un jasajūt apziņa par sabeedriskeem uzdevumeem. Pēdejos gados ir latveešu inteliģence daudz zaudejusi no savas kopibas, ta ir sajukta, beeži bez skata un bez pamata, beeži tai attistas paviršiba, atskan vārdi, aiz kuņeem slēpjas tukšas ēnas. Bet mūsu ceriba ir, ka latveešu jaunee inteliģentee spēki apveenosees un spēku pilni atžirgs.

Lai ari dažās veetās atskanejuse skarbaki balss, bet tas lai neleeds mums sajust dziļu jūtu pret teem, kas mūsu tautibas domu sargajuši pagātnē un lai ari tas dažreiz notika ar maldeem, jaatzist ir viņu vēlešanās darit pašu labako. Viņu sirsniba un viņu jūtas ir daudzkārt vairak darijušas mūsu atdzimšanā, nekā viņu domas. To lai atzistam veenmēr un lai ceenam tos modinataju vārdus, kas rakstiti jau uz kapšetas akmeņeem. Tās sirsnigās jūtas, kas vadija viņus, lai jūtam ari mēs. Ja viņu latveešu tautas teesibu ideali nesneedzās tālu, tad tas ir saprotams, mēs esam jaunā laikā dzimuši un mūsu teesibu sajūta ir dziļaka. Mums mūsu teesibu ideja japārdzīvo līdz pēdejam konzekvencem, bez kautribas un glēvulibas. Teesibu ideals neaprobežojas nekad ar šodeenu; jo leelaks tas, jo tālaku tas sneedzas nākotnē. Ciņa dēļ šim teesibam lai paleek par darbu, kas mūs veeno un dara mūs stiprus.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

SATURA RĀDITĀJS

I

MŌSU TAUTIBAS JAUTAJUMS UN AIZGAJEJI.

Tautības jautājuma svarīgums. — Veenaldziba un bezprincipa tautības jautājumā. — Veenaldziba pret aizgājeju likteni. — Aizgājeju musinašana uz sakušanu. — Nacionāla nostiprinašanās ārpus Baltijas. — Uzskati par sakušanu. 11-24 l. p.

II

LATVEEŠU TAUTIBA UN ŠĶIRU CIŅA.

Vaj strādneeku šķiras attīstība noved pie tautības izžušanas? — Apzinīgas strādneeku šķiras stāvoklis tautības jautājumā. — Sakušanas peekriteji un viņu taktika. — Latveešu kultūra un nacionālā attīstība. — Strādneeku šķirai eeteiktais internacionalisms. — Sakušanas draugu praktiskās teeksmes. 25-36 l. p.

III

TAUTIBAS JAUTAJUMS VECA UN JAUNA
STRAVĀ.

Sakušanas centeenu saknes senākā nenoteiktībā. — Vecās strāvas pirmatnejais nacionalisms. — Ši nacionalisma vājinašanās zem dažādeem eespaideem. — Mūsu saimniecības zocializešanās un viņas jaunās vajadzības. — Jaunās strāvas eeskati tautības jautajumā zem vecā marksisma eespaida. 37-47 l. p.

IV

JAUNI UZSKATI PAR TAUTIBAS JAUTAJUMU
ZOCIALĀ DEMOKRATIJĀ UN LATVEEŠU
MARKSISMA SAKARS AR KREEVU SABEE-
DRISKO RAKSTNEECIBU.

Jauni teoretiski eerosinājumi tautības jautajumā. — To neeevērošana pee mums. — Vecais marksisms izskaidro savu bezprincipu ar vācu eespaidu. — Tautības jautajums pee kreeveem brīvības cīņā. — Denacionalizācijas teeksmes kreevu marksismā un viņu eespaids uz latveešu jauno paaudzi. — 1905. g. eespaids uz tautību atmošanos Kreevijā. 48-58 l. p.

V

TAUTIBAS UN PASVALDIBAS PRETNEEKU
LIDZEKĻI.

Tautības aizstāvešana. — Viņas apkarošana. — Cīņa pret progresīvi-kritisko virzeenu. — Seperatisma beedeklis. — Tautības jautajums un agrarleetas. — Autonomijas doma Peektā gadā. — Komunalā pašvaldība. 59-70 l. p.

VI

KREEVIJAS SAIMNEECIBAS VAJADZIBAS
UN PAŠVALDIBAS JAUTAJUMS.

Kreevijas saimniecības vajadzības un centralisma kārtība. — Dažas Baltijas vajadzības un pašvaldība. — Pašvaldības nozīme sociālo likumu attīstībā. — Pašvaldība un tautības cīņas. 71-83 l. p.

VII

VECĀS TAUTIBAS IDEJAS
PĀRVEIDOŠANĀS SAKARĀ AR JAUNU
GRUPU IZCELŠANOS

Nemeers konservatīvā strāvā ar veco tautības ideju. — Strīds par tautisko « gurdenumu ». — Jauno « Peterburgas Avižu » uzskats. — « Jauntautībneeki » un bailes no politikas. — Šīs bailes arī vecās strāvas vājība. — Vecā tautības ideja bez plašākas saņemdriskas programmas. — Politiskas audzināšanas trūkumi. 84-101 l. p.

VIII

DEMOKRATISKI-NACIONĀLU DOMU TRŪ-
KUMS MŪSU AVIŽNEECĪBĀ

Opozīcijas vājība. — Taktiskas greizības. — Veetējās pašvaldības projekti un taktika bez pašvaldības principa. — Vispārīgās pašvaldības eekārta kā jaunlaiku dzīves prasījums. 102-113 l. p.

IX

ZEMSTES, LANDTAGI UN PAŠVALDIBA

Landtagi un zemstes. — Zemstu cildinašana. — Zemstes eestādes 1905g. petīcijās. — Centralais satversmes organs un pašvaldības satversmes. 113-119 l. p.

X

LATVEEŠU BEEDROŠANĀS AR CITAM TAUTAM, SEVIŠKI VACEEM

Jautājuma vēsturiskā attīstība. — Latveešu-vācu atteecības. — Vāci un viņu vecā pašvaldības ideja. — Baltijas tautu liktens un beedrošanās doma agrāk. — Uzskatu attīstība latveešu-vācu leetās. — Pārkreevošanās vaj pārvācošanās? — Virzeeni Baltijas tautu politiskā sastāvā. — Kopejas pašvaldības partijas attīstība un vācu stāvoklis. — Visvācietības centēni. 120-136 l. p.

XI

LATVEEŠU-KREEVU ATTEECIBAS

Nomaļu politika un viņas prasījumi Latvijā. — Vēlēšanas un kreevu vēletāju izturešanās. — Veenaldzība pret Baltijas tautu kulturu. — Nomaļu politikas kaitīgums preekš kreevu kulturas. — Atsvešinašanās. 137-144 l. p.

XII

LATVEEŠU APVEENOŠANĀS AR
LATGALEEŠEEM

Latvešu peeldzinašanas centeenu greizība. — Latgale kā patstāvīga dzīves veenība. — Latgales teesību satversmes ideja. — Mūsu kreeviskee asimilatori un latveešu-latgaleešu apveenošanās. — Pārkreevošanas un pārpoļošanas centeeni Latgalē. — Mūsu uzdevums Latgalē. 145-156 l. p.

XIII

LATVEEŠU SATIKSME AR IGAUŅEEM UN
LEISEEM.

Latveešu un igauņu atteecības. — Igauņu robežu politika un viņu virzišanās uz deenvideem. — Viņu tautiskā apziņa. — Paredzamās latveešu-igauņu atteecības pee pašvaldības eekārtas. — Latveešu-leišu atteecību sirsnība. — Leišu teesību ideali un Latvijas pašvaldība. 157-163 l. p.

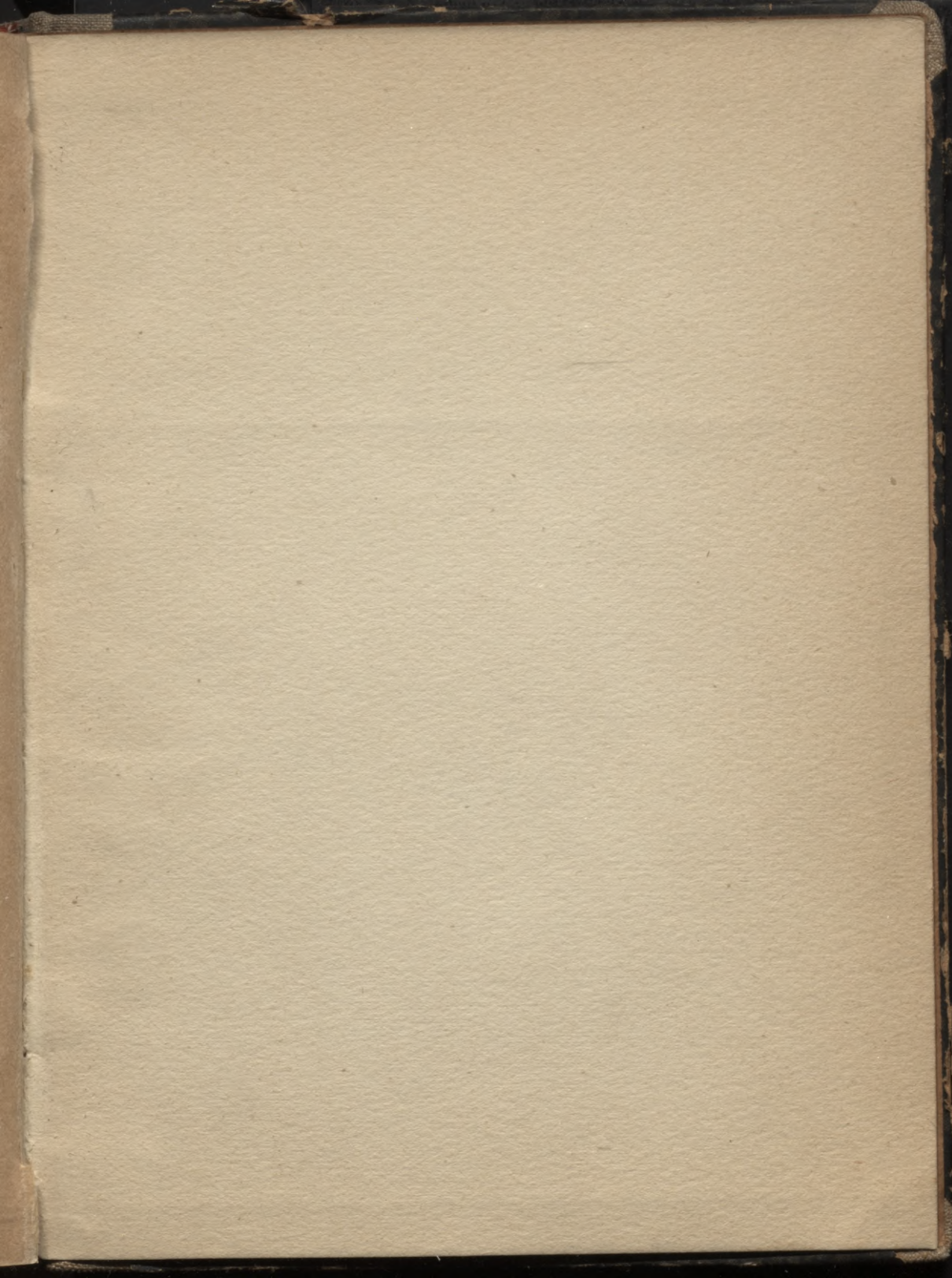
XIV

GALA VĀRDS

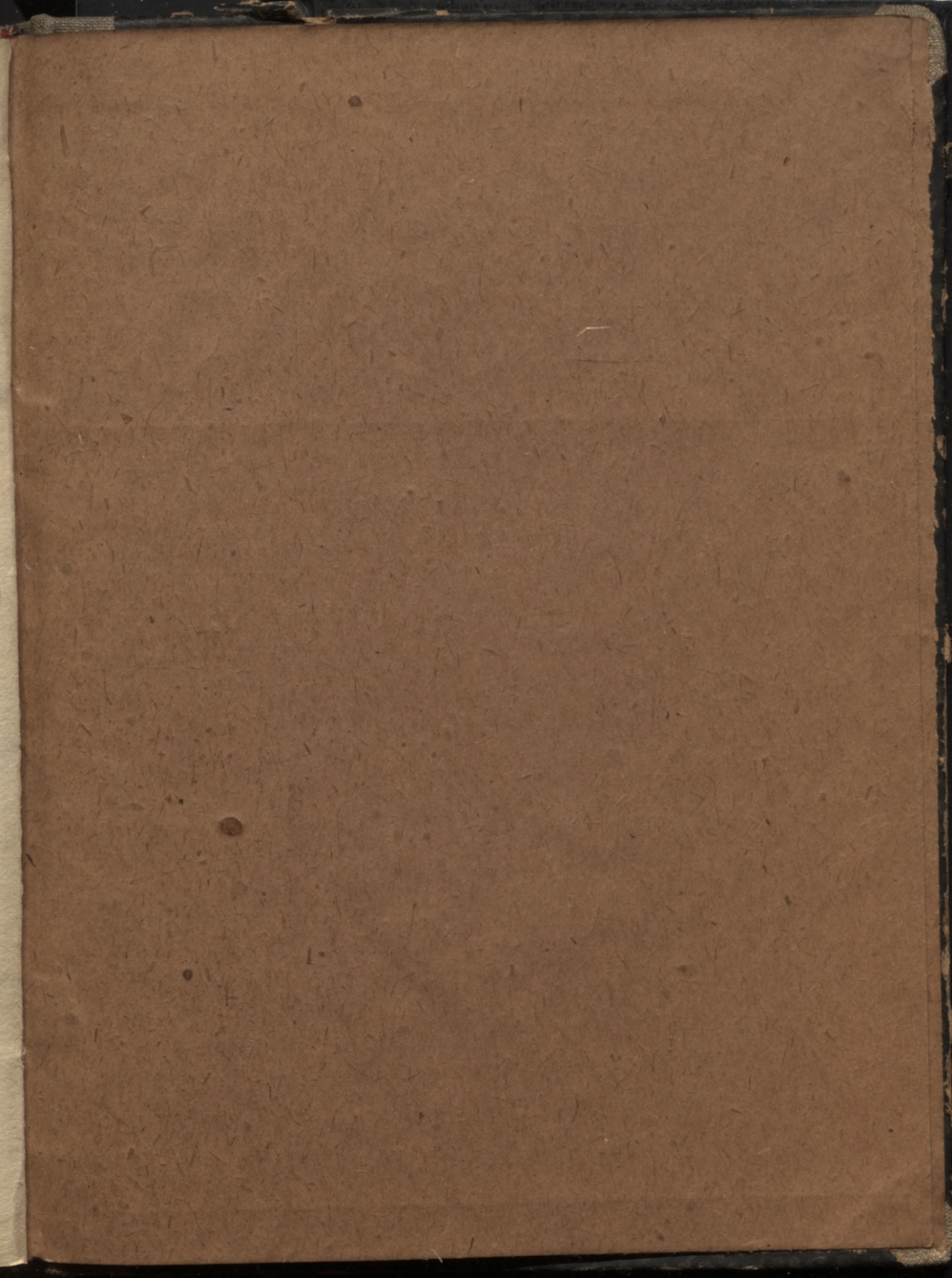
164-169 l. p.

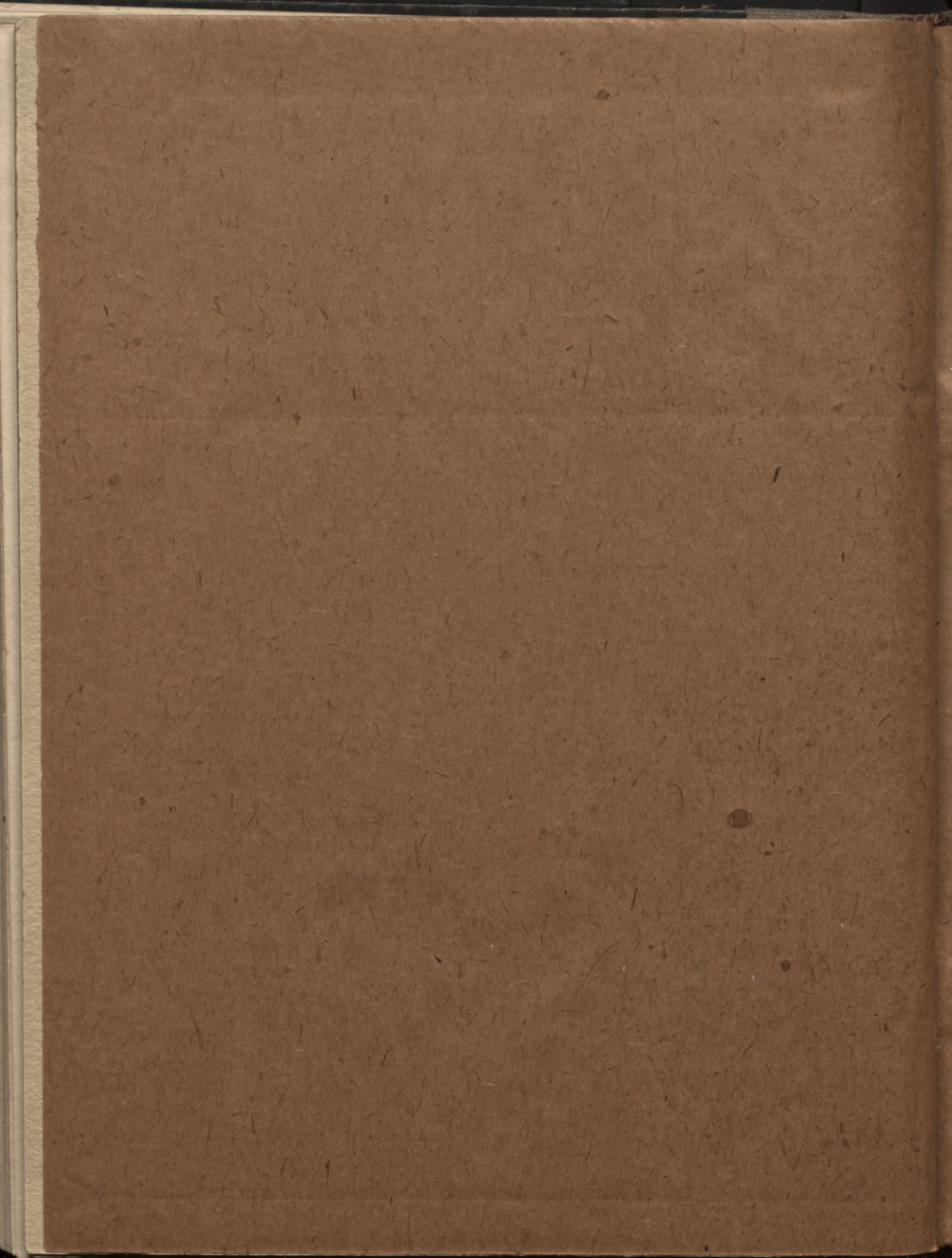
104346 Balt

MAKSĀ : 1 r. 25 k.

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0308042461

305